

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

A

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

Bakalářská práce

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

A

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MANAGEMENTU V JINDŘICHOVĚ HRADCI

Agrese dětí na učitele

Autor: Ivana Muziková
Vedoucí práce: doc. JUDr. Dr. Jan Hejda, PhD.
Studijní program: Sociální pedagogika, specializace bezpečnostně právní složky
Datum odevzdání: 31. 3. 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že bakalářskou práci na téma „**Agrese žáků na učitele**“ jsem zpracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. Zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, dne .....

.....
Ivana Muziková

Poděkování

Děkuji panu doc. JUDr. Dr. Janu Hejdovi, PhD. za kvalitní přínosnou odbornou pomoc a vedení mé bakalářské práce.

Mé díky patří také ředitelům a učitelům ZŠ a SOU za vstřícné jednání a ochotu při realizaci mého výzkumu.

Anotace

Bakalářská práce se věnuje problematice narůstající agresivity, šikany, kyberšikany ze strany žáků na 2. stupni základních škol a středních odborných učilišť na jejich učitele.

Na základě získaných informací z dotazníkového šetření a diskuze se žáky a učiteli základních a středních odborných učilišť zjišťuje výskyt agresivního chování žáků k učitelům. Zaměřuje se na preventivní opatření, kterými je možné předcházet negativnímu chování ze strany dětských agresorů a zlepšit tak úroveň vztahů mezi učitelem a žákem, za jejichž pomoci je možné snížit agresivitu žáků na učitele.

Annotation

This thesis deals with an increasing level of aggressiveness of pupils towards their teachers at schools. It focuses on bullying, aggression and cyber aggression on pupils' part aimed at teachers at primary schools, secondary schools, high schools and training schools.

This thesis draws on questionnaires completed by both pupils and teachers and discussions with pupils and teachers. Its aim is to find out whether pupils bully teachers at schools and whether pupils behave aggressively towards their teachers.

In the closing part several preventive measures that could improve relationships between pupils and teachers and help reduce aggression of pupils will be mentioned.

Obsah	
ÚVOD.....	7
TEORETICKÁ ČÁST	9
1 AGRESE A AGRESIVITA V ŽIVOTĚ ČLOVĚKA	9
1.1 Teoretické vymezení pojmů agrese a agresivita	9
1.2 Druhy agrese	10
1.3 Dělení agresí	11
1.3.1 Agrese přímá, nepřímá, verbální, psychická, aktivní, pasivní.....	11
1.3.2 Agrese emocionální, frustrační, instrumentální.....	12
1.3.3 Moyerovy typy agresí.....	14
1.4 Příčiny agresivity u dětí a mladistvých.....	15
1.4.1 Vliv médií	16
1.4.2 Vliv počítačových her na psychiku a chování dítěte	17
2 ŠIKANA – AGRESIVNÍ PORUCHA CHOVÁNÍ.....	19
2.1 Vymezení pojmu šikany	19
2.2 Příčiny a podoby šikany.....	21
2.2.1 Kyberšikana	22
2.3 Stadia šikany	25
2.4 Prostředí šikany.....	26
2.5 Účastníci šikany	27
2.5.1 Typologie agresora	29
2.5.2 Charakteristika oběti.....	30
2.5.3 Školní třída jako rizikový činitel	31
2.6 Šikana učitelů.....	32
2.6.1 Příčiny šikany učitele a její důsledky	34
2.6.2 Osobní charakteristika učitele	35
3 VLIVY NA CHOVÁNÍ A UČENÍ ŽÁKŮ	36
3.1 Autorita ve výchovném procesu	39
3.1.1 Autorita školy	41
3.1.2 Autorita učitele	42
VÝZKUMNÁ ČÁST.....	44
4.1 Cíl výzkum.....	44
4.2 Výzkumné otázky	44

4.3	Metody získávání a zpracování dat.....	45
4.4	Charakteristika prostředí výzkumu.....	45
4.4.1	Základní charakteristika škol.....	47
4.5	Případy agrese žáků na učitele.....	49
4.6	Vyhodnocení dotazníku určeného žákům ZŠ a studentům SOU.....	54
4.7	Vyhodnocení dotazníku určeného učitelům ZŠ a SOU.....	57
4.8	Závěr výzkumu.....	63
4.9	Doporučení pro praxi.....	66
4.9.1	Podpora pedagogů.....	66
4.9.2	Preventivní programy pro žáky.....	67
	ZÁVĚR.....	68
	Seznam použité literatury.....	70
	PŘÍLOHY.....	74

ÚVOD

Projevy agresivního chování ve školním prostředí, ale i mimo něj, nelze přehlédnout. Jedná se o celospolečenský problém, kterému se v posledních dvou desetiletích věnuje řada odborníků, psychologů, speciálních pedagogů, etopedů, pracovníků krizových center. Agresivita dětí přiděluje starosti nejen učitelům a vychovatelům, ale také rodičům agresivních dětí. S projevy agrese a agresivního chování se mohou žáci setkávat již na základních školách, také během svého působení na středních odborných učilištích nebo na středních školách. Téma agrese a agresivity nejen ze strany dětí je probíráno v poslední době ve všech mediálně dostupných prostředcích. Odborníci se věnují této problematice v populárně - naučných pořadech. Píší se odborné články, odborné publikace k tomuto závažnému tématu o výskytu agrese a agresivního chování, určené široké veřejnosti. Vytváří se preventivní programy proti násilí ve škole, ke zmírnění jeho výskytu. Učitelé se musí naučit vyrovnávat s tím, že agresivní chování žáků vůči sobě navzájem, kterým se navíc mohou dopouštět pustošení školního majetku, drobných krádeží, se může změnit v agresivní chování vůči nim samým.

Za posledních více jak dvacet let se změnila téměř celá společnost a s ní i její životní styl. Tyto změny se dotkly základních lidských hodnot, změnilo se postavení rodiny ve společnosti. Zvýšil se počet neúplných rodin, narostla kriminalita u dětí i mladistvých, v rodinách dochází k domácímu násilí, kterému může přihlížet dítě, jako člen domácnosti. To vše se určitým negativním způsobem odráží i na vývoji a chování dětí. A tyto děti navštěvují školská zařízení, kde se musí plnohodnotně začlenit do kolektivu stejně starých žáků. Do školních tříd, ve kterých působí učitel, jenž má autoritu a působí s uspokojením na své žáky, se kterými má velmi dobré vztahy. Ne vždy se však setká učitel či učitelka se žáky, kteří je plně respektují.

Bakalářská práce se zabývá projevy agrese, agresivity, šikany a dále novými problémy dnešní doby - kyberšikanou. Velmi závažící je to, že v dnešní době se obětí agresivního žáka může stát i učitel či učitelka. Toto téma je pro mě závažné i z toho důvodu, že sama jsem matka dětí, které navštěvují školní zařízení, z nichž jedno navštěvuje základní školu a druhé je učením na středním odborném učilišti. I z tohoto důvodu mě napadá spousta otázek, např.: „kde se v dětech vlastně ta agresivita bere?“, „kde jsou příčiny agrese dětí proti vyučujícím pedagogům?“ a „můžu já jako rodič v tom něco změnit?“

Cílem práce je přiblížit problém šikany učitelů a na základě dotazníkového šetření, z diskuze se žáky a učiteli zjistit, zda ve školních zařízeních k agresi žáků na učitele dochází. V závěru bakalářské práce bude poukázáno na některá preventivní opatření, která by mohla zlepšit úroveň vztahů mezi učitelem a žákem a pomoci snížit agresi žáků.

TEORETICKÁ ČÁST

1 AGRESE A AGRESIVITA V ŽIVOTĚ ČLOVĚKA

1.1 Teoretické vymezení pojmů agrese a agresivita

Agrese je přítomna v našem každodenním životě, co vlastně přesně znamená, se snaží definovat sociologové, filozofové, psychologové. Ne každý má v tomto pojmu jasno, neboť slovo agrese může zahrnovat více možností a významů.

V sociologickém slovníku se o pojmu AGRESE (z lat. Aggression) píše, že „jde o akt nepřátelství nebo útoku směřující vědomě k poškození druhého, k omezení jeho svobody a způsobení psychické nebo fyzické bolesti.“¹

O agresi se dá hovořit i na politické scéně, jedná se o agresi mezi státy. Agrese jedince může být jednak v myšlence (představě), ústní nebo tělesná. Agrese se může obracet ve své podstatě také proti hmotným věcem nebo také proti živým objektům.²

Martínek ve své knize definuje agresi jako „výpad, útok - jednání, jímž se projevuje násilí vůči některému objektu, nebo nepřátelství a útočnost s výrazným záměrem ublížit.“³ Násilí bývá v některých souvislostech vymezeno jako samostatná subkategorie. Zde se definuje jako záměrné jednání někomu fyzicky ublížit. Násilí vyjadřuje spíše způsob, Agrese se projevuje v chování jednotlivce jako agresivní jednání.³

Pedagogický slovník nabízí definici, ve které je agresivita (z lat. Aggressivus) popsána jako „útočnost, tendence projevovat nepřátelství, ať už slovně nebo útočným činem. Je to tendence prosazovat sám sebe, své zájmy a cíle bezohledně, nemilosrdně, až brutálně. Tendence ovládnout sociální skupinu, získat takové postavení, které umožňuje vnucovat jí určité názory, rozhodovat o její činnosti a osudu jednotlivých členů.“⁴

Takto by se dala popsat dispozice k agresivnímu chování. Je to schopnost organismu shromáždit všechnu svou sílu k dosažení určitých cílů a překonávání překážek a těžkostí. „Agresivita je chování se záměrem ublížit, uškodit“⁵, v dnešní době je možné agresivní chování, kdy se např. jedna osoba sama brání útoku jiné osoby nebo vystupuje na obranu druhé osoby proti agresivnímu chování od jiných lidí, považovat za potřebné.

¹ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0. s. 16

² JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0. s. 16

³ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5, s. 9.

⁴ PRŮCHA, WALTEROVÁ, MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 2. Vyd. Praha: Portál, 1998. 336 s. ISBN 80-7178-252-1. s. 17

⁵ ŘÍČAN, P., KREJČÍŘOVÁ, D. a kol. *Dětská klinická psychologie*. 4. vyd. Praha 7: Grada Publishing, 2006. ISBN 80-247-1049-8.

Jiná definice agrese podle Čermáka říká, že v tomto pojmu je obsaženo jakékoliv chování, které cíleně směřuje k záměrnému cíli někoho poškodit či ublížit mu.⁶

Násilí se stává každodenní záležitostí, ale přitom neexistuje jednotný výklad tohoto pojmu. Herzog vycházel z výkladu pojmu násilí, jak jej definuje Světová zdravotnická organizace (WHO) a rozšířil tuto definici v souvislosti s násilím na školách, kdy říká, že „násilí je úmyslné použití výhrůžek nebo skutečného fyzického či psychického nátlaku nebo strukturální moci proti vlastní nebo jiné osobě, proti skupině nebo kolektivu, které vede buď konkrétně nebo s vysokou pravděpodobností ke zranění, smrti, psychické újmě, vadnému vývoji či ztrátám.“⁷

1.2 Druhy agrese

Stejně jako existuje mnoho teorií o tom, co je to agrese, existuje i mnoho teorií o druzích či typech agrese.

Agresi lze rozdělit podle toho, zda je zaměřena navenek, nebo dovnitř:

- heteroagrese – zaměřená na druhého člověka nebo skupinu osob, extrémním případem je pak vražda.
- autoagrese – zaměřená na sebe sama, zde je extrémním případem sebevražda.

E. Fromm uvádí tyto typy agrese:⁸

- agrese benigní - je v zásadě neškodná, biologicky přizpůsobivá, slouží jako reakce na určitý podnět. Tento druh agrese má obranný charakter k ohroženým zájmům v životě člověka i zvířat. Obranný charakter se vyznačuje zničením nebo odstraněním příčin a překážek.
- agrese maligní - objevuje se pouze u člověka. Je biologicky neadaptivní, člověku není vrozená, má v sobě prvky destruktivního jednání a krutosti. Chybí jí totiž obranný prvek proti ohrožení. Tento typ agrese je z biologického hlediska brána jako škodlivý. Poškozuje nejen toho, kdo je napadeným, ale také jeho agresora.

„Jedinečné u člověka je to, že může mít sklony k vraždění a týrání pro radost. Člověk je jediný živočich, který může zabíjet a poškozovat jedince vlastního druhu, aniž by z toho měl nějaký biologický nebo ekonomický užitek.“⁹

⁶ ČERMÁK, Ivo., *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: FAKTA, 1998. 204 s. ISBN 80-902614-1-8, s. 12

⁷ HERZOG, Rupert. *Násilí není řešení: Prevence násilí a management konfliktu ve školách*. Plzeň: Fraus, 2009, 120 s. ISBN 978-80-7238-850-9, s. 13.

⁸ FROMM, Erich., *Anatomie lidské destruktivity*. Praha: Lidové noviny, 1997. 520 s. ISBN 80-7106-232-4, s. 189-191.

1.3 Dělení agresí

1.3.1 Agrese přímá, nepřímá, verbální, psychická, aktivní, pasivní

Podle Martínka¹⁰ se dělení agresí ve školním prostředí nejvhodněji promítá do kategorií:

Přímá agrese	Verbální agrese	Aktivní agrese
Nepřímá agrese	Fyzická agrese	Pasivní agrese

Vytvořením různých vztahů mezi kategoriemi agrese vznikne několik druhů agrese. Ve vztahu (ve školním prostředí) na jedné straně agresor - žák, spolužák, rodina žáka a na druhé jako oběť agresora - učitel, vychovatel.

- **fyzická aktivní přímá agrese:** vyznačuje se fyzickou převahou nad obětí – např. přímé fyzicky aktivní útočení žáka na učitele (nebo i pokus o útok) – např. kopnutí.
- **fyzická aktivní nepřímá agrese:** využívání jiné osoby k fyzické agresi oběti – např. agresor se sám agrese nezúčastňuje, ale je autorem způsobů fyzického ubližování, fyzicky aktivní útok na učitele ze strany rodičů (rodiny) nebo spolužáka
- **fyzická pasivní přímá agrese:** fyzické omezování v dosažení cíle – např. ničení pomůcek k vyučování patřící učiteli, nevpuštění učitele do třídy
- **fyzická pasivní nepřímá agrese:** fyzické odmítání splnění požadavků – např. odmítnutí pomoci učiteli, nesplnění učitelova požadavku.
- **verbální aktivní přímá agrese:** slovní ponižování oběti – např. hlasitými vulgárními nadávkami směřující k učiteli, zesměšňováním učitele před ostatními žáky
- **verbální aktivní nepřímá agrese:** slovní posměch a ubližování oběti rozšiřováním pomluv – např. učitelovo chování, oblečení, účes, vystupování
- **verbální pasivní přímá agrese:** vědomé přehlížení oběti – např. nepozdravením učitele, neodpovídání na dotazy učitele, naprostým ignorováním učitele

---

⁹ FROMM, Erich., *Anatomie lidské destruktivity*. Praha: Lidové noviny, 1997. 520 s. ISBN 80-7106-232-4. S. 221

¹⁰ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5, s. 29-45.

- **verbální pasivní nepřímá agrese:** slovní nezáměrně zastat se oběti, která je nespravedlivě nařčena a kritizována – např. nezastání se učitele, který je z nějakého důvodu nespravedlivě nařčen jinými žáky ve třídě.

1.3.2 Agrese emocionální, frustrační, instrumentální

Emocionální agrese „(nebo také zlostná, hněvivá, afektivní nebo hostilní) je charakteristická přítomností silné negativní emoce, většinou hněvu, a agrese není prostředkem, ale cílem sama o sobě“¹¹. Emocionální agrese vznikne najednou, agresor je mnohdy překvapen následky svého chování, které si občas ani nepamatuje. Tato agrese není (oproti jiné – např. instrumentální) dopředu plánována. Pravidlem ke zvládnutí této agrese je potřeba ihned nereagovat. Je důležité, aby jedinec, který prochází fází nezvládatelného vzteku, nebyl okamžitě potrestán. V průběhu ataku emocionální agrese nemá povědomí, jak se přitom choval. Po odeznění všech příznaků emocionální agrese je velmi potřebné si o vzniklé situaci v klidu promluvit. V případě špatného přístupu učitele k takto agresivnímu jedinci dochází k situaci, kdy tento potrestaný jedinec nechápe svou vinu, zdá se mu, že byl nespravedlivě potrestán. Pro okolí bude tento jedinec považován za nebezpečného a podle tohoto označení bude jeho chování ve škole neustále probíráno a případně ihned trestáno. Typický emocionální agresor bývá vznětlivý, impulzivní, nedůtklivý, náladový, povahově nesnášenlivý¹². Dále se dají k tomuto výčtu dle Čermáka přiřadit i osoby s vysokou mírou dráždivosti.¹³

Frustrační agrese je dalším typem agrese, jejíž původ se obvykle spojuje s frustrací. „Výskyt agresivního chování předpokládá vždy existenci frustrace a obráceně existence frustrace vede vždy k nějaké formě agrese“¹⁴ (Dollard, 1939 in From, 1997, s. 76). Kriticky se k této teorii staví A. H. Buss, podle něhož je frustraci dáván větší důraz a přitom se nepřihlíží k jiným podnětům, které agresi mohou zapříčinit. Podle něj není frustrace tím nejúčinnějším podnětem, který způsobuje agresi.¹⁵

Frustrace je chápána jako situace, v níž je neočekávaně zmařena naděje na dosažení nějakého subjektivně důležitého cíle. Následkem je prožité zklamání, které se promítne

¹¹ ČERMÁK, Ivo., *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: FAKTA, 1998. 204 s. ISBN 80-902614-1-8. S. 10

¹² MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5, s. 31-33.

¹³ ČERMÁK, Ivo., *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: FAKTA, 1998. 204 s. ISBN 80-902614-1-8, s. 13

¹⁴ FROMM, Erich., *Anatomie lidské destruktivity*. Praha: Lidové noviny, 1997. 520 s. ISBN 80-7106-232-4. S. 76

¹⁵ FROMM, Erich., *Anatomie lidské destruktivity*. Praha: Lidové noviny, 1997. 520 s. ISBN 80-7106-232-4. S. 76 - 77

do negativních emocí, např. výbuch hněvu, čímž člověk reaguje na stav, který nastal, s cílem tuto frustraci překonat. M. Vágnerová ve své knize uvádí, že jednou z obranných reakcí frustrace je omezení očekávaného uspokojení. Frustrace se může stát pro člověka potřebnou motivací k řešení problémů a rozvíjet jeho nové schopnosti.¹⁶

Frustrační agrese se promítá jak do chování rodiče dítěte, které nemá dobré studijní výsledky, nezvládá plnění úkolů v domácnosti nebo ve škole, tak do chování učitele, který dítě hodnotí spíše jen negativně a přehlíží jeho pozitivní snahu při vyučování ve školní třídě.¹⁷ Agrese instrumentální se skládá ze dvou částí, z nichž jedna se nazývá agrese instrumentální žádoucí a druhá agrese instrumentální nutná. Agrese instrumentální žádoucí se odlišuje od předchozích agresí emocionální a frustrační tím, je provedena cíleně, promyšleně s jasným programem. S tímto typem agrese je možné setkat se i ve školním prostředí, za situace, kdy jedinec získá horší známku za své znalosti a za použití agresivního chování si vymínuje dostat známku lepší. V případě, že se učitel nechá jedincem ovlivňovat, diskutuje s ním a snaží se mu dát ještě další šanci k vylepšení známky, dává tím agresorovi na vědomost, že takto to může fungovat i příště, stává se vlastně obětí jeho použité agrese. K obecné charakteristice agresora instrumentální žádoucí agrese lze uvést jeho silnou potřebu k ovládnutí druhých, vědomou potřebu uspokojování svých promyšlených cílů. Naopak v jeho jednání mnohdy chybí emoce, které dokáže potlačit. Na své oběti shlíží s pohrdavým soucitem. Celé toto jeho jednání má ukázat a přesvědčit o své převaze nad druhými, o jeho síle a moci, kterou je schopen uplatnit v zájmu uspokojení svých potřeb.

Agrese instrumentální nutná je oproti předchozí uvedené agresi žádoucí odlišná v tom, že je vlastně agresí obrannou. S tímto typem agrese se lze setkat již mezi dětmi v mateřských školách. Nejvíce rozšířená je ve školách a školních třídách. Je však hůře rozpoznatelná. Dítě se ve třídním kolektivu dostane do role agresora tím, že je k tomu vyprovokován agresivním chováním některých svých spolužáků. Brání se zesměšňujícími reakcemi ze strany těchto provokatérů na svoji osobu způsobem sobě vlastním (vztekem, zuřením). Většinou je tato situace zinscenovaná tak, aby pedagog viděl až následné reakce dětského agresora, který byl k tomuto náležitě vyprovokován. Následné dráždění tohoto vyprovokovaného jedince vede k další agresi. Pedagog by měl podle Martínka v tomto případě upustit od jeho potrestání

---

¹⁶ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: Variabilita a patologie lidské psychiky*. Praha: Portál, 1999, 448 s. ISBN 80-7178-214-9, s. 31-32

¹⁷ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5, s. 34.

a naopak této bezbranné oběti dodávat patřičného sebevědomí. Také by měl umět pevně nastavit hranice chování ve třídě.¹⁸

1.3.3 Moyerovy typy agresí

K. E. Moyer v roce 1968 rozlišil sedm typů agresivního chování podle agrese pozorovaných u zvířat. Toto rozlišení se ukázalo být pro porozumění agresivního chování u lidí jako užitečné a inspirativní, zvláště ve školním prostředí, kde role agresora může být obsazena žákem, může to být ale také učitel nebo rodič.¹⁹

Predátorská agrese: útočné chování zvířete proti přirozené kořisti. Většinou jde o mezidruhový typ agrese, může se vyskytnout i mezi zástupci stejného druhu.

Agrese mezi samci: jde o agresi jednoho druhu, která slouží k nastolení hierarchie dominantních a submisivních samců uvnitř skupiny, u samic se neobjevuje často.

Agrese vyvolaná strachem: situace, které vždy předchází pokus o útěk, není-li ten možný, pak se jedinec ocitá v ohrožení, přičemž reaguje agresivně.

Dráždivá agrese: vyvolávají ji živé a neživé objekty, předchází ji únava, nedostatek spánku, hlad, bolest, frustrace a další stresory.

Mateřská agrese: jde o přirozenou reakci matky v situaci bránění ohrožení jejího mláděte.

Sexuální agrese: je vyvolána stejnými podněty, jako sexuální reakce. Nachází se hlavně v projevech samců.

Agrese jako obrana teritoria: se objevuje jako reakce na obranu narušení stanoveného území, jde o vnitrodruhové i mezidruhové chování. Moyer ji o několik let později označil za špatně vymezenou, může být součástí i ostatních druhů uvedených agresí a nemá samostatnou fyziologickou bázi.

Pozorováním agresivního chování u člověka se lze zaměřit na jeho formy, projevy agresivity, stupně agresivity v rozličných situacích chování a v rozličných formách prostředí. Jde o projevy agresivního chování, které je cíleně namířené proti předmětu, proti člověku nebo proti sama sobě. Agresivní chování namířené proti předmětu je většinou takové chování, které je přenesené z něčeho, co původně vyvolalo agresi. Agresivní jedinec se potom

---

¹⁸ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5, s. 34.

¹⁹ ČERMÁK, Ivo., *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: FAKTA, 1998. 204 s. ISBN 80-902614-1-8, s. 10-11

nevybývají na skutečném původci, ale vyhledávají pro svou agresi náhradní zdroj (předmět, slabší jedinec). Agresivní chování vůči sobě samému může v extrémních případech vyplynout jako dořešení náročné životní situace, např. pokus sebevraždy jako únik.²⁰

Mezi formy projevu agresivity patří aktivní agresivní projev, který se většinou projevuje pohybovou aktivitou – čin proti jednotlivci nebo předmětu. Dále verbální agresivní aktivita se vyznačuje obsahem slovní komunikace, posazením hlasu. Forma pasivní agresivity je zastoupena neúčastným chováním, zhoršenou starostlivostí, např. zanedbávání potřeb dítěte.

„Použitá forma agrese závisí na temperamentu a dalších osobnostních charakteristikách jedince, na jeho výchově a získaných návycích, dále je ovlivněna kulturním prostředím, v němž jedinec žije a jeho normami.“²¹

Na míru agresivního chování má podle Vaníčkové vliv prostředí. Agresivní jedinec se v zaměstnání chová jinak než v domácím prostředí, dítě školou povinné se může v partě svých vrstevníků chovat podle norem skupiny agresivněji než ve školní třídě.²²

„Člověk je většinou schopen svoje chování ovládat, a proto může vlastní sklon k agresivitě potlačovat.“²³

Musí přijmout určité normy chování a být ochotný se jimi vést. Nahromaděná zátěž vnějších vlivů může oslabit sebeovládání. Člověku se nepodaří ovládat a chová se.

1.4 Příčiny agresivity u dětí a mladistvých

„U značného počtu dětí, mládeže i dospělých osob existuje **deficit morální, prosociální, altruistické a empatické orientace osobnosti**, který se mj. projevuje vzrůstem jejich individuální i skupinové agresivnosti.“²⁴

S agresí se setkáváme již ve škole v podobě nadávek, používaných urážlivých přezdívek, uměle vytvářených pomluv (*verbální agrese*), s agresí v podobě fackování (*brachiální agrese*), s dalšími projevy agrese ze strany dětí a mládeže v podobě např. vyhrůžek, gest, odcizování svačin spolužákům.

²⁰ VANÍČKOVÁ, Eva. *Násilí v rodině: Násilí ve společnosti a v rodině*. Praha: Karolinum, 1995, ISBN 80-7184-008-4, s. 19.

²¹ VANÍČKOVÁ, Eva. *Násilí v rodině: Násilí ve společnosti a v rodině*. Praha: Karolinum, 1995, ISBN 80-7184-008-4, s. 19.

²² VANÍČKOVÁ, Eva. *Násilí v rodině: Násilí ve společnosti a v rodině*. Praha: Karolinum, 1995, ISBN 80-7184-008-4, s. 19.

²³ VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: Variabilita a patologie lidské psychiky*. Praha: Portál, 1999, ISBN 80-7178-214-9, s. 272

²⁴ Psychologie v teorii a praxi: K teorii a praxi redukování agresivity a šikanování. In: KOHOUTEK, Rudolf. [online]. 18. 8. 2011. [cit. 2012-10-30]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1108/k-teorii-a-praxi-agresivity-u-deti>

Mezi možné příčiny agrese u dětí a mladistvých je možné uvést nedostatečnou vnitřní kázeň a disciplínu, nedostatečný pocit pohody (tělesná, psychická, sociální), pocit nepochopení ze strany druhých, pocit křivdy, pocit nepřijetí druhými, konfliktní a stresující chování a vystupování, nedostatečnou sebekontrolu, snížené sebevědomí, závist, žárlivost, únavu, vyčerpání, pocit hladu či žízně.

1.4.1 Vliv médií

Televize je jedním z množství vlivů, které působí na dítě od raného věku po celou dobu jeho vývoje. „*Používat televizi je jednoduché, člověk vlastně nepotřebuje číst a psát.*“²⁵ Televize děti velmi láká, nabízí zábavu, relaxaci. S televizí bez námahy překonávají nudné chvíle. Televize je jedním z mnoha účelných prostředků manipulativního jednání a má spoustu výhod. Dle spisovatele Ivana Klímy je „*srozumitelná, názorná, působivá a tedy i přesvědčivá. Prostý člověk si ani nedovede představit, že obraz nemusí odpovídat skutečnosti.*“²⁶ Televize vystupuje v životě některých dětí jako jejich dospělý kamarád. Nabízí spoustu agresivních scén v mnoha zahraničních seriálech, jimiž je programová skladba české televize zaplněna. Navíc do ní vstupuje zábava v podobě různých reality show, nových zábavných pořadů. Nelze podceňovat vysílané násilí a jeho vliv na agresivní projev dětí a mládeže, mezi něž patří z velké části agresivní jednání v rodině.²⁷

„*České děti patří z velké části k nadměrným konzumentům televize, přičemž nadměrné televizní diváctví bylo definováno jako tři a více hodin denně strávených před obrazovkou.*“²⁸

Televize podle Jiřiny Prekopové dětem a mládeži zaplňuje téměř celý volný čas, má vliv na jeho myšlení, úsudky. Po častém předvádění agresivního chování v televizních pořadech, může dojít u dětských konzumentů časem k naprostému otupení jejich emocí - lidského soucitu.²⁹

Díky televizi jsou děti i mladiství ovlivňováni předváděným životem v luxusu, blahobytem jako norma životního stylu. To v dětech a mládeži vyvolává představu, že vše je naprosto dostupné a normální. Dětem ze sociálně slabých rodin, pro něž má slovo blahobyt

²⁵ ČERNOUŠEK, M: *Psychologie médií*. Psychologie dnes, 2002, č. 8, ISSN 1212-9607, s. 14

²⁶ KLÍMA, Ivan: *Jaký svět vytvářejí masmédiá?* Psychologie dnes, 2003, č.9, ISSN 1212-9607, s. 14

²⁷ SUCHÝ, Adam. *Mediální zlo - mýty a realita*. Praha: TRITON, 2007, ISBN 978-80-7254-926-9, s. 129-132.

²⁸ SUCHÝ, Adam. *Mediální zlo - mýty a realita*. Praha: TRITON, 2007, ISBN 978-80-7254-926-9, s. 131.

²⁹ PREKOPOVÁ, Jiřina. *Malý tyran: Příčiny dětské panovačnosti*. 3.vyd. Praha: Portál, 1999, ISBN 80-7178-319-6, s. 51-52

jinou představu, nejde snadno vysvětlit, že si nemohou všechno hned pořídit. Musí se naučit rozlišovat televizní vysílání a skutečnou realitu.³⁰

„Nadměrné sledování televize a mediálního násilí nemůžeme označit za příčinu agresivního chování, je pouze jedním z mnoha podpůrných vlivů. Můžeme pouze konstatovat, že sledování televizního násilí je s agresivním chováním spojeno, přičemž účinek média se potencuje opakováním“.³¹ Negativně působí nadměrná konzumace medií (zejména televize) na komunikaci mezi vrstevníky, vztahy mezi lidmi, sociální kontakty a na nedostatek volného času vhodného k relaxaci.

Vedle televize a tisku se řadí mezi masová média také internet. Stal se součástí téměř každé domácnosti. Dokáže ve své podstatě nahradit televizi i rozhlas. Na internetových stránkách je dostupný denní tisk, internetové knihy, online filmy. Zpětně lze shlédnout zpravodajství TV v jejich archivech. Internet nabízí zábavu, některým dětem i mládeži vyplňuje jejich volný čas, ať už tím, že jej mohou využít jako zdroj informací pro školu nebo pro chatování s přáteli, sdílení fotografií. Děti surfují po sociálních sítích ICQ, FACEBOOK, SKYPE. Neuvědomují si přitom, že na těchto stránkách mohou o sobě podávat velmi osobní údaje, které může později někdo zneužít. Tyto děti se potom mohou stát obětí násilí.

Rodiče by měly dětem, které mají volný přístup k internetu, zablokovat přístup na stránky pro ně nevhodné či přístupné osobám starším 18 let.³²

1.4.2 Vliv počítačových her na psychiku a chování dítěte

Častou diskutovanou otázkou jsou počítačové hry a jejich dopad na psychiku a chování dětí. Vzbuzuje tento druh zábavy agresivitu dětí a mládeže? Počítačové agresivní hry jsou většinou propracovány tak, aby zde fungovala odměna za hrou získané body, tím je postup do dalších kol hry, získání vylepšených nových zbraní a dalších schopností „hrdiny“ ve hře. Podle Vaculíka, *„hraní počítačových her vede k rozvoji agresivních vzorců chování, způsobuje sociální izolaci, vede k odtržení od reálného světa a vyrušuje hráče od důležitějších činností, jako je např. příprava do školy“*³³. Dále se v publikaci *Mediální zlo – mýty a realita* od Adama Suchého uvádí, že počítačové hry začínají hrát dříve, již chlapci ve věku 11 – 15

³⁰ ERB, Helmut H. *Násilí ve škole: a jak mu čelit*. Praha: AMULET, 2000, 126 s. ISBN 80-86299-22-8.

³¹ SUCHÝ, Adam. *Mediální zlo - mýty a realita*. Praha: TRITON, 2007, 168 s., ISBN 978-80-7254-926-9, s.134

³² KOCIÁNOVÁ, Z. Bleskový sprint masmédií, BOOM internetu /online/. c2010. (cit. 2012-09-28). Dostupný z WWW: <http://mediator.osu.cz/2010/11/12/bleskovy-sprint-boom-internetu/>

³³ SUCHÝ, Adam. *Mediální zlo - mýty a realita*. Praha: TRITON, 2007, 168 s., ISBN 978-80-7254-926-9, s.42

let.³⁴ Podle názoru Martínka nelze brát za normální hru, kde dítě vyhrává díky co největšímu počtu „zabitých“ nepřátel. Zde hrozí, že dítě může převzít toto agresivní chování za své, násilí a agresi za přirozenou společenskou normu a tím i za způsob svého prosazení. Autor uvádí, že odborníci nejsou v názoru na vliv agresivních PC her na jedince jednotní. Jedni jej zpochybňují a druzí v něm vidí možnou příčinu rostoucí agrese u dětí a mládeže. Je třeba brát v úvahu i jiné faktory, ovlivňující vývoj dítěte. Těmi je rodina, škola, společenské prostředí, výchova a vývoj jedince.³⁵

---

³⁴ SUCHÝ, Adam. *Mediální zlo - mýty a realita*. Praha: TRITON, 2007, 168 s. ISBN 978-80-7254-926-9, s. 42

³⁵ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5, s. 80.

2 ŠIKANA – AGRESIVNÍ PORUCHA CHOVÁNÍ

2.1 Vymezení pojmu šikany

„Svět není ohrožen lidmi, kteří jsou zlí, ale těmi, kteří ke zlu svolí“ (Albert Einstein)

Šikana patří mezi poruchy chování, které se projevují svou agresivitou již od dětského věku, s věkem má i stoupající frekvenci projevů.

„Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Nově se může realizovat i prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu. Ta zahrnuje útoky pomocí e-mailů, sms zpráv, vyvěšování urážlivých materiálů na internetové stránky apod. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Nebezpečnost působení šikany spočívá hlavně v závažnosti, dlouhodobosti a nezřídka v celoživotních následcích na duševní a tělesné zdraví oběti.“³⁶

V pedagogickém slovníku autoři formulují pojem šikanování jako *„fyzické, psychické či kombinované ponižování až týrání žáků obvykle jinými žáky, vzácněji dospělými. Probíhá buď v dyádě, nebo ve skupině. Iniciátory šikanování bývají žáci vyšších ročníků, žáci starší, fyzicky vyspělejší, žáci osobnostně či sociálně narušení.“³⁷*

Šikanu lze dle Vágnerové definovat jako chování jednotlivců nebo skupiny, kteří násilně ponižují slabšího jedince, ač ten není schopen se účinně bránit a této situaci se

---

³⁶ Metodický pokyn ministerstva školství, mládeže a tělovýchov k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č. j.24242/2008-6[online]. Informační a vzdělávací portál Zlínského kraje, 20. 1. 2009 [cit. 2012-10-06]

³⁷ PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 1998, ISBN 80-7178-252-1, s. 247

vyhnout.³⁸ Je projevem, kdy je zneužívána moc, která je jedincem získána jeho postavením, např. na pracovišti.

Pojem šikanování je v sociologickém slovníku uváděn jako druh fyzického a duševního týrání jiných osob, které přináší uspokojení z možnosti demonstrovat svou nadvládu, a to nad osobou fyzicky nebo sociálně odlišnou (postižený nebo slabý jedinec, odlišná rasa) nebo nad osobou v dané hierarchii na nižším postu (např. nově příchozí).³⁹

Ch. Kyriacou definuje šikanu jako „trvalé agresivní jednání jednoho žáka vůči druhému s úmyslem způsobit oběti utrpení.“⁴⁰ Stejně jako žáků se dotýká také učňů v učňovských zařízeních, studentů na středních školách i na vysokoškolských kolejích, nelze opomenout zaměstnance na svých pracovištích a vojáky v ozbrojených silách.

Slovo „šikana“ pochází z francouzského překladu slova „chicane“, vyjadřuje týrání, zlomyslné sužování, obtěžování, pronásledování, apod. Tento výraz se v našich podmínkách užíval hlavně v dobách nedávno minulých, tedy během povinné vojenské služby v armádě. Nově nastoupivší vojáci (nováčci, bažanti) po svém příchodu byli často ze strany děle sloužících vojáků (mazáků) podrobováni ponižování lidské důstojnosti, fyzickému týrání, vydírání či zneužívání k jejich prospěchu. O tomto jako první v naší zemi veřejně informoval před rokem 1989 pražský psychiatr Petr Příhoda, tedy v době, kdy existence tohoto jednání v československé armádě bylo tabu. Podobné praktiky převzali před několika lety učni, především v internátních zařízeních. Šikanování se „zabydlelo“ v určité podobě také mezi vězni ve věznicích a v poslední době také mezi dětmi na základních školách.⁴¹

Šikanu lze definovat podle Martínka jako jednání, v němž jeden nebo více žáků s úmyslem a často opakovaně za pomoci agrese a manipulace týrá svého spolužáka nebo spolužáky.⁴² Podobný pohled na toto jednání má i náš přední český etoped a psychoterapeut Dr. Michal Kolář, který o šikaně tvrdí, že jde o patologické čili nemocné chování.⁴³

V poslední době provedené výzkumy o výskytu šikany na školách prokázaly, že se jedná o jev, který se mnohem víc rozšířil oproti předpokladům a jeho následky na obětech mohou být vážnější a dlouhodobější. Ch. Kyriacou ve své knize popisuje, že ve světě je šikana označena jako hrubé nebo agresivní jednání, které se projevuje ve školských

³⁸VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: Variabilita a patologie lidské psychiky*. Praha: Portál, 1999, 448 s. ISBN 80-7178-214-9, s. 283

³⁹JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, 288 s. ISBN 80-7178-535-0, s. 247

⁴⁰KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005, 152 s. ISBN 80-7178-945-3, s. 26.

⁴¹ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha: GRADA, 2010, 160 s. ISBN 978-80-247-2991-6, s. 135-136

⁴²MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.

⁴³KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách*. Praha: Portál, 2001, 256 s., ISBN 80-7178-513-X, s. 27-28.

zařízeních. Dále dodává, že je třeba v tomto jednání rozlišit, zda jde o jednorázový projev tohoto jednání nebo o dlouhodobě opakující se projev týrání. V případě dlouhodobého projevu lze hovořit o šikaně.⁴⁴ Často se zaměňuje škádlení za šikanování., oba pojmy je třeba od sebe dobře rozpoznat. Dle Michala Koláře, vyjádřená definice škádlení, zní v jeho knize *Nová cesta k léčbě šikany* takto: „*škádlení patří k rovnocenným, kamarádským nebo partnerským vztahům. Chápáno je jako projev přátelství. Za škádlení se považuje žertování (popichování, zlobení) za účelem dobré nálady a není v něm vítěz ani poražený.*“⁴⁵ Motivem ke škádlení je zájem o sblížení, seznámení, náklonnost k druhé osobě. Také jde o navození dobré nálady, uvolněné atmosféry ve třídě, potlačení napětí v třídním kolektivu. Jenže, co vnímá jeden žák jako žert za účelem legrace, může brát druhý jako projev ponižování a zesměšňování. Zde už záleží na zkušenosti a vnímavosti pedagoga, aby dokázal šikanu od nevinného škádlení rozeznat.

2.2 Příčiny a podoby šikany

Pro vznik šikany a její další bytí existují různé příčiny. Velký význam pro vznik tohoto jevu mají individuální charakteristiky osobností, jak jejich agresorů – iniciátorů, tak jejich obětí a v neposlední řadě také osobnostní charakteristika učitele. Jedná se o vzájemný vztah mezi iniciátorem šikanování a jeho obětí. Příčiny k šikaně je možné najít v rodinném nebo školním prostředí, v osobnosti žáka i jeho vrstevníků, ve skupině, v nemoci, v užívání drog.

Šikana učitelů se ve své podstatě neliší od šikany existující mezi žáky. Šikana učitelů začíná ignorováním a končí tzv. totální šikanou. Nelze přitom tvrdit, že šikana učitele se vyskytuje tam, kde existuje šikana mezi žáky.

Šikanování učitelů může mít mnoho různých podob. Na základních školách se jedná především o psychickou šikanu, kdy žáci nadávají učiteli, zesměšňují ho, nebo systematicky narušují průběh vyučovací hodiny. Vedle toho se objevuje i fyzická podoba šikany.

Podoby fyzického šikanování:

- Házení předmětů (mokrý houby, odpadků) po učiteli
- Podrážení a podkopávání nohou

---

⁴⁴ KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005, 152 s. ISBN 80-7178-945-3, s.27.

⁴⁵ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011, 336 s. ISBN 978-80-7367-871-5, s. 65.

- Shazování ze schodů
- Znečišťování osobních věcí učitele a pomůcek pro výuku
- Ničení, schovávání osobních věcí učitele
- Napadení se zbraní, které může skončit vraždou

Podoby psychického šikanování:

- Nadávky, urážky, výsměch
- Slovní agrese, vulgární mluva
- Šíření pomluv
- Systematické narušování, bojkot vyučovací hodiny, neplnění pokynů učitele
- Lepení hanobících nápisů, nadávek na záda učitele
- Vyhrožování fyzickým napadením
- Vyhrožování poničení osobních věcí
- Neopodstatněné stížnosti na vedení školy
- Vyhrožování vlivem rodičů
- Kyberšikana (natáčení na mobil, kameru, umístování videí na internet)

Šikana se může vyskytovat skoro v celém školském systému. Může se objevit na základních školách, středních učilištích, gymnáziích, středních školách, ale také na vysokých školách.

2.2.1 Kyberšikana

Kyberšikana, z anglického překladu cyber bullying, je jednou z nových forem agresivního chování mezi dětmi a mládeží. *„Cílem kyberšikany je někomu ublížit nebo ho zesměšnit za použití elektronických prostředků. Je to úmyslné, nepřátelské chování, které se obvykle opakuje. Jednotlivec nebo skupina útočníků ubližují takovým způsobem, že se oběť nemůže účinně bránit.“*⁴⁶

Michal Kolář ve své knize Nová cesta k léčbě šikany definuje kyberšikanu jako moderní způsob psychického týrání, kdy *„jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně*

---

⁴⁶ DOUBRAVA, Lukáš. *Osmdesát procent obětí kyberšikany zná agresora*. 2012, roč. 113, č. 8, s. 7. ISSN 0139-5718.

*psychicky týrá a zraňuje spolužáka či spolužáky a používá k tomu novou informační a komunikační technologii – zejména internet a mobil.*⁴⁷

Komunikační technologie mohou být jejich uživateli smysluplně využívány, ale také v některých případech zneužívány. A právě kyberšikana je tím konkrétním příkladem zneužití tohoto elektronického média.

Děti v posledních patnácti letech kolem sebe objevují svět virtuálního prostoru. Součástí jejich života jsou i sociální sítě, kde mohou komunikovat se svými přáteli, spolužáky, příbuznými i jinými dosud osobně neznámými lidmi. Mimo komunikaci mohou společně sdílet své fotografie, své koníčky i záliby. Internet poskytuje dětem všech věkových kategorií bohaté využití. Pro starší děti i mládež je poskytovatelem velkého množství informací.

Formy kyberšikany

Mezi formami kyberšikany je nejčastěji zastoupeno zasílání agresivních, urážlivých, obtěžujících či zstrašujících testových zpráv, e-mailů, napadání při chatování. Dále se pachatel kyberšikany snaží prostřednictvím počítače (PC) odcizit osobní údaje uživatele, zavirovat uživatelův PC. Dochází ke zneužívání webových stránek či vytváření nových, ke zveřejnění videí, fotek, vtipů, karikatur, které oběť ponižují a zesměšňují, přitom si je může prohlédnout velké množství lidí.

Mnohé státy přijaly k „boji proti kyberšikaně“ nová bezpečnostní opatření a nové zákony. *„Například v USA je kyberšikana od roku 2006 tzv. federálním zločinem.*⁴⁸

Od září do prosince 2009 probíhal mezi tisíci českými dětmi v rozmezí věku 8 – 15 let Nadací O₂ průzkum ohledně kyberšikany. Potvrdil se předpoklad, že kyberšikana úzce souvisí s klimatem ve třídě. Nejprekvapivějším zjištěním průzkumu bylo uvedení procentuálního počtu obětí šikany – 78%, kteří označili identitu pachatele u svých spolužáků ze stejné třídy nebo stejné školy. Agresoři využili v 70% komunikaci prostřednictvím mobilních telefonů (SMS nebo MMS), 30% agresorů použilo ke svému útočnému chování chaty v internetu, 29% jich využilo e-mailové pošty a 14% agresorů komunitní síť Facebook. Výzkum se věnoval v malé míře také kyberšikaně vůči učitelům, kdy bylo uvedeno 6 % dětí,

---

⁴⁷ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011, 336 s. ISBN 978-80-7367-871-5, s. 84.

⁴⁸ VÁGNEROVÁ, Kateřina a kol. *Minimalizace šikany: Praktické rad pro rodiče*. Praha: Portál, 2009, 152 s. ISBN 978-80-7367-611-7, s. 92.

že k ní došlo na škole, kterou navštěvují, a třetina respondentů uvedla, že se na sociálních sítích již setkala se zesměšňováním učitelů na zde umístěných videích.⁴⁹

Specifika kyberšikany

Kyberšikana má dle českého odborníka na šikanu Michala Koláře⁵⁰, jak uvádí autorka příspěvku, stejnou podstatu jako přímá, psychická šikana. Jde o opakované záměrné psychické násilné chování. Obě formy „rozleptávají“ samotnou identitu oběti. Ta se na tomto základě cítí bezvýznamně a opuštěně, upadá do depresí a frustrací. Prožívá skutečné ponížení a vytěsnění ze společenství svých spolužáků i celého školního prostředí. Oproti šikaně, která se odehrává v prostorech školy nebo třídy, se kyberšikana vyskytuje bez přítomnosti jiných lidí – kdykoli a kdekoli ve virtuálním světě, běžně často jistě mimo školu.

U kyberšikany se podle výzkumů kolem 40% jejich obětí nedozví, kdo je ten agresor, který je šikanoval. A pokud se agresor vyzná v informačních technologiích, nemusí se strachovat, že ho někdo odhalí. Obětí agresora kyberšikany se může stát prakticky kdokoli, větší předpoklad se projevuje u dětí, které u PC tráví velkou část svého volného času a na svém mobilním telefonu jsou takřka závislé. U kyberšikany stačí, když je agresorem zveřejněna na webu ponižující informace či zesměšňující fotografie oběti jen v jednom případě a toto následně může kdokoli rozšířit po celé sociální síti dříve, než je správcem sítě odstraněna nebo zablokována.

Kyberšikana se často nevyhne ani učitelům ve školách. Je to také tím, že žáci mohou v některých školách nosit a používat ve školním prostředí mobilní telefony, hlavně z důvodu výuky, kdy v mobilních telefonech používají kalkulačky či jiné nástroje. Škola může používání telefonu během výuky ve svém vnitřním řádu školy zamezit. Žáci tedy využívají přestávky k tomu, aby získali nějaký kompromitující materiál o učitelích či zaměstnancích školy.

---

⁴⁹ DOUBRAVA, Lukáš. *Osmdesát procent obětí kyberšikany zná agresora*. 2012, roč. 113, č. 8, s. 7. ISSN 0139-5718.

⁵⁰ TĚTHALOVÁ, Marie. *Kyberšikana bolí stejně jako každá jiná. Rodina a škola: Rozhovor*. 2010, LVII, č. 9, s. 6 - 9. ISSN 0035-7706.

2.3 Stadia šikany

„Šikanování je těžkou poruchou vztahů skupinového organismu, který podlehl infekci.“⁵¹

Michalem Kolářem, českým specialistou na problematiku školního násilí a šikanování, bylo zavedeno základní pětistupňové schéma stádií šikany. Pro správné vyřešení šikany je nutné rozlišovat v jakém stadiu šikany se právě odehrává. První i druhé stadium šikany může řešit škola sama, co se týče řešení třetího, čtvrtého a pátého stádia šikany, je již nutné se k jejich vyřešení a „vyléčení“ obrátit na zkušeného specializovaného poradenského psychologa, výchovného poradce, zkušeného pedagoga.

První stadium: zrod ostrakismu

V každém kolektivu školního prostředí se objeví jedinci, kteří se vymykají ostatním, jsou nejméně oblíbení, bez přiměřeného vlivu a prestiže. Ti se potom ocitají na periferii třídy a v kolektivu dětí jsou tito jedinci více či méně odmítáni, opomíjeni, přehlíženi. Odborná literatura označuje takové jedince za černé ovce, obětní beránky, apod. Tyto děti zakoušejí tzv. ostrakismus. *„Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen necítí dobře – je neoblíbený a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, sprádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky, apod.“⁵²*

Druhé stadium: fyzická agrese a přitvrzování manipulace

Ostrakizovaní jedinci slouží v zátěžově napjatých situacích jako hromosvod pro vybití zlosti a vykompenzování stresu a napětí ve třídě. Někdy agresor ubližuje oběti z důvodu nudy, jindy se odregovávají od konfliktů s učitelem, před očekávanou těžkou školní zkouškou či písemkou. Ostrakizace se stupňuje. Stoupá frekvence legráček na účet oběti. Začíná se objevovat zatím mírná fyzická agrese.⁵³

---

⁵¹ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách*. Praha: Portál, 2001, 256 s. ISBN 80-7178-513-X, s. 35.

⁵² KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách*. Praha: Portál, 2001, 256 s. ISBN 80-7178-513-X, s. 36.

⁵³ FIELDOVÁ, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: Praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. Praha: Ikar, 2009, 312 s. ISBN 978-80-249-1176-2., s. 305

Třetí stadium: klíčový moment – vytvoření jádra

V tomto stadiu je rozhodující, zda agresori narazí včas na odpor a dojde k překonání krize skupiny a vytvoření skupinové solidarity. Pokud na odpor nenarazí, vytváří se úderné jádro z agresorů. Ti potom získávají ve školní třídě větší vliv a šikanují své, v hierarchii postavené nejnižší, oběti. Zpočátku šikanují „slabé“ oběti a potom i ty, kteří se jim staví na odpor. Tím si vybudují určitou nadvládu ve třídě.

Čtvrté stadium: většina přijímá normy agresorů

Většina třídy přijímá normy agresorů a tyto normy se později stanou tzv. nepsaným zákonem. Ve třídě převládá strach, jen málokdo se odváží postavit proti vlivu ve skupině. „*I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě a prožívají přitom uspokojení.*“⁵⁴

Páté stadium: totalita nebo dokonalá šikana

Jedná se o poslední konečné stadium šikanujícího chování, které je již v podstatě neřešitelné. Normy jsou již nastaveny, třídu ovládli agresori, ostatní spolužáci je fanaticky poslouchají na slovo. Oběť přijímá svou přisouzenou roli, přijímá i normy skupiny, nepřipadá jí to jako něco neobvyklého, paradoxně dokonce svého agresora brání a omlouvá. Oběť agresorovi patří, využívá ji celou (duši i tělo) a zbavuje ji tímto posledních zbytků zábran. Formy agrese vůči oběti jsou v extrémních případech jsou tak hrubé a bezcitné, že hrozí oběti i těžké ublížení na zdraví, které může v některých případech skončit i smrtí oběti. V takovém prostředí již učitel nemá žádnou šanci situaci zcela zvládnout. Agresori by měli nést, dle tvrzení Zdeňka Martínka, za tuto šikanu velice tvrdý následek. Měli by být umístěni do výchovných zařízení.⁵⁵

2.4 Prostředí šikany

Nejčastěji se šikana vyskytuje ve školním prostředí, a to hlavně ve třídě. Během vyučování může probíhat v nenápadném duchu, v podobě různých naschválů, posměšků, nevhodných poznámek na adresu oběti ze strany zlomyslně myslících spolužáků za účasti vyučujícího, který v tomto jednání vidí běžnou nekázeň ve třídě, případně toto jednání řeší

---

54 ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha: GRADA, 2010, 160 s. ISBN 978-80-247-2991-6, s. 126-127

55 MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5, s. 128-129.

jako zcela mírný kázeňský přestupek. Stává se často, že vyučující projevy šikany při vyučování nezachytí nebo je nezvládne ukončit. Mimo vyučování propuká šikana ve třídě během přestávek a hodin volna. Učitelé dozorují většinou na chodbách, do tříd či na toalety chodí jen v případech, kdy se z těchto míst ozývá zvýšený hluk. Šikana může probíhat v budově školy nejen ve třídě, na chodbách či na toaletách, ale také v prostředí tělocvičen a šaten. Zde může dojít u oběti nejen k fyzickému násilí ve formě úderů různým tělocvičným náradím, ale také k útokům na majetek oběti, kdy jsou agresorem či agresory poškozeny její svršky nebo provedeny drobné naschvály /např. ukrytí jedné boty, vyndání tkaniček/. Šikana se může vyskytnout i v prostorách školní jídelny, kdy jsou útoky agresorů nasměřované na jídlo oběti /např. znehodnocení jídla, jeho odcizení, znechucení jídla/. Dále místem šikany mohou být prostory školy sloužící jako dílny, pozemky, ale také některé málo přístupné prostory ve školní budově. Dle Zdeňka Martínka⁵⁶ mohou agresori využít k šikanujícímu chování mimo školní prostředí školní výlet, lyžařský výcvik za účasti pedagoga.

Také při cestě do školy, ze školy, ať už pěšky či dopravními prostředky či mimo vyučování v zájmových a sportovních kroužcích může dojít k násilnému chování, které již nemá v kompetenci řešit škola.

2.5 Účastníci šikany

Terčem šikanujícího chování ve škole se může stát dítě ze strany svých spolužáků, agresivní chování může pocítit i ze strany dospělých. Mezi dospělými účastníky šikany jsou zastoupeni učitelé, rodiče, nadřízení.

Učitel - žák

Mezi učitelem i žákem dochází při vyučování i mimo něj na půdě školy k řadě situací s emocionálními důsledky. V průběhu těchto interakcí mezi nimi vznikají vztahy, a to jak v pozitivním smyslu, tak i v negativním. Učitel, který je svědkem šikany, bude reagovat jinak než učitel, vůči kterému vystupuje drzý a arogantní žák. Každá situace vyžaduje různou strategii. Přetížený a frustrovaný pedagog, řešící svoje osobní problémy, se může k žákům chovat agresivně pomocí slovních útoků vůči dětem. Agresivní chování učitele může

---

⁵⁶ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5, s. 133-136

vyprovokovat žák některými svými zvláštnostmi v chování, v zevnějšku nebo v jeho osobitém stylu, který učitel neschvaluje. To vede k tomu, že k žákovi, který neodpovídá učitelově představě, se chová odmítavě a negativně.

Kanadský psycholog Nesbit „identifikuje psychické násilí ve škole v těchto kategoriích: ponižování, diskriminaci, dominanci, destabilizaci, distanci a diverzi.“⁵⁷

Žák – učitel

Učitel, kterého během vyučování provokativně vyrušují žáci, spoléhá na svůj vliv ve třídě, na svou autoritu a sílu se „malým“ agresorům ve třídě postavit. Někteří učitelé se nechají snadno vyprovokovat, na každý negativní podnět reagují mnohem ostřeji a přitom mají strach z konfliktu s agresory před ostatními žáky. Pokud takový konflikt ze strany agresorů nastane, je zde učitelova oprávněná obava, že zůstane před třídou osamocen a nikým nepodpořen. Jiní učitelé mají problém se svým handicapem, jsou tělesně odlišní, nemají přirozenou autoritu. Na nich si agresori s oblibou testují, co jsou schopni vydržet. Podle Michala Koláře⁵⁸ učitelé prožívají ponižující stavy, o nichž se nezmiňují ani svým nadřízeným ani svým kolegům vzhledem k tomu, že by byl považován za neschopného zvládnout svou roli učitele.

Rodič – učitel

Rodiče dnešní doby mají své představy o tom, jak se mají děti a mládež správně učit a vychovávat. Často si myslí, že vzdělání a výchově ve škole (díky svému působení v době jejich dětství) rozumí stejně jako učitel a navíc se domnívají, že by měli pedagogové vycházet vstříc jejich požadavkům ohledně výuky jejich dětí. Některým rodičům chybí respekt k učitelskému povolání, své děti se snaží ochraňovat všemožnými prostředky před jejich školními prohřešky. Rodič má představu v tom, že může uplatnit svoje práva tím, že vynadá ve škole učiteli v přítomnosti svého dítěte.

---

⁵⁷ VANÍČKOVÁ, Eva. a kol. *Násilí v rodině: Syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7184-008-4, s. 29-30

⁵⁸ KOLÁŘ, Michal. *Škrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997, 128 s. ISBN 80-7178-123-1, s. 63

Učitel - rodič

Terčem šikany ze strany učitele se může stát rodič, kterému není lhostejný stav jeho dítěte. Rodič se obrací na učitele, chce s ním řešit problémy, které dítě ve škole má a sám si nedokáže poradit. Může se stát, že se učitel ocitne v roli „nadřízeného“ a rodič v roli opačné, kdy učitel dává rady jak dítě potrestat, aby ve škole příště nezlobilo. V případě dalších konzultací mezi učitelem a rodičem, týkající se zlepšení chování dítěte, může mít pocit, že je pod tlakem učitele, který chce dítě přes něj přísněji potrestat.

Učitel - učitel

Vzájemné chování, kdy je učitel šikanován ze strany jiného učitele, se nazývá lobbingem. Dochází k němu v případech, kdy nastoupí do školy nový učitel nebo učitelka, přináší si s sebou do výuky nové osvědčené metody, které na této škole nejsou zavedené a nový učitel se tak stane potencionálním ohrožením pro učitele, kteří jsou zvyklí na své postupy a metody a nehodlají je měnit. Také se může stát, že si noví učitelé s původními učiteli „nesednou“ povahově a hrozí, že budou pomlouváni, zesměšňováni, kritizováni i před žáky, či rodiči žáků.

Ředitel – učitel

Tato forma šikany se nazývá boxing. Ředitel coby nadřízený zadává učiteli úkoly a nařízení, které jsou mnohdy objektivně nesplnitelné. Může jít i o formu, kde dochází k zesměšňování učitele před jeho spolupracovníky, vulgárnímu vyjadřování a nedoceňování jeho schopností.⁵⁹

2.5.1 Typologie agresora

Agresoři se agresivnímu chování většinou učí od svých vrstevníků ve škole nebo mají vzory v rodině. Některým z nich agresivní chování připadá normální, sami žijí v neúplných, cituprázdných rodinách, bývají doma bití a možná jsou také ve svých rodinách svědky domácího násilí. Agresoři ve větší míře postrádají respekt pro handicapované lidi, pro lidi s nadáním či odlišné svým původem. Z agresorů pak mohou být v dospělosti lidé bez tolerance, s rasistickým a diskriminujícím pohledem na své okolí.

---

⁵⁹ MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5, s. 113-117

Typy agresorů – iniciátorů šikanování⁶⁰

1. **typ „Drsník“:** hrubý, primitivní, impulzivní, s kázeňskými problémy, se silným energetickým přetlakem – šikanuje tvrdě a nelítostně
2. **typ „Slušník“:** velmi slušný, kultivovaný, narcisticky šlechtěný, sevřený, zvýšeně úzkostný se sadistickými tendencemi v sexuální smyslu – šikanuje cíleně a rafinovaně
3. **typ „Srandista“** optimistický, dobrodružný, se značnou sebedůvěrou, oblíbený, vlivný – šikanuje pro pobavení

Na základě typologie Michala Koláře v knize *Bolest šikanování* byly vytvořeny tyto druhy motivace⁶¹ :

- Motiv upoutání pozornosti – být středem zájmu spolužáků, samotných učitelů
- Motiv zabíjení nudy – zažít vzrušení, může vést až k ubližujícímu chování
- Motiv Mengeleho - postupné zjišťování toho, co je možné si k druhému dovolit
- Motiv žárlivosti – závistivá msta za přízeň ze strany autority
- Motiv prevence – na základě předchozího týrání může dojít ke snaze ubližovat jiným
- Motiv udělat něco velkého – snaha dokázat si, že šikanováním získá uznání, snaha o ocenění svého jednání.

2.5.2 Charakteristika oběti

Čím se liší oběti šikany od ostatních jedinců? Čím k sobě tak přitahují agresory? „*Obětí šikany se může stát prakticky kdokoli*“⁶², tvrdí prof. Pavel Říčan ve své knize *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Obětí se může stát nový spolužák v již zaběhnutém kolektivu třídy, dítě viditelně odlišné od ostatních, ať už pro svůj vzhled, kdy velkou roli hraje viditelná tělesná vada, nedostatek půvabu nebo přímo odpudivý zjev. Obětí šikany se může stát i dítě, které pochází ze sociálně slabé rodiny s jinými životními hodnotami, kde není kladen důraz na nejnovější značku oblečení, školního vybavení nebo výši kapesného. S odlišností vzhledu

⁶⁰ KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách*. Praha: Portál, 2001, 256 s. ISBN 80-7178-513-X, s. 86-87

⁶¹ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011, 336 s. ISBN 978-80-7367-871-5, s. 139-140

⁶² ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995, ISBN 80-7178-049-9, s. 34

souvisí i barva pleti, tedy rasová odlišnost. Obětí šikanování se snadno stane dítě precitlivělé, osamělé, neprůbojné, plaché s nízkým sebevědomím.

Oběťmi šikany jsou často děti, které dávají viditelně najevo, že prožívají nějakou úzkost či strach. Takové dítě vysílá přesvědčivé signály o tom, že už na první pohled může být považováno za případnou oběť agresora nebo agresorů. Častou obětí šikany jsou děti, které vyrůstají v rodině s ochrannými sklony, kde jsou tyto děti následně vychovávány k nesamostatnosti a k nejistotě. Jsou méně sociálně schopné v navazování dobrých kamarádských vztahů, jsou tiché a málomluvné. Oběťmi šikany jsou však také děti, které žijí v rodinách s autoritativním stylem výchovy s převládající submisivní podřízeností a poslušností.

Pavel Říčan ve své knize *Jak na šikanu*⁶³ rozvádí charakteristiku oběti šikany o děti, které se mohou stát díky svým problémům s hyperaktivitou a poruchou pozornosti (syndrom ADHD), s opožděným rozumovým vývojem, děti oslabené nemocí či dítě sobecké anebo provokující, možnou obětí šikany.

Mezi další možné oběti šikany patří děti, jejichž rodiče jsou učiteli na stejné škole, kam docházejí samy. Ostatní spolužáci ve třídě jsou přesvědčeni o tom, že učitelovu dítěti bude nadřazováno a bude zvýhodňováno.

2.5.3 Školní třída jako rizikový činitel

Šikanování se neodehrává jen mezi dvěma protagonisty šikanující – šikanovaný, případně dalších účastníků – dětí, které se jí aktivně podílejí. Jde tu o vztahy celého kolektivu, které určují, na kterou stranu se přiklání sympatie této skupiny. Nachází-li se ve školní třídě ten, jenž je ostatním v kolektivu nesympatický, může dojít k tomu, že agresivní chování je třídou proti tomuto jedinci tolerováno, případně i schvalováno. V tomto případě třída sympatizuje s agresorem. Je-li tomu naopak, agresor není třídou přijat, jeho chování není třídním kolektivem tolerováno, třída se postaví na obranu oběti a nedovolí agresorovi v jeho počínání pokračovat.

Školní třída je „*skupina, která žije dvojitým životem, která má dvě tváře*“⁶⁴. Té první vládnu učitelé, kteří děti připravují za pomoci vědomostí a dovedností do jejich budoucího života. Je na schopnostech pedagoga, jak bude třída spolupracovat a kam jej mezi sebe vpustí.

⁶³ ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha: GRADA, 2010, ISBN 978-80-247-2991-6, s. 49

⁶⁴ ŘÍČAN, P., JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha: GRADA, 2010, ISBN 978-80-247-2991-6, s. 49

Na učitelích si třídní kolektiv zkouší svoji schopnost postavit se dospělým, je to svého druhu taková hra, co si mohou k učiteli dovolit, jaké chování jim ještě projde. Ilegální (druhá) tvář se normálním vývojem vytváří v každém třídním kolektivu. Děti se snaží být nezávislé na učitelích a učí se vyřizovat si svoje záležitosti sami, bez pomoci dospělých.

2.6 Šikana učitelů

Během posledních let se k šikaně mezi žáky přiřazuje nový fenomén, a to násilí či agrese žáků vůči svým učitelům. Je dokázáno, že agrese žáků vůči učitelům může ovlivnit jejich vzájemná interakce. Jsou-li vztahy mezi žákem a učitelem na dobré úrovni, je nízká pravděpodobnost, že by se vůči němu žák prosazoval agresivně.

Doc. Bečvář na konferenci matematiků pod názvem „Naše žhavá současnost“ v září 2007 ve svém projevu uvedl: „*Velmi vážným problémem, který výrazně ovlivňuje školní vzdělávání a výchovu, je značná nekázeň, která na mnohých školách panuje. V prostředí, které ovládla nekázeň, nelze řádně vyučovat, nelze vychovávat, nelze učit. Uvolnění školní kázně, k němuž v uplynulých letech došlo, přispělo rovněž k tomu, že v dětských kolektivech narůstá násilí, agresivita a šikana, která je často zacílena i na učitele.*“⁶⁵

Šikana a násilí žáků ve školách se v různé míře vyskytují a je velmi obtížné toto jednání prokázat. Učitelé nechtějí přiznat, že mají problémy ve svých vyučovacích hodinách s některými žáky hlavně proto, aby neztratili respekt svého nadřízeného a svých kolegů-učitelů.

Dle E. M. Fieldové „*šikana ničí vzájemný vztah mezi žáky a pedagogy,.... a mnohdy je odrazem šikany v jiných částech školního systému, např. šikany učitelů a rodičů.*“⁶⁶

Násilí na učitelích ve školách v ČR:

- **29. ledna 1998** - V noci ubil kusem dřeva sedmnáctiletý chovanec Výchovného ústavu pro děti a mládež v Chrastavě na Liberecku svou vychovatelku (47). Druhá vychovatelka (51) skončila v kritickém stavu v nemocnici. Soud jej poslal na osm let do vězení.

⁶⁵ HRUBÁ, Jana. Koláž: *Problém nekázně se netýká jen školství. Rodina a škola.* 2009, LVI, 1., s. 19-21. ISSN 0035-7706.

⁶⁶ FIELDOVÁ, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: Praktický rádce pro děti, rodiče i učitele.* Praha: Ikar, 2009, 312 s. ISBN 978-80-249-1176-2.

- **14. prosince 1999** - Chovanec střediska výchovné péče v Podlesí u Valašského Meziříčí na Vsetínsku napadl vychovatelku a způsobil jí otřes mozku a četná tržná zranění. Mladík zřejmě z nápravného zařízení chtěl uprchnout.
- **24. října 2002** - Šestnáctiletý žák zbil učitelku na speciální škole pro sluchově a mentálně postižené v jihočeských Vodňanech. Nejprve se předváděl před děvčaty tím, že ubližoval ostatním. Učitelka děti bránila. Mladík se na ni proto vrhl a shodil ji ze schodů. Učitelka skončila v nemocnici s otřesem mozku.
- **Únor 2003** - Sedmnáctiletý chovanec Výchovného ústavu pro děti a mládež ve Žluticích na Karlovarsku napadl čtyřicetiletého vychovatele na chodbě před jídelnou a zlomil mu ruku. Kvůli komplikované zlomenině loketní kosti musel být vychovatel operován a několik dnů hospitalizován.
- **8. prosince 2003** - Psychicky nemocný student královéhradecké univerzity napadl baseballovou pálkou triapadesátiletého pedagoga Jana Laška. Podle vyšetřovatelů byl útočník v době spáchání činu nepřičetný, a státní zastupitelství proto zastavilo jeho stíhání.
- **1. března 2004** - Student učiliště ve Svitavách vážně pobodal svého pedagoga. Ten po převozu do nemocnice zemřel. Krajský soud v Hradci Králové odsoudil sedmnáctiletého učně za vraždu jeho učitele k devíti letům vězení.
- **22. října 2008** - Na pardubické základní škole Spořilov napadl žák osmé třídy učitelku, která jej chtěla během přestávky zapsat za předchozí nevhodné chování do kázeňského sešitu. Pedagožka skončila s rukou v sádře na třítydenní neschopence.
- **26. září 2011** - Patnáctiletý student napadl nožem a paličkou na maso sekretářku gymnázia v Chomutově. Křičel, že je terorista. Útok zastavil ředitel školy spolu se školníkem, kteří žáka přemohli. Napadená žena utrpěla šok a několik drobných zranění na rukou.
- **29. října 2012** - Na gymnáziu v Rakovníku napadl nezletilý student učitelku. Podle některých informací ji pobodal, policie to ale nepotvrdila. Těžce zraněnou ženu přepravil vrtulník záchranné služby do pražské střešovické nemocnice.⁶⁷

---

⁶⁷ Student gymnázia bodl učitelku do zad, našli ji v kabinetu. *Lidovky.cz* [online]. 29. 10. 2012 [cit. 2012-12-30]. Dostupné z: <http://www.lidovky.cz/ctnactilety-zak-napadl-ucitelku-bodl-ji-do-zad-flx-/zpravy-domov.aspx?c>

2.6.1 Příčiny šikany učitele a její důsledky

Profese učitele patří mezi psychicky náročná povolání a mezi pomáhající profese, učitel by měl umět zvládat různé životní situace. Učitel je ve svém povolání vystaven dlouhodobé psychické zátěži, spočívající v nutnosti neustálého vzdělávání se, domácích příprav na vyučování, vedení výuky, k tomu se setkává s provokativním chování žáků ve třídách a nedostatečnou podporou svých kolegů a nadřízených orgánů školské správy. Je ve své učitelské profesi vystaven větším nárokům a kritickému pohledu ze strany svých žáků, rodičů těchto žáků, ředitelů škol. Tlak na učitele je směřován i z pozice sdělovacích prostředků a současných politiků na místních nebo i vyšších úrovních. Příčinou vyskytující se agrese žáků vůči učitelům může být v některých třídách příliš vysoký počet žáků a přílišná feminizace učitelského sboru. Učitel musí během výuky řešit nejrůznější konfliktní situace s neukázněnými a agresivními žáky, případně i samotnou šikanu mezi žáky. Psychickou zátěž učitele velmi ovlivňují konfliktní situace nejen s neochotnými rodiči neukázněných žáků, ale také konflikty se svými kolegy. Ve společnosti je malé povědomí o konfliktnosti role učitele.

Šikanu učitelů lze charakterizovat podobně jako šikanu mezi žáky. Je zde patrný záměr ublížit učiteli, snížit jeho lidskou důstojnost, ponížít jej před ostatními žáky, psychicky jej narušit. Dalším znakem šikany učitelů je nepoměr sil vůči učiteli (např. třicet žáků proti jednomu učiteli). Kolář ve své knize definuje šikanu učitelů podobně jako šikanu žáků: „*Jeden nebo více žáků úmyslně, opakovaně týrá a ponižuje učitele a používá k tomu agresi a manipulaci*“⁶⁸. Prochází obdobně charakteristickými pěti stádii šikanování, kdy je učitel podrobován zkouškám odolnosti během výuky. Následuje ignorování a odmítání učitele, narušování výuky, během této fáze se mohou žáci dopouštět „první“ fyzické agrese (např. připínáčky na židli). V dalších fázích již nejde o jednotlivce, kteří narušují výuku. K agresorům, kteří se stávají mluvčími třídy, se přidávají i žáci bezproblémoví a agrese žáků vůči učitelům je naplněna jako norma přijatá většinou účastníků ve třídě.⁶⁹

⁶⁸ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011, ISBN 978-80-7367-871-5, s. 70

⁶⁹ KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011, ISBN 978-80-7367-871-5, s. 71-72

2.6.2 Osobní charakteristika učitele

V současné době nečiní některým žákům problém prosazovat před třídním kolektivem svoje názory na výklad vyučujícího učitele, dohadovat se s ním o své pravdě v neprospěch učitele. Nebrání jim v tom ani přirozená autorita učitele. Učitel, pokud chce se svými žáky navázat vzájemně přijatelný vztah, musí je brát jako své partnery a dokázat je svým přístupem k nim oslovit. Učitel by měl být pro žáky osobností, neboť je to právě on, který vzdělává a vychovává děti pro jejich další životní etapy.

Učitelství je profese, která v sobě zahrnuje charakteristiku osobnosti, kdy učitel vystupuje na veřejnosti i ve škole jako člověk, jako občan a hlavně jako pedagog - profesionál. Učitel plní úlohu průvodce žáků na cestě za vzděláním a poznáním, je komunikačním mluvčím mezi žáky a vedením školy, komunikuje s rodičovskou veřejností. Učitel se stává ve své profesi oporou žákům s handicapem a různými sociálními problémy. Je znalý řešení krizových situací. Tyto charakteristiky se navzájem ovlivňují a doplňují.⁷⁰

Osobnost je v Pedagogickém slovníku vyznačena jako „...uznávaný člověk, kladně přijímaný, svérázný svým životem a jednáním.“⁷¹ Osobnost učitele je charakteristická vlastnostmi, jako jsou: odpovědnost k sobě i k jiným osobám, angažovanost v zaměstnání i ve svém civilním životě, odolnost vůči stresovým situacím, pozitivní postoj k druhým lidem, důvěra v sebe sama a potřebnou citlivostí k problémům žáků a mládeže. Pro žáky základních škol, středních škol a učilišť jsou učitelé, kteří je doprovázejí v jejich životních úsecích, bezesporu jedni z nejdůležitějších. Dle Petrové je důležité připomenout tu skutečnost, že „psychická vyrovnanost či naopak labilita osobnosti učitele se podstatně promítá do jeho každodenního působení na žáky“.⁷²

---

⁷⁰TICHÁ, Iveta. *Psychosomatické souvislosti, životní styl a rizika učitelské profese: Psychologické aspekty v práci učitele*. Ostrava, 2010, s. 44-53. ISBN 978-80-7368-913-1.

⁷¹PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J.. *Pedagogický slovník*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 1998, 336 s. ISBN 80-7178-252-1

⁷²PETROVÁ, Alena. *Prožitky existenciálního zakotvení u učitelů z pohledu psychologie osobnosti: Psychologické aspekty v práci učitele*. Ostrava, 2010, s. 102-111. ISBN 978-80-7368-913-1.

3 VLIVY NA CHOVÁNÍ A UČENÍ ŽÁKŮ

„Učitel a žák jsou základními činiteli vyučovacího procesu, kteří jsou nositeli „vyučování“, mimo ně není tento proces uskutečnitelný.“⁷³

Vztah učitele k žákům je ovlivňován především osobnostními vlastnostmi učitele. Na kvalitu vztahu mezi učitelem a žáky má velký vliv, jak vnímá učitel své povolání a svou roli v něm. To následně z velké části ovlivňuje přístup žáka k procesu učení. Jestliže si žák od počátku vytvoří negativní vztah k učiteli, vnímá negativně také výuku předmětu, který učitel vykládá žákům. Naopak kladný vztah k vyučujícímu posiluje pozitivní zájem žáka o výuku jeho předmětu. Tyto postoje se zobrazí i v komunikaci obou protagonistů. Vliv na vztah učitele k žákům má učitelův subjektivní názor a představa ideálních vlastností osobnosti žáka, mezi něž patří motivace k učení, komunikativnost, nadání a píle žáka, manuální zručnost a ukázněnost.

Vztah žáků k pedagogům prochází svým vývojem, který začíná v prvních třídách základních škol. Všichni žáci vzhlížejí obdivně ke svému učiteli, ke kterému mají velmi kladný vztah. Postupně si žáci upravují svůj názor na vztah k učiteli na základě získaných vlastních zkušeností, podle nichž jsou schopni ocenit učitelovy charakterové vlastnosti. Mladší žáci všeobecně dříve a rychleji inklinují ve svých vztazích k mladým učitelům, učitelkám, zatímco starší žáci si vytvářejí pozitivní vztahy k vyučujícím střední a starší generace. Žák dále hodnotí kladně svého učitele, pokud v něm spatřuje jemu vyhovující vlastnosti, v hodnocení kladů a záporů vůči učiteli může být žák ovlivněn sociálním prostředím, v němž se pohybuje (rodina, spolužáci ve třídě, kamarádi).

Vztah žáka k učiteli upevňuje dovednost učitele jednat se žáky, mít tzv. pedagogický takt. Je to dovednost umět zhodnotit nastalou situaci, rozpoznat změny v kolektivu třídy, respektovat individualitu žáků a podle toho přiměřeně na ně reagovat. Učitel sleduje např. reakce žáků během výuky, zda pochopili jeho výklad, stupeň únavy a jejich reakce na trest a pochvalu).⁷⁴

Práci učitele pozitivně ovlivňuje jeho vztah k lidem, jeho sebekontrola a sebevzdělání, jeho zralá osobnost. Oproti tomu negativně působí na žáky učitel, který je egocentrický,

⁷³ KOHOUTEK, Rudolf. *Vztahy mezi učitelem a žákem: Psychologie v teorii a praxi* [online]. 4. 11. 2009 [cit. 2012-12-22]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0911/vztahy-mezí-ucitelem-a-zakem/>

⁷⁴ ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, ISBN 14-652-80, s. 306 - 307.

agresivní, podezřívavý, afektovaný, který si neváží své profese, neváží si lidí, nedokáže s nimi vycházet a spolupracovat.

Vnější a vnitřní činitelé

Prospěch a neprospěch žáků, průběh učení žáků, vyučovací metody a vzájemný vliv žákovy osobnosti a činitelů prostředí, které ho obklopuje, to vše ovlivňuje chování žáků při vyučování a jejich školní výsledky ve vzdělání. V současnosti se významně zvyšují nároky na vzdělání dětí i celé společnosti, zlepšení vztahů ve školním prostředí mezi učiteli a žáky. Správně zvolené vyučovací metody mohou mít vliv nejen na vyučování, ale také na chování žáků, nevhodně zvolené metody se projeví v opačné formě.

Podle Čápa na učení a chování žáků mají vliv vnější a vnitřní činitelé.⁷⁵

Vnější činitelé:

- Učivo (učební úkol)
- Učitel (jeho vlastnosti, postoje k žákům a styly a metody vyučování)
- Ekonomické, politické a kulturní podmínky pro vzdělání
- Postoje ke vzdělání v rodině, u vrstevníků žáka
- Osobní vztahy, emoce, konflikty (ve třídě, v rodině, jiné sociální skupině)
- Výchovné a vzdělávací cíle dané společností, stupeň rozvoje pedagogických a psychologických věd
- Škola (vybavení pomůckami, tradice)
- Podmínky k výuce (přírodní, mikroklimatické, fyzikálně chemické)

Vnitřní činitelé:

- Žákova motivace a autoregulace
- Vědomosti, dovednosti, návyky
- Psychické procesy a vlastnosti
- Žákova metoda učení
- Žákův přítomný vztah
- Biologické předpoklady ovlivňující činnost a učení žáka

---

⁷⁵ ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, ISBN 14-652-80, s. 150-151

Termín „učivo“ zahrnuje souhrn vědomostí a dovedností, jimž se má žák během výuky naučit. Chyby a obtíže ve vyučování vznikají nesprávným užitím metod vyučování a metod překonávání neúspěchů žáka bez ohledu na specifikaci učiva, odpovídajících psychických procesů a zvláště dovedností a znalostí žáka.

Učitel se svými výchovnými metodami a způsobem výchovy velkou měrou ovlivňuje atmosféru ve třídě, ve sféře emoční i citové, podstatný vliv má i na jednotlivého žáka ve třídě a na jeho motivaci k učení. Působí na celý průběh vyučování a učení ve třídě a často rozhoduje o úspěchu či neúspěchu žáka. Kvalitní učitelův výklad a metody podporující žáka k samostatnému řešení úloh a problémů mnohdy určují to, jestli se stane pro žáka vyučování zajímavější, zda porozumí výkladu učiva či nikoliv a zda u něj dojde k trvalejšímu osvojení vědomostí a dovedností. Kvalita vztahu mezi učitelem a žákem zastává významnou úlohu při vytváření žákova postoje k učení. V případě záporného vztahu žáka ke svému učiteli se často žák postaví negativně i vůči jeho předmětu; pozitivně naladěný vztah žáka k učiteli má naopak kladný vliv v přístupu k jeho učení.

Vnější podmínky pro vzdělání (ekonomické, politické, kulturní) nezasahují přímo do procesu učení a chování žáka, ale přece v něm působí na jiné činitele. Mohou vést k vážným nedostatkům v učení. Např. se uvádí negativní hodnocení vzdělání a školy, problémy v rodině i ve třídě, kde působí nepříznivě na žákovu pozornost.

Mezi vnitřní činitele patří žákova motivace a autoregulace.⁷⁶ Jestliže žákovi chybí motivace k učení, jiné prostředky pomáhají poměrně málo. Pokud bude motivace zesílena, zlepší se i vztah k učení. Zvýšená motivace je ovlivňujícím faktorem autoregulace a vlastního myšlení, to může přispět k samostatnému hledání lepších metod učení.

Osvojení nových vědomostí, dovedností a návyků předpokládá, že si žák přenáší z předchozího vyučování určité vědomosti, které tvoří pevný základ pro nové navazující učivo. Při nedostatečném pochopení učební látky, při absenci žáka z důvodu nemoci či při špatném citovém stavu ohledně rodinných problémů, se může stát, že vzniknou mezery ve vědomostech a dovednostech, které jsou příčinou toho, že žák látce neporozumí nebo ji bude zvládat pouze s obtížemi. Z tohoto důvodu je velmi důležité si chybějící vědomosti doplnit a nepodceňovat situaci. Psychické procesy působící na žáka a jeho vlastnosti ovlivňují jejich učení. Na prospěchu žáka se podílejí např. jeho schopnosti, zodpovědnost k učení, vytrvalost a píle.⁷⁷

---

⁷⁶ Autoregulace znamená dle J. Čápa řízení vlastní činnosti, osobnosti a života.

⁷⁷ ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, ISBN 14-652-80, s. 152-154

Žákova metoda učení podstatně ovlivňuje a zkvalitňuje osvojování si získaných vědomostí a dovedností nejen ve školní třídě, ale také je cenným přínosem do jeho budoucího studia a pracovního zaměření.

Žákův přítomný stav může být ovlivněn mnoha faktory, mezi něž patří únava, nemoc, stres, stavy úzkosti, reakce na změny ve vyučovacích metodách, postoj učitele k žákovi, průběh vyučovací hodiny. Jeho stav je závislý také na způsobu výchovy v rodině a je podmiňován i jeho současným úspěchem či neúspěchem.

Narušení příjmu informací žákovými problémy se zrakem či sluchem (žák nevidí dobře na tabuli, neslyší dostatečně výklad učitele) mají za následek ztížení žákova učení a jeho neuspokojivý pocit, který může přerůst v pocit méněcennosti.

„Pro úspěšnou práci učitele nestačí zjištění jednotlivých činitelů (příčin a podmínek) prospěchu či neprospěchu žáků. Podstatné je orientovat se zároveň v jejich vzájemných vztazích, zejména v rozporech, které z nich vycházejí. Metodická práce učitele do značné míry záleží právě v řešení rozporů mezi jednotlivými činiteli učení.“⁷⁸

3.1 Autorita ve výchovném procesu

Autorita je dle Jandourka „vliv, který nějaká osoba nebo skupina může vykonávat na jiné osoby a společenské vztahy na základě nárokové a uznané kompetence a převahy.“⁷⁹ Je to vztah mezi těmi, kteří požívají jisté úcty, respektu a vážnosti a těmi, kteří jim tuto úctu, respekt i vážnost viditelně projevují. Získání autority v lidském společenství plní významnou funkci, má velký vliv na chování a jednání těch lidí, kteří ji plně respektují. Autorita se dá získat, o autoritu lze také přijít.

Přirozená autorita vzniká v přirozených podmínkách lidského života. Podmínkou k jejímu vzniku je ta skutečnost, aby sdílení cílů a hodnot bylo pro všechny členy skupiny společné, představitel přirozené autority má poté na dosahování těchto priorit všemi uznanou významnou zásluhu. Např. jde o přirozenou autoritu mezi dětmi a rodiči, mladšími a staršími, podřízenými a vedoucími.

---

⁷⁸ ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, ISBN 14-652-80, s. 157

⁷⁹ JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-535-0, s. 35

Kučerová ve své studii „Problém vztahu autority, hodnot a ideálů pohledem současné mládeže“⁸⁰ píše o tom, že autorita obou rodičů je dána tím, jak se oba o dítě starají, jak jej podporují, poskytují domácí zázemí, pocit bezpečí a jistoty. Otec i matka svým přirozeným vývojem nabyli životní zkušenosti, jsou obdařeni životní moudrostí a vroucím citem, což nemůže žádná nejdokonalejší technická vymoženost nahradit.

Současná moderní rodina je ve své existenci ovlivňována vysokou mírou rozvrácených vztahů, úbytkem morálních zábran, zanedbáváním své povinnosti k dětem. Je formována veřejným míněním, vkusem a vlivem médií. Přes všechna tato vyjmenovaná úskalí je existence rodiny veškerým lidstvem na celém světě považována za jednu z přirozených jistot a především jako útočiště domova.

Podle Vališové⁸¹ je autorita zastoupena ve všech životních situacích, je určujícím prvkem vztahů v rodině, v partnerství, ve školním i pracovním prostředí. Nechybí ani zastoupení v rámci aktivit ve volném čase. Jak autorka ve své studii „Autorita ve výchově – volná asociace s autoritářstvím?“ uvádí, je nutné rozlišovat autoritu od autoritářství, neboť jejich ztotožňování může vyvolat spoustu nedorozumění.

*Autoritativní rodičovský styl*⁸² chování k dětem vyžaduje rozumné a společenské chování na úrovni, s ohledem na jejich věk a schopnosti. Rodič dává dítěti v závislosti na jeho vyspělosti samostatnost v rozhodování a odpovídající množství svobody. Zde je zastoupena péče rodičů, kterým jde o blaho jejich dětí, zajímají je jejich názory a přání, svá rozhodnutí jsou jim schopni vysvětlit a zdůvodnit. Děti, vychovávané tímto rodičovským stylem jsou úspěšné, spolupracující, spokojené, kamarádké vůči spolužákům a dokáží se prosadit.

Autoritářský styl výchovy dětí je typický používáním příkazů, omezení, vyžadováním naprosté poslušnosti v názorech a činech. Chování dětí, především u dívek, takto vychovávaných jeví sklony k izolaci vůči svým vrstevníkům. Chlapci mohou v určitých případech agresivně reagovat na své okolí.

Liberální výchovný styl (shovívavý) je charakterizován jako výchova bez omezení. Preferuje svobodu dítěte, nestanoví žádné hranice ani omezení. Dítě se projevuje jako nezralé,

---

⁸⁰ VALIŠOVÁ, Alena. a kol. *Autorita ve výchově: vzestup, pád nebo pomalý návrat*. Praha: Karolinum, 1999, ISBN 80-7184-857-3, s. 69-84.

⁸¹ VALIŠOVÁ, Alena. a kol. *Autorita ve výchově: vzestup, pád nebo pomalý návrat*. Praha: Karolinum, 1999, ISBN 80-7184-857-3, s. 85-97

⁸² VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: Praktické rad pro rodiče*. Praha: Portál, 2009, 152 s. ISBN 978-80-7367-611-7.

nedokáže ovládat své chování, nechová se zodpovědně vůči druhým, může mít sklon k agresivitě.

3.1.1 Autorita školy

Základní a střední školy působí na všechny žáky svým vnitřním řádem, náročností výuky a studia, schopností udržet si prestiž i kvalitní přípravou učitelů. Autorita školy není, dle tvrzení Pařízka, totéž jako autorita učitele a není ani matematickým součtem všech autorit učitelů. Podle něj autorita školy žije vlastním životem v očích veřejnosti, rodičů, učitelů, rovněž tak žáků, kteří vůči škole zaujímají postoje jako k instituci. Faktorem oblíbenosti školy je kvalitní zastoupení učitelů, jejich zajímavá a poutavá výuka a náročnost k přípravě ke zkouškám. Význam školy posiluje následné uplatnění absolventů školy.⁸³

Prostředí školy působí na žáka, ovlivňuje jeho postoje k učení. Ve škole se soustřeďuje mládež, vnáší do školního prostředí nový životní styl, nové zájmy, svůj osobitý vkus a má snahu ovlivňovat svou výchovu ve školním prostředí. Téměř každá škola v duchu své výchovy se snaží nalézt řešení na problémy, které se týkají svobody žáků. Jde o rozhodnutí školy, jaké hranice svobody žáků bude respektovat. Vnitřní chod školy stanovují určité normy a pravidla poslušnosti, která jsou vyjádřena nařízeními ředitele. V současné době některé děti a mladí lidé mají tendenci nepodřizovat se zcela těmto pravidlům a normám a právě z tohoto důvodu se stává problémem některých škol zvýšená agresivita jejich žáků. Učitelé si uvědomují, že pokud má škola existovat a předávat žákům hodnotné poznání jejich vlastní vzdělanosti, musí založit své jednání k nim na řádu a kázni od začátku. Autorita školy se opírá o vzájemné porozumění žáků – učitelů – rodičů a to je základ požadovaného vnímání školy. Podstata perspektivního vztahu je ve vědomí učitelů, v jejich vnímání ideálního žáka i spolupráce ředitele školy s učiteli. Pokud se těmto vztahům na půdě školy daří, zvyšuje se tak pověst, prestiž a autorita školy. *„Má-li výuka, která je hlavní náplní školy, probíhat úspěšně, je třeba současně regulovat nejen samotný proces učení, ale i sociální vztahy uvnitř komunit učitelů.“*⁸⁴

---

83 VALIŠOVÁ, Alena. a kol. *Autorita ve výchově: vzestup, pád nebo pomalý návrat*. Praha: Karolinum, 1999, ISBN 80-7184-857-3, s. 23-35

84 HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-635-7, s. 149

3.1.2 Autorita učitele

Pozitivní vztahy panující mezi učitelem a žáky jsou postaveny na vzájemné úctě, respektu a důvěře. Učitele si žák považuje pro jeho pedagogické schopnosti, mezi něž patří profesionální jednání, velké odborné znalosti a široký rozhled v oblastech, které jsou pro žáka zajímavé. Váží si jej také pro jeho osobní kvality jako je čestnost, pravdomluvnost, spravedlivost, statečnost, důvěryhodnost, rozhodnost či pracovitost. Vliv na dobré vztahy mezi oběma aktéry je ovlivněn také tím, jakým způsobem jedná, jakými zájmy a koníčky se učitel zabývá a je schopen je žákům přiblížit. Nemalou měrou k upevnění autority učitele přispívá i úprava jeho zevnějšku vzhled. Je optimální, když naopak také učitel respektuje osobnost a individualitu každého žáka, oceňuje jeho úsilí ve studiu, jeho schopnost začlenit se do kolektivu. Autorita učitele spočívá ve schopnostech umět přiměřeně jednat se žáky, na schopnosti pozorně sledovat situaci ve třídě a mezi žáky a následně ji správně vyhodnotit.

„Autorita patří do soustavy činitelů napomáhajících efektivnosti výuky.“⁸⁵ Učitel, který požívá přirozené autority u svých žáků, je pro výuku velkým přínosem. Vedle získání přirozené autority stojí autorita formální, která je učitelem vyžadována a vynucována kárnými prostředky.

Všeobecně panuje názor, že se učitel během výuky bez autority neobejde. Pod pojmem autorita si mnozí představují osobní vlastnosti, charisma, osobní vyzrállost, zdravé sebevědomí, úspěch a morální kvalitu člověka.

Učitelé, dle výzkumné sondy na čtyřech pražských středních školách v počtu 30 vyplněných dotazníků, považují za základ autority pedagoga to, jaká je jeho mravní síla a pevnost charakteru, následuje stránka vědomostí, odborných znalostí, pedagogických dovedností. Významný je partnerský vztah ke studentům a respektování jejich osobnosti. Mezi vlastnosti, které spoluvytvářejí autoritu pedagoga, dotazovaní učitelé uvedli na prvních místech vlastnosti učitele jako je důslednost v jednání, kvalifikace, odbornost, charakter, čestnost, morální hodnoty. Dobal dále ve své studii uvádí, že dle výzkumné sondy bylo mezi dotazovanými učiteli zjištěno, že mít autoritu znamená pro učitele „*moci snadněji ovlivňovat jejich konání, schopnost přesvědčit je, že pro ně bude užitečné vedení, vytvořit vztah na základě vzájemného respektování*“.⁸⁶

---

⁸⁵ HAVLÍK, R., KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002, ISBN 80-7178-635-7, s. 219

⁸⁶ VALIŠOVÁ, Alena et al. *Autorita ve výchově: vzestup, pád nebo pomalý návrat*. Praha: Karolinum, 1999, ISBN 80-7184-857-3, s. 116-117.

Mít autoritu není trvalý stav, lze ji ztratit např. nedostatečným vzděláním v oboru, nedostatky ve všeobecném přehledu, svou nerozhodností, nedůsledností, nevyrovnaností, nejistotou, slabostí, nespravedlností, nečestností, ale také nízkým sebevědomím. K tématu autority učitele tvrdí Nováčková ve své publikaci, že „nutnost autority učitele“ je dnešní mýtus, který spočívá jednak v tom, že jde o pojem zčásti nevyjasněný, ale jde též o postoj vůči dětem všeobecně. Dále uvádí: „*Ačkoliv by učitel měl být především autoritou ve smyslu vlivu vyzrálé osobnosti, jeho působení ve třídě je především mocenské. Je to on, kdo o všem rozhoduje, on má v ruce významný mocenský nástroj – známkování. Tradiční škola je na moci učitele přímo založená.*“⁸⁷ Podle jejích slov nemusí být mocenská pozice pedagoga ve své podstatě doprovázena přísnou výchovou či zvýšeným hlasem. Důležitým postojem je projevovaná úcta k žákovi, jde o partnerství ve vztahu učitel – žák.

V naprosto odlišné situaci se nachází učitel, který nemá tu schopnost žáky oslovit, nezvládá s nimi jednat jako se svými partnery, nezískal po celou dobu své pedagogické kariéry přirozenou autoritu. Místo hledání nového přístupu a zlepšení komunikace se ubírá k používání metod, které jsou spíše projevem slabosti, např. neohlášené písemky, ponižování a zesměšňování žáků, apod⁸⁸.

Učitel musí ve škole a ve školní třídě udržovat kázeň u žáků a zároveň by měl získávat jejich důvěru a ve třídách při hodinách vytvářet klidné a přátelské prostředí. Povolání učitel se řadí k profesím, které nejsou považovány za fyzicky náročné, ale mohou vyvolat psychické napětí, které může vést k předrážděnosti a psychické nerovnováze. Učitel ve svém životě řeší náročné situace ve škole i ve svém soukromém životě. To, jak je učitel odolný vůči náročným životním situacím, se projeví v jeho náladě, komunikaci se žáky. Příznivě na žáky působí učitel, který je emocionálně vyzrálější. Opačně působí učitel, který je agresivní, popudlivý, podezíravý, egocentrický, ve svých úsudcích prchlivý a nedovede navázat pracovní vztah se žáky a mít k nim respekt.

---

⁸⁷ NOVÁČKOVÁ, Jana. *Mýt ve vzdělávání*. 4. vyd. Kroměříž: Spirála, 2008, ISBN 978-80-901873-9-9, s. 20.

⁸⁸ KOHOUTEK, Rudolf. *Vztahy mezi učitelem a žákem: Psychologie v teorii a praxi* [online]. 4. 11. 2009 [cit. 2012-12-22]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0911/vztahy-mezi-ucitelem-a-zakem>

VÝZKUMNÁ ČÁST

4.1 Cíl výzkum

Cílem mého výzkumu je zjistit, jakým formám agresivity jsou učitelé na mnou vybraných základních školách a středních odborných učilištích vystavováni ze strany žáků, avšak také ze strany svých nadřízených, kolegů a někdy též ze strany rodičů žáků. Výzkumný problém byl zaměřen především na agresivitu žáků i žákyň vůči učitelům a také na to, jakým způsobem na zmíněnou agresi nahlíží sami žáci, jaké jsou příčiny této agrese z pohledu žáků, zda jsou respektováni učiteli. Na základě získaných informací se chci zaměřit na návrh preventivních opatření pro předcházení negativnímu chování ze strany dětských agresorů.

Agrese žáků na učitele je velmi vážným problémem nekázně ve školách, neboť výrazně ovlivňuje vzdělávání a výchovné působení na žáky. Zaměřuje se zejména na zjištění formy školského zařízení, kde dochází k výskytu šikany a projevů agresivního chování vůči pedagogům.

4.2 Výzkumné otázky

Výzkum se zabývá agresí dětí na učitele, tedy formou šikany učitelů na školách základních a středních odborných učilištích. Výzkumné otázky, které jsem si v průběhu studia odborných publikací položila, zní:

Kde je příčina agrese dětí vůči učitelům?

Co by prospělo k potlačení šikany učitelů?

Zaměřují se školy pravidelně na prevenci proti šikaně?

Jaké formy agrese uplatňují žáci vůči učitelům?

Agrese na učitele se dopouštějí i dívky a v jakém rozsahu?

Jako cíl výzkumu jsem stanovila potvrzení či vyvrácení těchto hypotéz:

- I. Aktéry šikany zaměřené na pedagogy bývají téměř vždy žáci.**
- II. Šikana na učitelích se vyskytuje ve větší míře na středních odborných učilištích.**
- III. Příčiny šikanování učitele mívají často původ (kořeny) v samotném učiteli.**

4.3 Metody získávání a zpracování dat

Pro svou závěrečnou bakalářskou práci jsem realizovala kvantitativní výzkum k objektivnějšímu zjišťování údajů, v němž jsem využila průzkumnou metodu dotazníku. „*Jedná se o způsob písemného kladení otázek či zadávání úkolů (pokynů) a získávání písemných odpovědí.*“⁸⁹ Tato metoda je ekonomicky výhodná, umožňuje za krátký čas získat větší množství potřebných informací, v nichž jsou obsažené zjištěné informace k respondentovi, informace k názorovým postojům respondenta k předložené problematice. Tyto veškeré informace jsou součástí mého výzkumu.

Ke svému výzkumu jsem využila dotazník vypracovaný k seminární práci „*Šikana učitelů*“⁹⁰. Dotazník je určen pro žáky a využila jsem z něj několik otázek. Dále jsem vytvořila na základě dotazníku pro žáky i dotazník pro učitele. Oba dotazníky obsahují otázky uzavřené, které nabízí výběr z hotových, již připravených odpovědí. Obsahují také polozavřené otázky, kde je kromě již zhotovených alternativních odpovědí nabízena možnost k dané otázce přidat písemné vysvětlení. Dotazníky obsahují také otevřené otázky, kdy je ponechána na respondentovi volnost k jeho samostatnému vyjádření. Dotazník pro žáky obsahuje celkem 16 otázek, z nichž je jedna otevřená a dvě otázky polozavřené. 8 otázek obsahuje dvě a více možností odpovědí. Dotazník pro učitele má obdobné otázky jako dotazník pro žáky, vychází z něj a obsahuje 27 otázek, z nichž dvě jsou otevřené, jedna polozavřená a ostatní uzavřené jsou z části s jednou odpovědí a z části s dvěma a více odpověďmi. Výsledky z vyplněných dotazníků uvádím v grafech a to přepočítané procentuálně. Oba typy dotazníků jsou připojeny k bakalářské práci jako přílohy.

4.4 Charakteristika prostředí výzkumu

Pro provedení dotazníkového šetření jsem si vybrala tři základní školy a tři střední odborná učiliště v okrese Prachatice, kde trvale bydlím. Výzkum proběhl v měsících květen - červen 2012 a zúčastnilo se ho celkem 248 žáků. Z toho 122 žáků bylo z 8. a 9. tříd základních škol, což tvoří 49,20 % z celkového počtu žáků. Z toho je 60dívek (49 %) a 62

---

⁸⁹ BENDL, Stanislav. *Ukázná třída aneb Kázeňské minimum pro učitele*. Praha: TRITON, 2005, 298 s. ISBN 80-7254-624-4, s. 70.

⁹⁰ TŮMOVÁ, A., KUNCOVÁ, H., MITROVÁ, J., FRANCOVÁ, M. *Šikana učitelů: Zvyšující se výskyt šikany učitelů základních škol ze strany žáků v České republice*. Praha: Univerzita Karlova, 2009. 92 s. ISBN neuváděno. Seminární práce. Fakulta sociálních věd, s. 84 - 85.

chlapců (51%) a 126 žáků ze středních odborných učilišť, což tvoří 50,8 % z celkového počtu žáků. Z toho je 55 dívek (44%) a 71 chlapců (56%). Na základních školách byla věková hranice 13-16 let a na středních odborných učilištích byla věková hranice v rozmezí 15 – 18 a více let. K získání potřebných dat do svého výzkumu jsem se osobně představila ředitelům školy a seznámila je se svou žádostí o provedení dotazníkového šetření k získání informací a dat ke své bakalářské práci a to mezi žáky vytypovaných tříd základních škol a středních odborných učilišť. Vyplňování dotazníků bylo zcela anonymní a dobrovolné, žáky i učitele jsem ujistila o tom, že dotazníky budou sloužit jen mému účelu a nebude s nimi jinak nakládáno. Ve dvou základních školách a na všech středních odborných učilištích jsem jako zadavatelka dotazníku mohla být se žáky přítomna při jeho vyplňování.

Dotazníky jsem žákům předala v přítomnosti třídního učitele se souhlasem ředitele školy v době školní výuky. V těchto třídách jsem žáky nejprve seznámila s problematikou pojmů šikana, agrese, agresivita a násilí a poté jsem je osobně požádala o správně vyplněný dotazník podle jejich vlastního uvážení. Žáci se mohli okamžitě na případné nejasnosti kolem vyplňování dotazníku zeptat. Dotazník byl žáky vyplňován v rozmezí doby 15 – 20 minut. Poté následovala diskuze se žáky na téma Agrese dětí na učitele s otázkami, které s touto problematikou úzce souvisí. Na mou žádost vyplnili také učitelé dotazník pro učitele, další volné dotazníky předali svým kolegům a poté jen dohlíželi na klid ve třídě, ale do vyplňování dotazníků žáky na mou žádost nezasahovali. Jedna základní škola přislíbila, že mi umožní být přítomna v dohodnutý čas při vyplňování dotazníků žáky 8. a 9. tříd jejich školy. Tato dohoda nebyla posléze ze strany školy potvrzena.

Anonymita zúčastněných respondentů i názvy uvedených škol je zachována.

Tabulka č. 1 – struktura zkoumaného souboru respondentů ZŠ a SOU

	ZŠ		SOU		Celkem	
	počet	%	počet	%	počet	%
celkem	122	49,2	126	50,8	248	100
Dívky	60	49	55	44	115	46
Chlapci	62	51	71	56	133	54

Zdroj: vlastní

Učitelé základních škol a středních odborných učilišť dle zadání vyplnili samostatně celkem 65 dotazníků pro učitele, z tohoto množství bylo 36 učitelů základních škol a 29

učitelů středních odborných učilišť. Z 36 učitelů základních škol bylo 20 učitelek (56%) a 16 učitelů (44%). Z 29 učitelů středních odborných učilišť byly 4 učitelky (14%) a 25 učitelé (86%).

Byla jsem velmi překvapena vstřícností žáků a učitelů, protože ze všech rozdaných dotazníků jsem nemohla zpracovat pouze pět, neboť nebyly vyplněné úplně.

4.4.1 Základní charakteristika škol

ZŠ A – Jde o dvoustupňovou základní školu, kterou navštěvuje celkem 362 žáků a vyučuje zde 27 učitelů. Ve škole je celkem 18 tříd. Žáky vyučuje 21 učitelek a 6 učitelů. Jedná se tedy o smíšený pedagogický sbor s převahou učitelek. Průměrný věk učitelů je 45,9 roku. Průměr na jednu třídu je 20 dětí. Na škole pracuje poradenské psychologické pracoviště. Ve školním řádu je pro žáky ustanovena povinnost nenosit do školy předměty ohrožující život a zdraví žáků a zaměstnanců školy. Žáci mohou do školy nosit mobilní telefony, mp3 přehrávače a jinou audiovizuální techniku, je zákaz ji používat stejně jako mobilní telefon během vyučování. V případě porušení školního řádu bude mobilní telefon, mp3 nebo audiotechnika odebrána žákovi, uložena v tresoru ředitele školy a předána zákonnému zástupci žáka. Při opakovaném přestupku – potrestání důtkou ředitele školy.

ZŠ B – Jedná se o dvoustupňovou základní školu s 319 žáky a 15 třídami. Žáky učí smíšený pedagogický sbor, který se skládá z 28 učitelů, z nichž je 23 žen. Průměrný věk učitelů je 43 let. Zvláště hrubé slovní a úmyslné fyzické útoky žáka nebo studenta vůči pracovníkům školy nebo školského zařízení stejně jako nerespektování práva druhého člověka na soukromí a jeho důstojnost, především v souvislosti se zneužitím mobilního telefonu či internetu se řeší jako přestupky proti školnímu řádu.

ZŠ C – Jedná se o školu, která je umístěna ve třech budovách ve městě. Školu navštěvuje 256 žáků a vyučuje smíšený pedagogický sbor o počtu 25 učitelů, přičemž 6 z nich jsou muži. Průměrný věk učitelů je 51 let. Žáci jsou povinni mít během vyučovacích hodin vypnutý mobilní telefon. Možnost používání mobilního telefonu bude žákům upřesněna vyučujícím. V případě nedovolené manipulace během vyučování bude vyučujícím zabaven a předán

zákonnému zástupci žáka. Mezi povinnosti žáků patří ochrana svého zdraví a zdraví svých spolužáků. Žákům je zakázáno v prostorách školy kouřit, požívat alkoholické nápoje, návykové látky ze skupiny drog. Škola, v případě porušení zákazu a zjištění ovlivnění žáka návykovou látkou, tuto skutečnost ohlásí zákonným zástupcům a ohlásí orgánu sociálně – právní ochrany dětí. Distribuci a šíření omamných a psychotropních látek v prostorách školy oznámí ředitel školy Policii ČR.

SOU A – Jedná se o střední odborné učiliště, které nabízí jednak tříleté učební obory (truhlář, kadeřník, obráběč kovů), jednak čtyřleté učební obory zakončené maturitou (kosmetické služby, mechanik, gastronomie). Školu navštěvuje 205 žáků, mezi nimiž jsou i děti cizích státních příslušníků. Žáky vyučuje pedagogický sbor o počtu 16 učitelů a 6 učitelek. Školní řád zakazuje užívání a distribuci drog, alkoholu, kouření. Se školním řádem a sankcemi za jeho porušení jsou žáci i rodiče seznámeni. Školní řád je zveřejněn na webových stránkách školy a dále je vyvěšen na nástěnkách ve třídách i na chodbách školy. Pokud žák poruší v těchto případech školní řád, přistupuje se k individuálnímu rozhovoru se žákem, následnému řešení s rodiči, popř. doporučení k odborníkům. V případě nezájmu rodičů se uvědomí odbor sociální péče, v případě zjištění dealerství se věc oznámí na Policii ČR. Výchovnými opatřeními jsou pochvaly nebo jiná ocenění a kázeňská opatření. Kázeňským opatřením je podmíněně vyloučení žáka ze školy, vyloučení žáka ze školy a další kázeňská opatření, která nemají právní důsledky pro žáka (napomenutí, důtky). Pochvaly a jiná ocenění a další kázeňská opatření může udělit či uložit ředitel školy nebo třídní učitel.

SOU B - Jedná se o střední odborné učiliště, nabízí tříleté učební obory (kuchař – číšník, ošetřovatel, provoz služeb, zedník a dvouleté učební obory zakončené závěrečné zkouškou (podnikání). Školu navštěvuje 270 žáků, které vyučuje 22 učitelů a 5 učitelek. V čele pedagogického sboru stojí ředitel školy. Součástí školy je domov mládeže pro ubytované žáky. Žákům je zakázáno přinášet do školy nebo školou organizované činnosti alkoholické nápoje, drogy, zdraví škodlivé látky a tyto požívat nebo je rozšiřovat mezi žáky. Není rovněž dovoleno přinášet věci životu a zdraví nebezpečné, dále je žákům zakázáno šířit a propagovat rasistické ideje a učení, šířit myšlenky a propagovat činnost nepovolených náboženských sekt. Žákům je zakázáno používat mobilní telefon při vyučování. Žákům je zakázáno pořizovat bez vědomí a souhlasu dotyčné osoby zvukový nebo obrazový záznam a zesměšňovat tuto

osobu za použití elektronických prostředků /urážlivé SMS, MMS, videa na webu, facebooku aj/. Při zjištění závažných případů kyberšikany, mezi které patří vydírání, svádění, nebezpečné vyhrožování a pronásledování, hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny, podněcování k nenávisti, je prováděno další řešení ve spolupráci s Policií ČR.

SOU C – Jedná se o střední odborné učiliště a střední odbornou školu, nabízí tříleté a čtyřleté učební obory v oblasti ekonomie a služeb, elektra a strojírenství. Střední odborné učiliště navštěvuje celkem 284 žáků, střední odbornou školu 246 žáků. Pedagogický sbor tvoří ředitel školy, dále je ve sboru zastoupeno poměrně více pedagogů mužů jak pedagogů žen, a to v počtu 49 mužů ku 29 žen. Věkový průměr pedagogických pracovníků je poměrně vysoký, tvoří je 40% učitelů starších 55 let, přičemž délka praxe nad 20 let je dosažena u 47 učitelů. Škola poskytuje ubytování dojíždějícím žákům.

Žáci ve škole nesmí hrát hry o peníze a cenné věci, vůči spolužákům nepoužívají násilí, svým zevnějškem i chováním žáci nesmí propagovat rasismus, šikanu, fašismus, násilí, pornografii. Žáci se nevyjadřují hrubě. Donášení alkoholických nápojů a omamných látek do školy je zakázáno a nedbání tohoto zákazu je hrubým porušením školního řádu. Prostory školy nejsou vhodným místem pro zápasy a nevhodné žerty. Je zakázáno žákům mít v době teoretické i praktické výuky zapnutý mobilní telefon a používat jej v době vyučování z hlediska vlastního rušení průběhu výuky, tak i kvůli „napovídání“. Výchovná opatření – napomenutí třídního učitele, třídní důtka, důtka ředitele školy a následuje podmíněčné vyloučení, respektive vyloučení ze studia /trest za požívání drog/, vnášení zbraní do školy, spáchání trestného činu, projevy šikany, rasismu a xenofobie. Podmínečným vyloučením může být také potrestáno svévolné ničení zařízení školy nebo hrubý slovní útok žáka vůči pracovníkům školy.

4.5 Případy agrese žáků na učitele

Na základě informací, které mi poskytl Městský úřad Prachatice – Odbor sociální péče o děti uvádím příklady agrese žáků na učitele, které se staly na mnou vybraných základních školách.

1/ ZŠ A – leden 2012

2 žáci/chlapci/ 9. třídy ŽS /15 let/ slovně napadli při hodině fyziky vyučujícího učitele /muž, 45 let/ vulgárními výrazy „ Jdi do prdele, jste vůl, počkej, něco se stane!“

Oznámeno na Policii ČR, řešeno dle zákona o přestupcích a následně oznámeno na MěÚ správní přestupky.

Žáci mají průměrný prospěch, žádné závažné výchovné problémy ve škole. Rodiny jsou nestabilní, větší vliv matky než otce, bez výchovných problémů v rodině.

Učitel: při řešení celé záležitosti bylo ve škole zjištěno, že došlo ze strany učitele k pochybení, špatný přístup k dětem. Ze strany rodičů podána na jeho chování stížnost. Učitel byl po prošetření celé věci ze školy propuštěn.

Žáci – výchovný pohovor s kurátorem pro mládež, přítomni i rodiče.

=====

2/ ZŠ A – leden 2011

2 žáci /chlapci/ 7. třída /13 let/ oznámili ředitelce ZŠ nepravdivou informaci o tom, že z jejich učitelky výtvarné výchovy /žena, 29 let/ je cítit marihuana, kdy tuto informaci jeden z těchto žáků zveřejnil na svých stránkách sociální sítě FACEBOOK pod profilem „Mástr Netušim Vole (Zmrd Zastranej)“.

Vyučující tímto jednáním žáků byla ohrožena vážnost u spoluobčanů a poškodilo ji v zaměstnání. Podala proto oznámení na Policii ČR, řešeno jako trestný čin Pomluva podle trestního zákoníku.

Ředitelka sdělila učitelce výtvarné výchovy, že byla žáky obviněna z kouření marihuany. Paní učitelka podstoupila krevní testy a testy na moč, aby vyvrátila obvinění. Testy byly vyhodnoceny jako negativní a paní učitelka výsledek testů předložila paní ředitelce.

Paní učitelka se od žáků v této škole dozvěděla, že se žáci baví na FACEBOOKU, jak jí zavařili u vedení školy a jak kvůli tomu poletí ze školy. Žáci to na žádost paní učitelky vytiskli a předali jí.

Zasedala výchovná komise, bylo nařízeno žákovi, který šířil pomluvu na sociálních sítích FACEBOOK, aby se paní učitelce omluvil, což učinil s vyjádřením lítosti a příslibem neopakování se.

Z důvodu nízkého věku obou žáků, byla věc odložena.

Podán návrh na zahájení řízení pro osobě mladší 15 let v souladu s ust. § 90 odst. 1 z. č. 218/2003 Sb. O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže.

Žáci ve škole mají neomluvené hodiny, matky byly u výchovné komise, studijní výsledky průměrné až podprůměrné, při hodinách vyrušují, jsou drzí na některé vyučující, snaží se pobavit ostatní žáky svým chováním, které je neslučitelné se školním řádem.

V 1. pololetí jeden ze žáků napsal vulgární symbol o jedné z vyučujících. Jde o problémové žáky. Mají dvojku z chování, jednomu z obou žáků se po absolvování výchovné komise výrazně zhoršilo jeho chování, kdy poškodil a zničil některé části vybavení školy.

Oba žáci mají neomluvené hodiny, ve třídě jsou neukáznění, narušují úmyslně vyučování, ubližují spolužákům. S oběma žáky bylo provedeno několik výchovných pohovorů. Dále byli zařazeni do probačního programu „Právo na každý den“. Navštěvují Krizové centrum. Oba se za své chování omluvili.

Rodiče jednoho ze žáků jsou rozvedení, s otcem se nestýká. Druhého žáka vychovává sama matka, otec neuveden.

ZŠ B – květen 2012

Žák /chlapec/ 9. třídy/15 let/ měl problémy ve škole při vyučování s chováním, které překračovaly normu školního řádu. Hlavně měl problémy při výuce českého jazyka, kdy úmyslně narušoval výuku nevhodnými, někdy vulgárními poznámkami k výuce, nespolupracoval při hodinách.

V 1. pololetí dostal důtku třídního učitele, ve 3. čtvrtletí byla navržena důtka ředitele školy. Byly uskutečněny pohovory u výchovné komise, kurátorka navrhla schůzku žáka společně s matkou, učitelkou a ředitelkou školy. Žák navštěvuje pedagogickou psycholožku.

Zjištěno, že žák neuznává autoritu učitelky českého jazyka, chce ji zesměšňovat a bavít tím své okolí.

Žák nemá v jiných předmětech problémy, má průměrné až nadprůměrné studijní výsledky.

Je bez koníčků, nic jej nebaví, je bez zájmů. Rodiče jsou rozvedeni, s otcem se pravidelně vídá, má na něj větší vliv než matka.

ZŠ B – listopad 2012

Žák /chlapec/ 9. Třída /14 let/ měl výchovné problémy, které se projevovaly nevhodným chováním k některým vyučujícím. Žák k výtkám učitelů neadekvátně reagoval arogantním chováním a poznámkami.

S matkou špatná spolupráce, nenavštěvuje třídní schůzky, nereaguje na pozvání k výchovné komisi.

Žák vystřídal více základních škol, v této škole je již podruhé. Ředitelka navrhovala, aby ukončil školní docházku na této škole. Vzhledem ke konci školního roku od toho upuštěno, navržena 2 z chování.

Ve škole má žák průměrné studijní výsledky. Rodina je stabilní bez výchovných problémů s dobrými vztahy mezi oběma rodiči a žákem.

ZŠ C – duben 2012

Žák /chlapec/ 8. Třída /14 let/se dopouštěl agresivního chování vůči pedagogům a žákům školy. Žák byl vulgární a agresivní, jeho chování bylo neslučitelné se školním řádem. Žák ohrožoval své okolí. Slovní útoky přecházely v útoky fyzické – házel po spolužácích klíče, kružítko, židle i další věci, které měl po ruce. Bodal svou spolužačku ostrou tužkou opakovaně do nohou, kružítkem ji píchal do zad, vyhrožoval jí útokem na její osobu, slovně jí vulgárně urážel. Žák soustavně ničil zařízení školy, ignoroval pokyny pedagogů, vyhrožoval útoky. Svým chováním ohrožoval spolužáky, pedagogy a narušoval školní výuku každý den.

Žák měl v 1. pololetí na vysvědčení dvojku z chování. Do Krizového centra nedochází.

Květen 2012

Ten samý žák v tomto období porušoval školní řád, vulgárně slovními útoky napadal spolužáky a pedagogy. Narušoval tím vyučování, nebylo možné vyučovat ostatní žáky. V květnu již navštěvoval Krizové centrum a také dětskou psycholožku v okresním městě. Byl vyšetřen v Pedagogicko-psychologické poradně, dále podstoupil dobrovolný pobyt ve Středisku výchovné péče v krajském městě.

Chování žáka bylo vulgární až perverzní, bojkotoval rozhodnutí dospělých a vyučujících pedagogů. Je nutná důslednost, pevně stanovený řád a hranice v chování dětí.

Doporučení ředitelky ZŠ k přestupu na jinou školu a to okamžitě, žáka již v této škole nechťejí.

Rodina rozvedená, s otcem se nestýká, matka má nového přítele, s nímž má dceru. Nespolupracuje se školou.

Napadení spolužačky kružítkem bylo oznámeno na PČR, vzhledem k nedostatku věku byla věc odložena.

Závěr: Žák má velké problémy s respektováním autorit, staví se většinou do opozice.

Na konci května byl na doporučení dětské lékařky, dětské psycholožky a dalších odborníků umístěn v dětské léčebně v Opařanech.

ZŠ C – listopad 2012

Žák 9. Třída /chlapec/, 15 let měl výchovné problémy ve škole. Měl špatnou pracovní morálku, vulgárně se vyjadřoval ke spolužákům a hlavně k učitelkám. Pracoval pouze pod tlakem a pod hrozbou. Měl neomluvené hodiny, falšoval potvrzení rodičů o uvolnění ze školy. Byla mu udělena důtka ředitele školy. Žák navštěvoval školního psychologa.

Žák má průměrné až podprůměrné studijní výsledky. Rodina žáka je stabilní, bez problémů. Matka i otec spolupracují.

4.6 Vyhodnocení dotazníku určeného žákům ZŠ a studentům SOU

V této kapitole okomentuji výsledky dotazníkového šetření. Seznam grafů včetně procentuálních výpočtů je uveden v příloze.

1. Pohlaví

Jste muž nebo žena?

Výzkumu se ze základních škol zúčastnilo 49 % dívek a 51 % chlapců. Ze středních odborných učilišť se výzkumu zúčastnilo 44 % dívek a 56 % chlapců.

2. Věk

Jaký je Váš věk?

Žáci základních škol byli v 48,4 % ve věku 13-15 let, 51,6 % bylo ve věku 15-16 let.

Studenti středních odborných učilišť byli v 8,7 % ve věku 15-16 let, 57,9 % bylo ve věku 16-18 let a 33,4 % žáků bylo starší 18 let.

3. Škola

Jakou studujete školu?

49,2 % dotazovaných navštěvuje základní školu a 40,8 % dotazovaných je studentem středního odborného učiliště.

4. Šikana učitele

Setkal/a jste se někdy se šikanou učitele?

31,1 % žáků základních škol a 45,2 % studentů středních odborných učilišť se setkala se šikanou ze strany učitele.

5. Forma šikany

Pokud ANO – o jakou formu šikany se jednalo?

5,3 % žáků základních škol se setkala s fyzickou šikanou, 81,6 % s psychickou šikanou a 13,1% uvedlo, že se setkala s kombinovanou formou šikany učitele.

1,8 % studentů středních odborných učilišť se setkala s fyzickou šikanou, 84,2 % s psychickou šikanou a 14% s kombinovanou formou šikany učitele.

6. Místo šikany

Kde byl učitel šikanován?

Všichni dotazovaní uvedli, že se setkali s šikanou učitele pouze na základní škole.

7. Pohlaví učitele

Jakého pohlaví byl učitel?

Téměř polovina (44,7 %) žáků základních škol se setkala se šikanou učitele mužského pohlaví, 55,3 % se šikanou učitele ženského pohlaví.

40 % studentů středních odborných učilišť se setkalo se šikanou učitele mužského pohlaví, 60 % se šikanou učitele ženského pohlaví.

8. Věk šikanovaného učitele

Jaké bylo stáří šikanovaného učitele?

7,9 % žáků základních škol uvedlo, že šikanovaný učitel byl ve věku 24-35 let, 44,7 % uvedlo, že byl ve věku 36-50 let a 47,4 % uvedlo, že byl učitel starší než 51 let.

28,1 % studentů středních odborných učilišť uvedlo, že šikanovaný učitel byl ve věku 24-35 let, 54,4 % uvedlo, že byl ve věku 36-50 let a 17,4 % uvedlo, že byl učitel starší než 51 let

9. Reakce na šikanu

Jak jste reagoval/a/ na šikanu učitele?

Žádný žák základní školy šikanu učitele nenahlásil jinému učiteli, 21 % o skutečnosti informoval rodiče, 16 % kamarády, nikdo z dotazovaných věc nenahlásil na policii a 63 % situaci nijak neřešilo.

8,7 % studentů středních odborných učilišť šikanu učitele nahlásilo jinému učiteli, 3,5 % o skutečnosti informoval rodiče, 15,7 % kamarády, nikdo z dotazovaných věc nenahlásil na policii a 72,1 % situaci nijak neřešilo.

10. Působení šikany

Jak na Vás šikana učitele působí?

37,7 % žáků základních škol uvedlo, že jim šikana učitelů hodně vadí, 33,6 % spíše vadí, 13,9 % spíše nevadí a 14,8 % vůbec nevadí.

39,7 % studentů středních odborných učilišť uvedlo, že jim šikana učitelů hodně vadí, 37,3 % spíše vadí, 11,9 % spíše nevadí a 11,1 % vůbec nevadí.

11. Co je normální z pohledu žáků

Připadá mi normální...?

U této otázky mohli dotazovaní vybrat více odpovědí.

Nejvíce dotazovaných jak ze základních škol, tak ze středních odborných učilišť vybralo variantu „nedělat všechno, co řekne učitel“, naopak nejméně dotazovaných považuje za normální nadávat učiteli.

12. Projevy šikany

Myslíte si, že šikana učitele je, když někdo....?

U této otázky mohli dotazovaní vybrat více odpovědí.

Nejvíce dotazovaných jak ze základních škol, tak ze středních odborných učilišť za šikanu učitele považuje vyhrožování učiteli, naopak nejméně dotazovaných považuje za šikanu, pokud žák neposlouchá učitelův výklad.

13. Účast na šikaně učitele

Účastnil/a/ jste se někdy přímo šikanou učitele?

U obou skupin dotazovaných se respondenti přímo účastnili šikanou učitele. U žáků základních škol to bylo 8,2 %, u studentů středních odborných učilišť 19 %.

Přímým účastníkem šikanou učitele jsou i dívky. 18,8 % dotázaných dívek ze základních škol uvedlo, že se přímo účastnilo šikanou učitele, ze středních odborných učilišť se přímo účastnilo šikanou učitele 32 % dotazovaných dívek.

14. Vlastnosti učitele

Vlastnosti učitele by neměly být?

U této otázky mohli dotazovaní vybrat více odpovědí. Nejvíce dotazovaných jak ze základních škol, tak ze středních odborných učilišť za negativní vlastnost učitele považuje aroganci a povýšenost, naopak nejméně dotazovaných považuje za negativní vlastnost nejistotu učitele.

15. Frekvence šikany

V kolika případech jste se setkal/a/ se šikanou učitele během doby co se učíte nebo studujete?.

U této otázky mohli dotazovaní vybrat více odpovědí.

Nejvíce dotazovaných jak ze základních škol, tak ze středních odborných učilišť se setkala se šikanou učitele ze strany žáka, naopak nejméně dotazovaných neví, kdo přesně učitele šikanoval.

16. Důvod šikany

Proč myslíte, že k šikaně učitelů dochází?

Nejčastějším důvodem šikany učitele na základní škole je podle dotazovaných žáků špatné chování vyučujícího, 15% dotazovaných vidí důvod v nízké autoritě učitele a ve špatném chování žáka. 18% dotazovaných neví, co je přesným důvodem šikanování.

Podle dotazovaných žáků ze středních odborných učilišť je nejčastějším důvodem šikany učitele nízká autorita vyučujícího, 19% dotazovaných vidí důvod ve špatném chování učitele. 11% dotazovaných neví, co je přesným důvodem šikanování.

4.7 Vyhodnocení dotazníku určeného učitelům ZŠ a SOU

V této kapitole okomentuji výsledky dotazníkového šetření. Seznam grafů s procentuálními výpočty je uveden v příloze.

1. Pohlaví

Jste muž nebo žena?

Výzkumu se zúčastnilo 8% učitelů a 46% učitelek základních škol a 5% učitelů a 41% učitelek středních odborných učilišť.

2. Věk

Jaký je Váš věk?

Na základních školách se výzkumu zúčastnilo 13,9 % učitelů ve věku 24-35 let, 52,8 % dotázaných bylo ve věku 36-50 let a 33,3 % bylo více než 50 let.

Na středních odborných učilištích se výzkumu zúčastnilo 6,9 % učitelů ve věku 24-35 let, 34,5 % bylo ve věku 36-50 let a 58,6 % bylo starší než 50 let.

3. Škola

Na jaké škole vyučujete?

55% dotázaných vyučuje na základní škole a 45% dotázaných učitelem na středním odborném učilišti.

4. Šikana

Setkal/a/ jste se někdy se šikanou na Vaši osobu?

Na základní škole se 33,3% dotázaných setkalo se šikanou na svoji osobu a 66,7% tuto zkušenost nemá. Na středním odborném učilišti se se šikanou na svoji osobu setkalo 27,6% dotázaných a 72,4% tuto zkušenost nemá.

5. Aktéři šikany

Pokud ANO, jednalo se o šikanu ze strany?

Na základní škole se nejčastěji dotázaní setkali se šikanou na svoji osobu ze strany žáků (33,3%), čtvrtina uvedla jako aktéry šikany kolegy a nadřízené, 16,7% se setkalo se šikanou ze strany rodičů.

Na středním odborném učilišti se respondenti nejčastěji setkali se šikanou na svoji osobu ze strany kolegů a žáků (37,5%), čtvrtina uvedla rodiče a nikdo se neseťkal se šikanou ze strany nadřízených. Jak učitelé základních škol, tak učitelé středních odborných učilišť nemají zkušenost s kyberšikanou.

6. Forma šikany

O jakou formu šikany se jednalo?

Na základní škole se všichni dotázaní setkali pouze s psychickou šikanou. Na středním odborném učilišti se 12,5% dotázaných setkalo s fyzickou a kombinovanou šikanou a 75% s psychickou šikanou.

7. Škola

V jaké škole k šikaně docházelo?

Všichni učitelé základních škol uvedli, že se setkali pouze se šikanou na základní škole. 12,5% učitelů středních odborných učilišť uvedlo, že se setkalo se šikanou na základní škole a 87,5% dotázaných uvedlo střední odborné učiliště.

8. Šikana zaměstnance

Setkal/a jste se někdy na svém pracovišti se šikanou zaměstnance Vaší organizace?

61,1% dotázaných ze základních škol se setkalo se šikanou zaměstnance, na středních odborných učilištích se se šikanou zaměstnance setkalo 37,5% dotázaných.

9. Agresor

Kdo učitele šikanoval?

Na základních školách mezi nejčastější agresory patří žáci a nadřízení (31,8%), pětina dotázaných uvedla kolegy nebo jiný personál, desetina rodiče žáků a 4,5% dotázaných se setkalo s kyberšikanou. Na středních odborných učilištích mezi nejčastější agresory patří rovněž žáci a nadřízení (36,4%), 27,3% dotázaných uvedlo kolegy nebo jiný personál a žádný z dotázaných se neseťkal se šikanou ze strany rodičů žáků a kyberšikanou.

10. Pohlaví šikanovaného učitele

Jakého pohlaví byl šikanovaný učitel?

Jak na základních školách, tak na středních odborných učilištích jsou více šikanovány učitelky než učitelé.

11. Věk šikanovaného učitele

Jaké bylo stáří šikanovaného učitele?

Na základních školách jsou nejvíce šikanováni učitelé ve věku 41-50 let, naopak nejméně jsou šikanováni učitelé starší než 50 let. Na středních odborných učilištích jsou nejvíce šikanováni učitelé starší než 50 let a vůbec nejsou šikanováni učitelé ve věku 20-30 let.

12. Řešení šikany

Jak byla šikana učitele / nebo Vaše/ řešena?

Téměř polovina dotázaných jak ze základních škol, tak ze středních odborných učilišť uvedla, že se šikana učitele nijak neřeší.

13. Přerušování při výuce

Jste často přerušován/a/ žáky při svém výkladu, při své výuce?

Třetina dotázaných ze základních škol uvedla, že jsou při výuce spíše často přerušováni, naopak 75,9% dotázaných ze středních odborných učilišť spíše nejsou při výuce přerušováni.

14. Konflikty se žáky

Máte často konflikty se žáky?

Více než polovina dotázaných ze základních škol spíše nemá konflikty se svými žáky, třetina dotázaných ze středních odborných učilišť uvedla, že svými žáky spíše konflikty má.

15. Uražka žákem

Urazil/a/ Vás někdy Váš žák /žákyně?

Téměř polovina dotázaných ze základních škol uvedla, že se svými žáky nebyla uražena, naopak více než polovina dotázaných ze středních odborných učilišť uvedla, že svými žáky uražena byla.

16. Pokud ano, napište, jak Vás urazil

Na obou typech škol se nejčastěji učitelé setkávají s vulgárními poznámkami ze strany žáků.

17. Plnění domácích povinností

Odmítají Vaši žáci plnit své domácí povinnosti?

Více než polovina dotázaných ze základních škol uvedla, že žáci neodmítají plnit své domácí povinnosti, naopak více než polovina dotázaných ze středních odborných učilišť uvedla, že žáci své domácí povinnosti plnit odmítají.

18. Zbraně ve třídě

Setkal/a/ jste se někdy se zbraněmi ve třídě?

Téměř všichni dotázaní ze základních škol se se zbraní ve třídě nesetkali, naopak třetina dotázaných ze středních odborných učilišť se se zbraní ve třídě setkala.

19. Pokud ano, o jakou zbraň se jednalo?

Na obou typech škol se nejčastěji učitelé setkali se zbraní v podobě nože.

20. Mobilní telefon při výuce

Používají žáci při výuce mobilní telefon?

Téměř všichni dotázaní ze základních škol uvedli, že žáci při výuce mobilní telefon nepoužívají, naopak více než polovina dotázaných ze středních odborných učilišť uvedla, že žáci mobilní telefon při výuce používají.

21. Natáčení během vyučování

Byl/a/ jste někdy natáčena během vyučování některým ze žáků?

Téměř všichni dotázaní jak ze základních škol, tak ze středních odborných učilišť během vyučování nebyli natáčeni svými žáky.

22. Urážlivé maily

Obdržel/a/ jste někdy agresivní, urážlivé a obtěžující e-maily?

Téměř všichni dotázaní jak ze základních škol, tak ze středních odborných učilišť neobdrželi agresivní, urážlivé a obtěžující e-maily.

23. Odesílatel e-mailů

Pokud ano, od koho tyto e-maily byly?

Třetina dotázaných ze základních škol obdržela agresivní, urážlivý a obtěžující e-mail od žáků, od nadřízených a od kolegů. Polovina dotázaných ze středních odborných učilišť obdržela tento e-mail od žáků a od kolegů.

24. Důvody šikany

Jaké jsou podle Vás důvody šikany?

U této otázky mohli dotazovaní vybrat více odpovědí.

Jak respondenti působící na základních školách, tak dotázaní působící na středních odborných učilištích uvádějí za nejčastější důvod šikany potřebu žáků předvádět se. Jako druhý důvod uvádějí osobní antipatie mezi učitelem a žákem, třetím důvodem je neschopnost učitele udržet si kázeň a čtvrtým důvodem je nezáměr o výuku ze strany žáka.

25. Stalo se Vám, že jste sám /sama/ byl svědkem šikany, když ....?

40% respondentů ze základních škol se setkala s tím, že žák vyhrožoval a nadával učiteli, pětina dotázaných uvedla, že má zkušenost s tím, že žák dělal učiteli naschvály. 40% respondentů ze středních odborných učilišť se setkala s tím, že dělal učiteli naschvály a pětina dotázaných uvedla, že má zkušenost s tím, že žák vyhrožoval a nadával učiteli. Nikdo z dotazovaných nevedl, že by se setkal s tím, že žák nahrával učitele na mobilní telefon nebo videokameru.

26. Přípravenost na šikanu

Jste dostatečně připravováni na situace šikany ze strany žáků

Dotázaní z obou typů škol si myslí, že nejsou dostatečně připravováni na situace šikany ze strany žáků.

27. Prevence proti šikaně

Jaká je prevence proti šikaně ve Vaší organizaci?

U této otázky mohli dotazovaní vybrat více odpovědí.

Respondenti z obou typů škol se shodují na tom, že nejčastější prevencí proti šikaně je sebevzdělávání v této oblasti.

4.8 Závěr výzkumu

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo zmapovat rozsah šikany učitelů ze strany žáků základních škol a středních odborných učilišť. K tomuto účelu byly sestaveny dva dotazníky, jeden určený pro žáky a druhý určený pro samotné učitele. Dotazník pro žáky obsahoval 16 otázek, dotazník pro učitele 27 otázek. Otázky byly zaměřeny tak, aby bylo možné po jejich analýze zodpovědět výzkumné otázky, které byly stanoveny na začátku výzkumu, a potvrdit nebo vyvrátit stanovené hypotézy.

Výzkumné otázky:

1. Kde je příčina agrese žáků vůči učitelům?

Vyučující z obou typů škol se shodují na tom, že nejčastější příčinou agresivního chování žáků vůči učitelům je potřeba některých žáků vyniknout, stát se třídní hvězdou. Toto chování je v nich navíc podporováno vlivem skupiny, kdy je pro ně důležité předvádět se, upoutat na sebe pozornost.

Řada vyučujících uváděla jako významný důvod vzájemnou antipatii mezi učitelem a žákem a jako jeden z hlavních důvodů současného stavu chybu na straně učitele. Pedagogové často nemají přirozenou autoritu a se současnou mládeží si neumějí poradit. Dosti často se projevuje i neprofesionalita a neschopnost některých členů pedagogického sboru.

2. Co by prospělo k potlačení šikany učitelů?

Co se týká možného řešení, učitelé i školy si často nevědí rady. V poslední době stoupají nároky společnosti na učitele, učení je vnímáno jako celoživotní proces a důraz je kladen na maximální rozvoj každého jedince. Proto řada kantorů vidí problémy především v neukotvení profese učitele. Učitelství je v současné době ohrožená profese. Velkým problémem je její neatraktivnost pro mladé lidi a podpora učitelů jako takových je poměrně nedostatečná. Řada učitelů vidí řešení v možné novele školského zákona a přidělení veřejného statusu pedagogům. Učitelé vidí rovněž problém na straně rodičů, jejichž liberální výchova

končí nerespektováním autority ze strany žáků. Pro zdárné řešení těchto problémů je nutné mít oporu v osobě ředitele školy.

Pedagogové nejsou zpravidla připraveni šikaně čelit, protože jim v tom často něco brání. Může to být nejen ředitel školy, který si nechce přítomnost šikany přiznat, ale také nefunkční systém institucí jako je Policie ČR nebo pedagogicko-psychologická poradna.

K řešení šikany by přispělo především:

- Možnost vyloučení problémového žáka ze školy
- Možnost zabavit žákům na určitou dobu rušivé předměty (mobilní telefon)
- Zapojení školního psychologa a speciálního pedagoga do každé školy
- Snížit počet žáků ve třídách a stanovit jejich maximální počet
- Vytvořit nápravné programy pro problematické žáky

3. Zaměřují se školy pravidelně na prevenci proti šikaně?

Dle odpovědí dotázaných se školy nezaměřují na prevenci proti šikaně. Respondenti obou typů škol se shodli na tom, že nejčastější prevencí proti šikaně je sebevzdělávání v této oblasti.

Tento stav je dle mého názoru alarmující. Domnívám se, že vše je dáno tím, že v České republice doposud neexistuje systémové řešení šikany učitelů. Existuje sice metodický pokyn MŠMT, jehož cílem je upozornit na závažnost šikanování a poskytnout pedagogickým pracovníkům základní informace k prevenci a řešení tohoto problému, stále ale je velký nedostatek vzdělaných odborníků, kteří by mohli působit ve školách v oblasti prevence a řešení problémů spojených se šikanou.

4. Jaké formy agrese uplatňují žáci vůči učitelům?

Z výzkumu vyplývá, že jak na základních školách, tak na středních odborných učilištích se vyskytuje především psychická forma šikany učitelů ze strany žáků. Jedná se hlavně o neuposlechnutí pokynů učitele, rušení výuky, neposlouchání výkladu učitele, dělání naschválů učiteli. Fyzická forma šikany se na základních školách nevyskytuje vůbec a na středních odborných učilištích pouze sporadicky.

5. Agrese na učitele se dopouštějí i dívky a v jakém rozsahu?

Z výzkumu vyplývá, že agrese na učitele se jak na základních školách, tak na středních odborných učilištích dopouštějí i dívky. Alarmující je stav na středních odborných učilištích, kde přímým účastníkem agrese na učitele podle výsledků výzkumu byla z celkového počtu dotázaných třetina dívek.

Hypotézy:

I. Aktéry šikany zaměřené na pedagogy bývají téměř vždy žáci.

Tato hypotéza se potvrdila. Dotazovaní učitelé působící na obou typech škol shodně uvedli, že mezi nejčastější aktéry šikany zaměřené na pedagogy patří samotní žáci.

II. Šikana na učitelích se vyskytuje ve větší míře na středních odborných učilištích.

Tato hypotéza se nepotvrdila. Všichni dotazovaní žáci uvedli (100%), že se se šikanou setkali pouze na základní škole. Rovněž všichni dotazovaní učitelé základních škol uvedli, že se se šikanou setkali na základní škole, 12,5% dotazovaných vyučujících ze středních odborných učilišť uvedlo, že k šikaně docházelo na základní škole a 87,5% dotazovaných uvedlo střední odborné učiliště.

III. Příčiny šikanování učitele mívají často původ (kořeny) v samotném učiteli.

Tato hypotéza se potvrdila. Nejčastějším důvodem šikany učitele je podle dotazovaných žáků nízká autorita a špatné chování učitele. Sami pedagogové, dle jejich odpovědí v dotazníku, si tento fakt uvědomují. Současná situace ve společnosti je spojená především s absencí autorit. Respekt z autority učitele a školy jako vzdělávací instituce bohužel dávno vymizel. Důvodem tohoto stavu je i skutečnost, že autorita školy jako celku je bohužel ve velké míře podkopávána přímo rodiči žáků, kteří se školou často vůbec nespolupracují.

4.9 Doporučení pro praxi

Skutečnost, že agresivita u dětí a mládeže nabývá na intenzitě, je nepopíratelná. Pomocí prevence můžeme předcházet tomu, aby děti vůbec začaly negativně projevovat svoji agresivitu vůči okolí. V případě, že se tak již děje, mělo by se přistoupit k další fázi, a tou je náprava. Náprava je velmi náročným a zdlouhavým procesem, proto také vyžaduje dostatek odhodlanosti a trpělivosti ze strany dospělého. Často nestačí, když za nápravu dítěte bojuje rodič, či učitel. Není zde žádné zaručené jednoduché řešení, které by se hodilo na každé dítě.

Šikana učitelů představuje celospolečenský problém, a proto je nutné hledat řešení rovněž na společenské úrovni, protože se nejedná pouze o problém jednotlivých škol.

V souvislosti s problémem šikany učitelů je nutné posilovat vzájemné vztahy v kolektivu a vytvořit pozitivní a důvěryplné vztahy mezi žáky a učiteli. Je třeba nejen zabránit vzájemné antipatii, ale také vytvořit vhodné sociální klima na škole, na kterém se budou podílet nejen všichni pedagogové, ale také žáci. Šikana učitelů je často spojena s výskytem šikany mezi žáky. I z tohoto důvodu je třeba předcházet agresivnímu jednání, netoleranci a nesnášenlivosti, xenofobii, rasismu, šikaně a dalším projevům rizikového chování.

Aby se snížila šikana učitelů ze strany žáků, je nutné se systematicky věnovat prevenci, která musí být řešena na několika úrovních. Mezi tyto úrovně patří systém podpory učitelů, systém preventivních programů pro žáky, systém programů pro rodiče a žáky s cílem navázat funkční spolupráci, dále pak kampaň a osvěta veřejnosti v podobě upozornění na problém a samozřejmě zlepšení přípravy studentů pedagogických fakult.

Celý systém prevence šikany učitelů by měl být zaměřen nejen na základní, ale také na střední školy a víceletá gymnázia s důrazem na vytváření pozitivního sociálního klimatu ve školách.

4.9.1 Podpora pedagogů

Důležitou roli hraje podpora učitelů. Řešení je možné v několika oblastech. Ve školách by měli být vyškolení pedagogové v problematice (měli si být vědomi svých možností, způsobů řešení, postupů atd.), učitelé by měli být podporováni ze strany vedení školy a problémy by se měly řešit na pedagogických radách.

Další oblastí je podpora profesionalizace uvnitř profese. To obnáší dlouhodobé vzdělávání v rámci tzv. dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. V rámci předcházení šikany učitelů je nutné posilovat jejich pedagogické kompetence, což se na pedagogických fakultách opomíjí. V rámci certifikovaných kurzů by tak docházelo k postupnému vzdělávání všech učitelů ve zvládnutí stresových a problematických situací nejen během vyučování, ale i mimo něj.

Za úvahu by stálo zřízení linky důvěry, která by sloužila jak pro učitele (především coby oběti), tak pro žáky. Linka by mohla být buď zřízena samostatně a nově, nebo by mohla být propojena s některou již existující linkou důvěry s tím, že by její pracovníci byli vyškoleni v této problematice.

4.9.2 Preventivní programy pro žáky

Nezbytným prvkem pro vytvoření systému je koncepce preventivních programů pro žáky, do které bude problematika šikany učitelů začleněna. V současné době mají školy vypracované tzv. minimální preventivní programy. Jejich úroveň je ale různá a jejich kontrola téměř neexistuje. Minimální preventivní programy jsou často jen „na papíře“ a jejich úroveň a naplňování je závislá hlavně na schopnostech metodika prevence, který je zpracovává, a na podpoře primární prevence ze strany vedení školy. Sice v této oblasti dochází ke zlepšování, ale bohužel neexistuje jednotný systém ani žádný názorný příklad minimálního preventivního programu.

ZÁVĚR

V současné době se na každém kroku můžeme setkat s agresivními dětmi a mládeží a jejich brutalita činů neustále narůstá.

Bakalářská práce mapuje problematiku šikany učitelů základních škol a středních odborných učilišť ze strany žáků a snaží se zodpovědět výzkumné otázky a potvrdit nebo vyvrátit stanovené hypotézy vztahující se k této problematice.

Cílem práce bylo přiblížit problém šikany učitelů a na základě předchozí analýzy zjistit, zda ve školních zařízeních k agresii žáků na učitele dochází.

V teoretické části jsou definovány podoby a projevy agrese, což je téma, které se samotnou problematikou šikany úzce souvisí. Součástí teoretické části je rovněž definování problematiky šikany.

Výzkumná část mapuje pomocí kvantitativní metody dotazníku rozsah šikany učitelů ze strany žáků na třech mnou vybraných základních školách a středních odborných učilištích, odpovídá na otázky a vyvrací či potvrzuje hypotézy, které byly stanoveny na začátku výzkumu.

Z výsledku výzkumu vyplývá, že mezi hlavní příčiny šikany učitelů patří nuda žáků při výuce, neschopnost učitele zvládat práci v kolektivu, arogantní chování učitelů a jejich nízká autorita.

Je jasné, že problematika šikany učitelů patří mezi velmi závažné problémy, které mají negativní vliv nejen na jednotlivé aktéry tohoto druhu šikany, tzn. žáky a učitele, ale dotýká se celé naší společnosti, protože důsledky šikany učitelů mají celkový negativní dopad na klima třídy a školy.

V závěru práce jsou uvedena základní doporučení pro praxi, která se týkají především prevence v dané problematice. Je velmi důležité, aby se celý problém řešil systémově a nejenom okrajově, jak tomu doposud je, protože jinak se bude šikana učitelů i nadále rozšiřovat a prohlubovat. Takový stav by měl samozřejmě špatné důsledky nejen pro konkrétní třídní kolektiv či danou školu, ale i v konečném důsledku pro celou naši společnost.

Otázku prevence pokládám za klíčovou oblast celé problematiky. Prosociální a výchovné působení školy by mělo být stejně důležitým aspektem školní docházky jako osvojování si znalostí a dovedností. Sociální klima a sociální vztahy ve škole mezi

jednotlivými aktéry jsou velice důležité nejen pro úspěšnost a efektivnost učení žáků, ale i pro vytváření jejich hodnotových postojů.

Šikana učitelů je problém, který má řadu celospolečenských příčin, je proto nutné si uvědomit, že jeho řešení by mělo být spjato s dalšími globálněji opatřeními v oblasti školství. Vhodným nástrojem by bylo navýšení mezd pedagogů, které jsou dlouhodobě podhodnoceny a znemožňují tak dostatečný výběr kvalitních učitelů a zároveň odrazují absolventy pedagogických škol od nástupu do praxe. Dalším nutným předpokladem pro zlepšení celkové situace je přijetí role učitele jako spolutvůrce kurikula nejen po stránce formální, jak tomu bylo často doposud. Podstatným faktorem v celkovém zlepšení situace ve školství je zavedení systému podpory pedagogů a povinný systému jejich dalšího vzdělávání.

Domnívám se, že cíl bakalářské práce byl splněn.

Seznam použité literatury

1. BENDL, Stanislav. *Ukázneňná třída aneb Kázeňské minimum pro učitele*. Praha: TRITON, 2005, 298 s. ISBN 80-7254-624-4.
2. ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980, 381 s. ISBN 14-652-80.
3. ČERMÁK, Ivo., *Lidská agrese a její souvislosti*. Žďár nad Sázavou: FAKTA, 1998. 204 s. ISBN 80-902614-1-8,
4. DOUBRAVA, Lukáš. *Osmdesát procent obětí kyberšikany zná agresora*. 2012, roč. 113, č.8, s. 7. ISSN 0139-5718.
5. ERB, Helmut H. *Násilí ve škole: a jak mu čelit*. Praha: AMULET, 2000, 126 s. ISBN 80-86299-22-8.
6. FIELDOVÁ, Evelyn M. *Jak se bránit šikaně: Praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. Praha: Ikar, 2009, 312 s. ISBN 978-80-249-1176-2.
7. FROMM, Erich. *Anatomie lidské destruktivity: Můžeme ovlivnit její podstatu a následky?*. Praha: Lidové noviny, 1997, 520 s. ISBN 80-7106-232-4.
8. HAVLÍK, R. KOŤA, J. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002, 184 s. ISBN 80-7178-635-7.
9. HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007, 280 s. ISBN 978-80-247-1168
10. HERZOG, Rupert. *Násilí není řešení: Prevence násilí a management konfliktu ve školách*. Plzeň: Fraus, 2009, 120 s. ISBN 978-80-7238-850-9.
11. JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001, 288 s. ISBN 80-7178-535-0.
12. KARNSOVÁ, Michelle. *Jak budovat dobrý vztah mezi učitelem a žákem*. Praha: Portál, 1995, 151 s. ISBN 80-7178-032-4.
13. KOHOUTEK, Rudolf. *Teorie agrese a šikany: Teorie agrese*. In: [online]. [cit. 2012-05-03]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/1206/teorie-agrese>
14. KOHOUTEK, Rudolf. *Vztahy mezi učitelem a žákem: Psychologie v teorii a praxi* [online]. 4. 11. 2009 [cit. 2012-12-22]. Dostupné z: <http://rudolfkohoutek.blog.cz/0911/vztahy-mezi-ucitelem-a-zakem>

15. KOLÁŘ, Michal. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011, 336 s. ISBN 978-80-7367-871-5.
16. KOLÁŘ, Michal. *Skrytý svět šikanování ve školách: Příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997, 128 s. ISBN 80-7178-123-1.
17. KOLÁŘ, Michal. *Bolest šikanování: Cesta k zastavení epidemie šikanování ve školách*. Praha: Portál, 2001, 256 s. ISBN 80-7178-513-X.
18. KOUKOLÍK, F. DRTILOVÁ, J. *Vzpouza deprivantů: Nestvůry, nástroje, obrana*. Nové, přeprac. vyd. Praha: Galén, 2006, 327 s. ISBN 80-7262-410-5.
19. KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Praha: Portál, 2005, 152 s. ISBN 80-7178-945-3.
20. LAZAROVÁ, Bohumíra. *Netradiční role učitele: O situacích pomoci, krize a poradenství ve školní praxi*. Brno: Paido, 2005, 70 s. edice pedagogické literatury. ISBN 80-7315-115-4.
21. MARTÍNEK, Zdeněk. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.
22. MATOUŠEK, Oldřich. *Mládež a delikvence: Možné příčiny, současná struktura, programy prevence kriminality mládeže*. Praha: Portál, 1998, 336 s. ISBN 80-7178-226-2.
23. MATOUŠEK, O. PAZLAROVÁ, H. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny*. Praha: Portál, 2010, 184 s. ISBN 978-80-7367-739-8.
24. MELICHAROVÁ, Romana. *Přerůstají děti učitelům přes hlavu*. Rodina a škola. 2009, LVI, č. 10, s. 20-21. ISSN 0035-7706.
25. MERTIN, Václav. *Co se špatnými učiteli?* Učitelské noviny. 2010, roč. 113, č. 45, s. 17-18. ISSN 0139-5718.
26. NOVÁČKOVÁ, Jana. *Mýt ve vzdělávání*. 4. vyd. Kroměříž: Spirála, 2008, 47 s. ISBN 978-80-901873-9-9.
27. PORTMANNOVÁ, Rosemarie. *Jak zacházet s agresivitou: 150 her pro zvládnutí zlosti a agresivity*. Praha: Portál, 1996, 104 s. ISBN 80-7178-094-4.
28. PREKOPOVÁ, Jiřina. *Malý tyran: Příčiny dětské panovačnosti*. 3. vyd. Praha: Portál, 1999, 156 s. ISBN 80-7178-319-6.
29. PREKOPOVÁ, J. SCHWEIZEROVÁ, Ch. *Děti jsou hosté, kteří hledají cestu*. Praha: Portál, 1993, 153 s. ISBN 80-85282-77-1.

30. PRŮCHA, J. WALTEROVÁ, E. MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 2. rozš. a přeprac. vyd. Praha: Portál, 1998, 336 s. ISBN 80-7178-252-1
31. ROGGE, Jan-Uwe. *Děti potřebují hranice*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000, 131 s. ISBN 80-7178-418-4.
32. ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995, 95 s. ISBN 80-7178-049-9.
33. ŘÍČAN, P, JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. Praha: GRADA, 2010, 160 s. ISBN 978-80-247-2991-6
34. ŘÍČAN, Pavel. a kol. *Dětská klinická psychologie*. 4. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2006, 604 s. ISBN 80-247-1049-8.
35. SUCHÝ, Adam. *Mediální zlo - mýty a realita*. Praha: TRITON, 2007, 168 s. ISBN 978-80-7254-926-9.
36. SVOBODOVÁ, Lenka. Kolega je tyran. *Psychologie Dnes*. 2008, roč. 14, č. 2, s. 20-21. ISSN 1212-9607.
37. SVOBODOVÁ, Lenka. *Nenechte se šikanovat kolegou: Mobbing-skrytá hrozba*. Praha: Grada, 2008, 112 s. ISBN 978-80-247-2474-4.
38. ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka a kol. *Psychologické aspekty v práci učitele*. Ostrava: Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 118 s. ISBN 978-80-7368-913-1.
39. TĚTHALOVÁ, Marie. *Kyberšikana bolí stejně jako každá jiná. Rodina a škola: Rozhovor*. 2010, LVII, č. 9, 6 - 9. ISSN 0035-7706.
40. TŮMOVÁ, A., KUNCOVÁ, H., MITROVÁ, J., FRANCOVÁ, M. *Šikana učitelů: Zvyšující se výskyt šikany učitelů základních škol ze strany žáků v České republice*. Praha: Univerzita Karlova, 2009. 92 s. ISBN neuvedeno. Seminární práce. Fakulta sociálních věd.
41. VÁGNEROVÁ, Kateřina. *Minimalizace šikany: Praktické rad pro rodiče*. Praha: Portál, 2009, 152 s. ISBN 978-80-7367-611-7.

42. VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese: Variabilita a patologie lidské psychiky*. Praha: Portál, 1999, 448 s. ISBN 80-7178-214-9.
43. VALIŠOVÁ, Alena. a kol. *Autorita ve výchově: vzestup, pád nebo pomalý návrat*. Praha: Karolinum, 1999, 185 s. ISBN 80-7184-857-3.
44. VANÍČKOVÁ, Eva. A kol. *Násilí v rodině: Syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte*. Praha: Karolinum, 1995, 64 s. ISBN 80-7184-008-4.

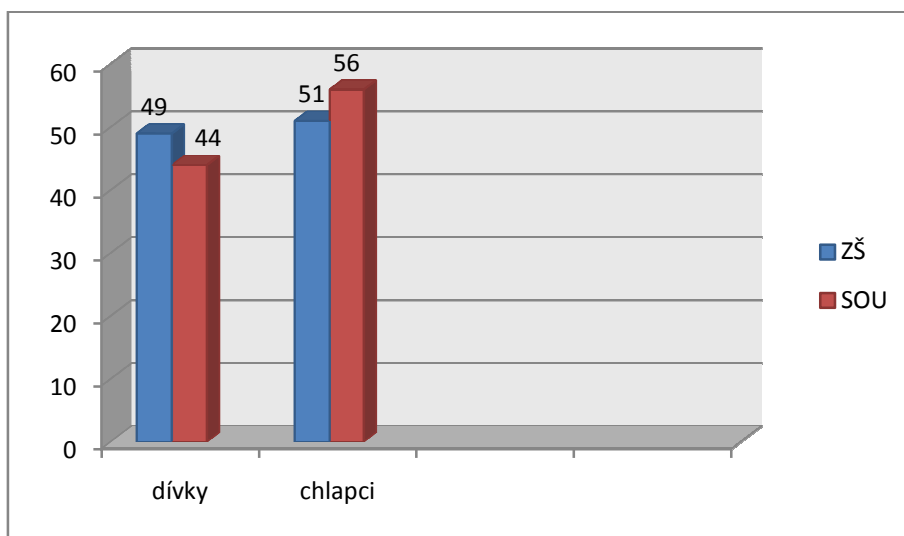
Student gymnázia bodl učitelku do zad, našli ji v kabinetu. *Lidovky.cz* [online]. 29. 10.2012 [cit. 2012-12-30]. Dostupné z http://www.lidovky.cz/ctrnactilety-zak-napadl-ucitelku-bodl-ji-do-zad-flx-/zpravy-domov.aspx?c=A121029_132956_ln_domov_ziz

PŘÍLOHY

Přehled grafů

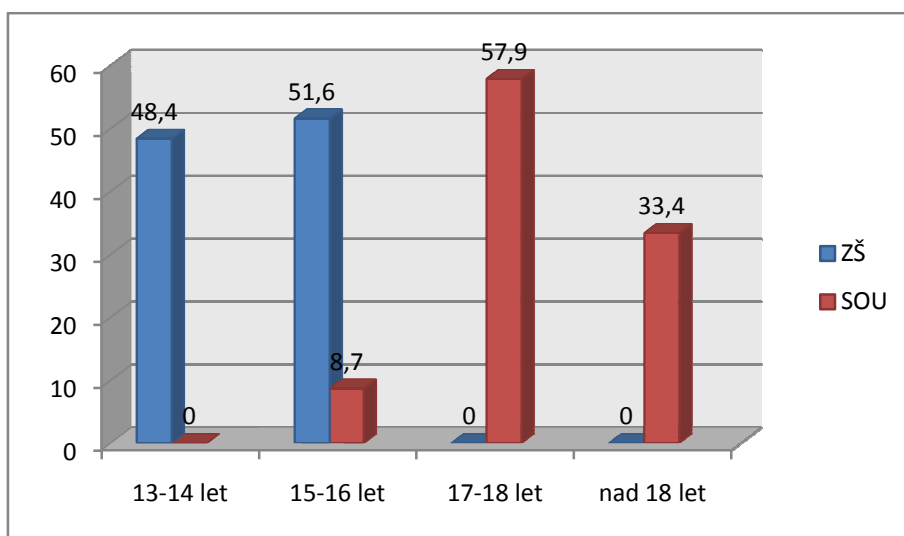
Příloha 1 - Dotazník určený žákům ZŠ a studentům SOU

1. Pohlaví

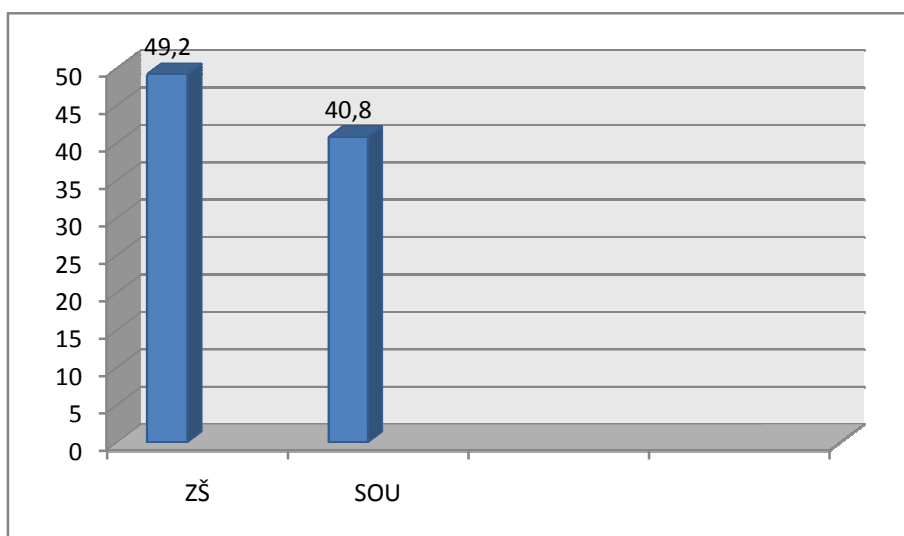
Zdroj: vlastní

2. Věk

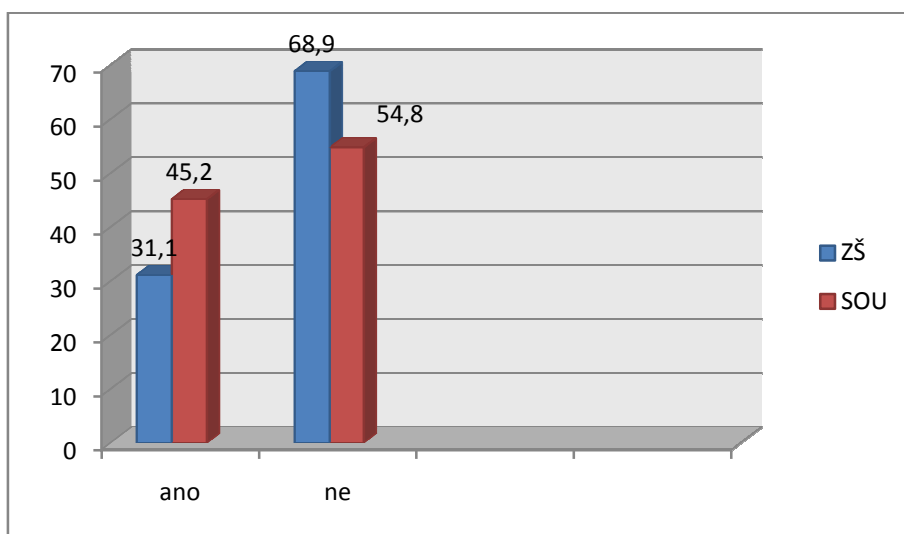
Zdroj: vlastní

3. Škola

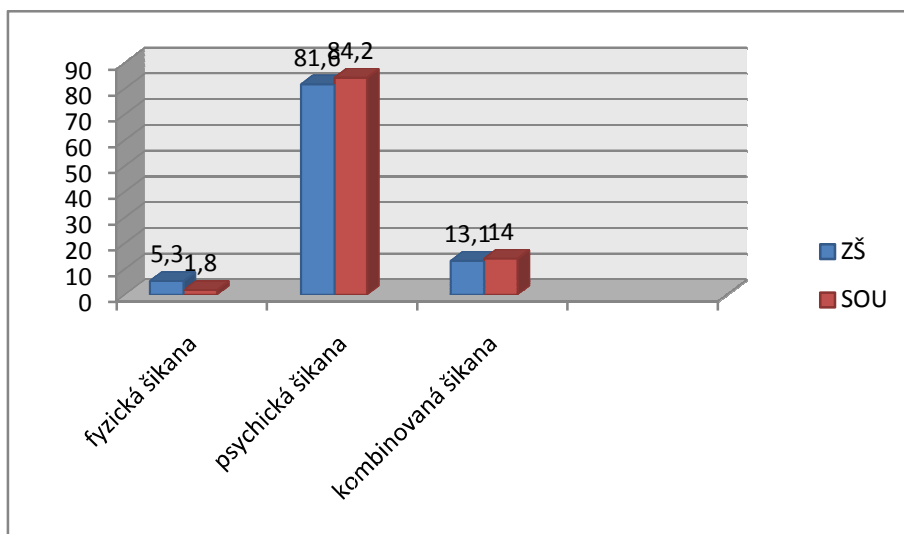
Zdroj: vlastní

4. Šikana učitele

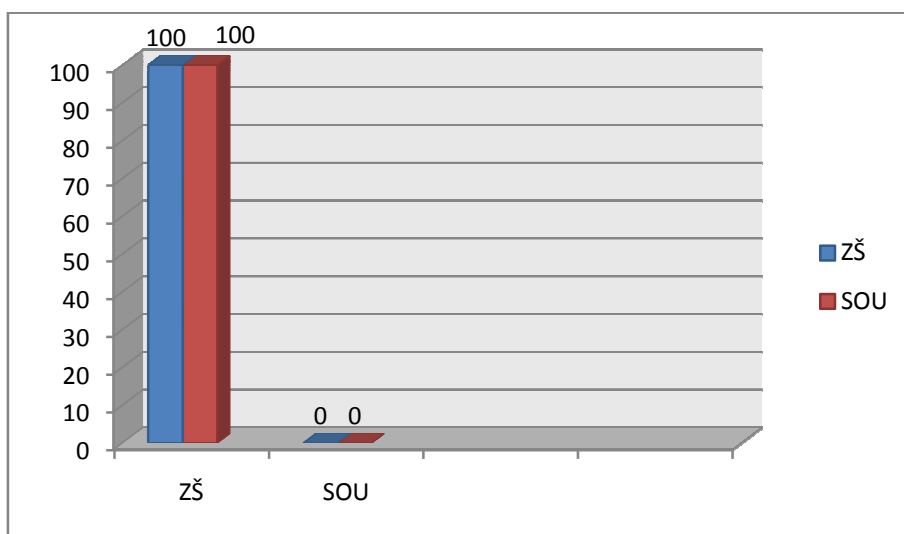
Zdroj: vlastní

5. Forma šikany

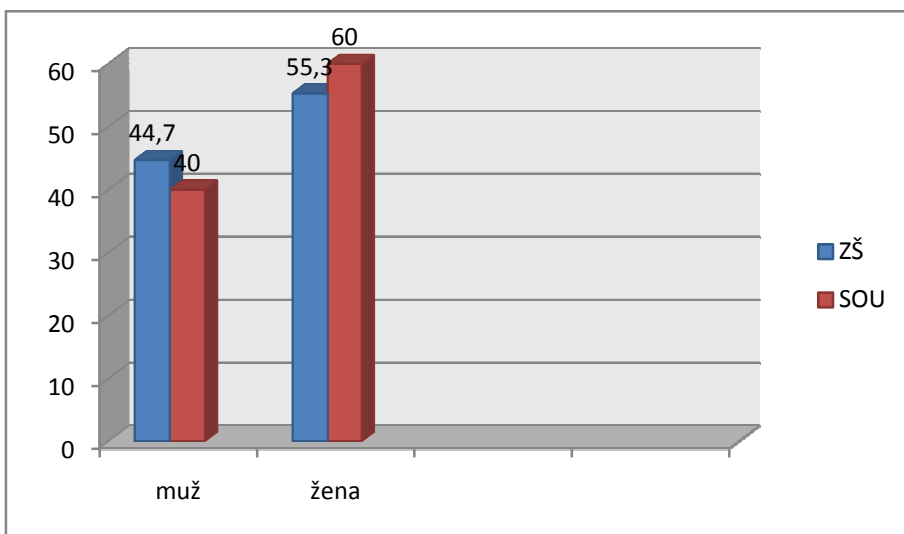
Zdroj: vlastní

6. Místo šikany

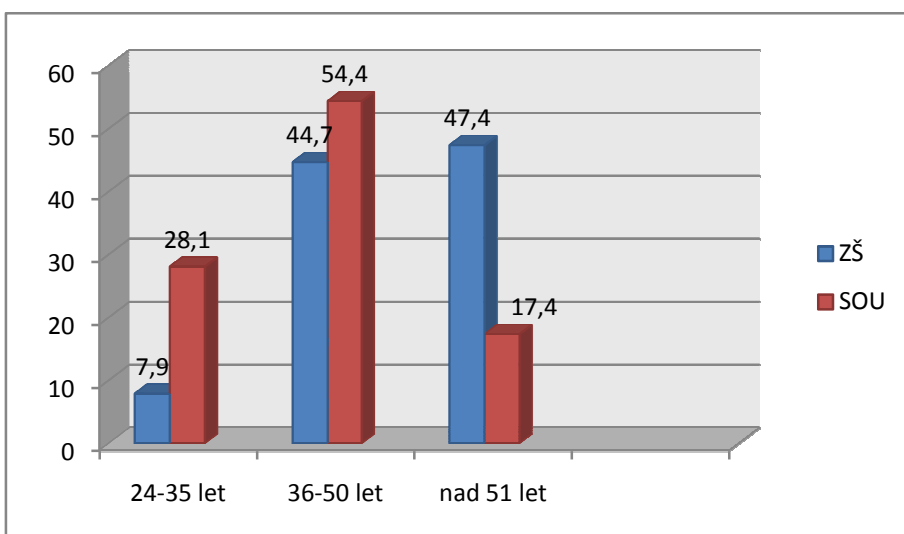
Zdroj: vlastní

7. Pohlaví učitele

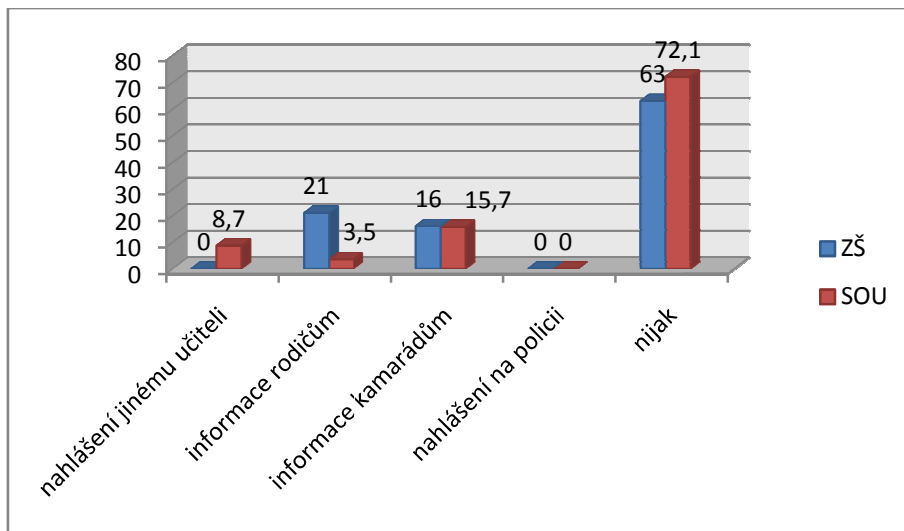
Zdroj: vlastní

8. Věk šikanovaného učitele

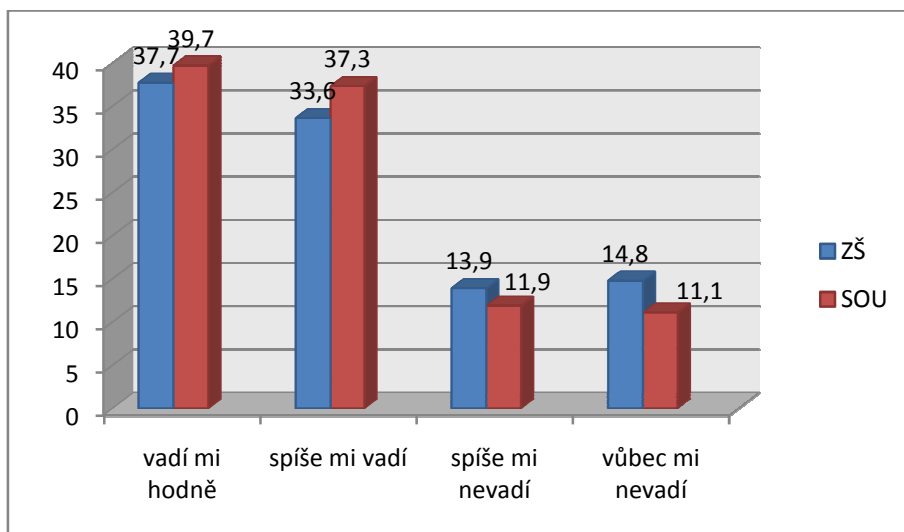
Zdroj: vlastní

9. Reakce na šikanu

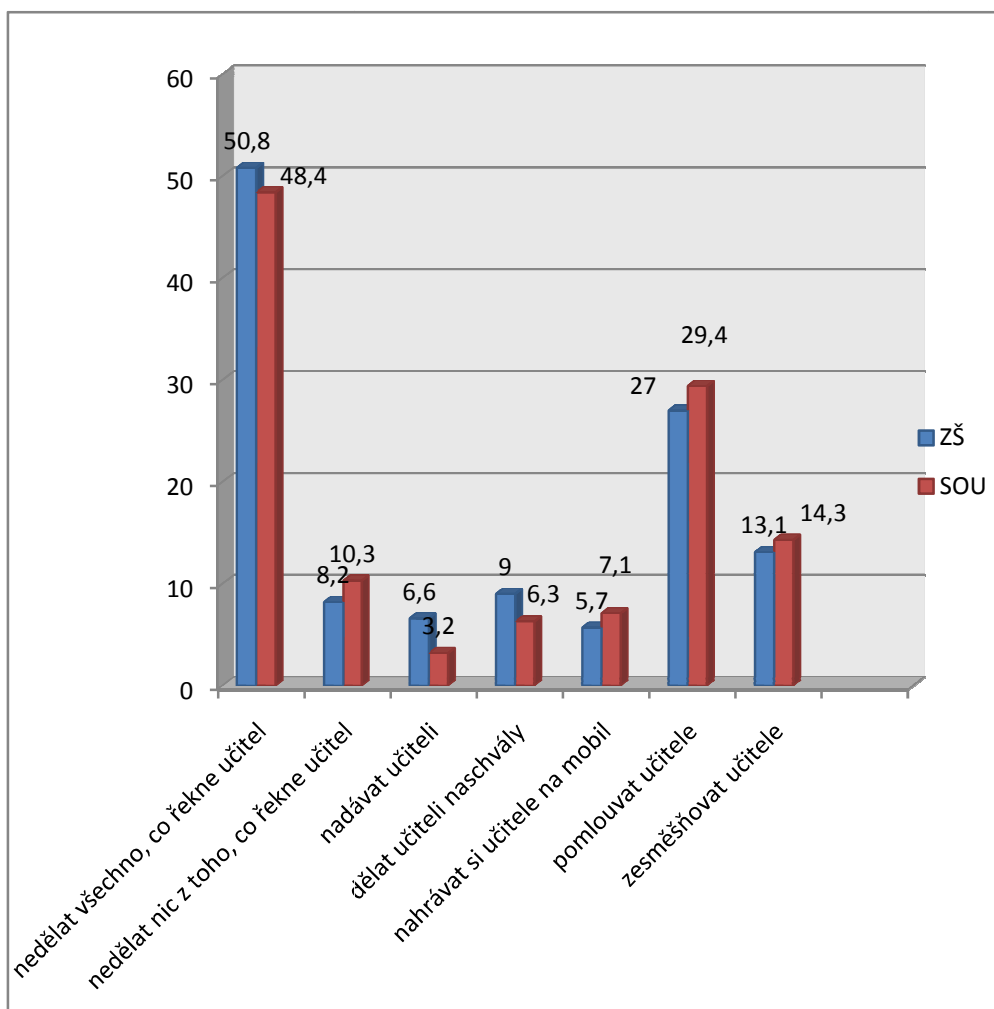
Zdroj: vlastní

10. Působení šikany

Zdroj: vlastní

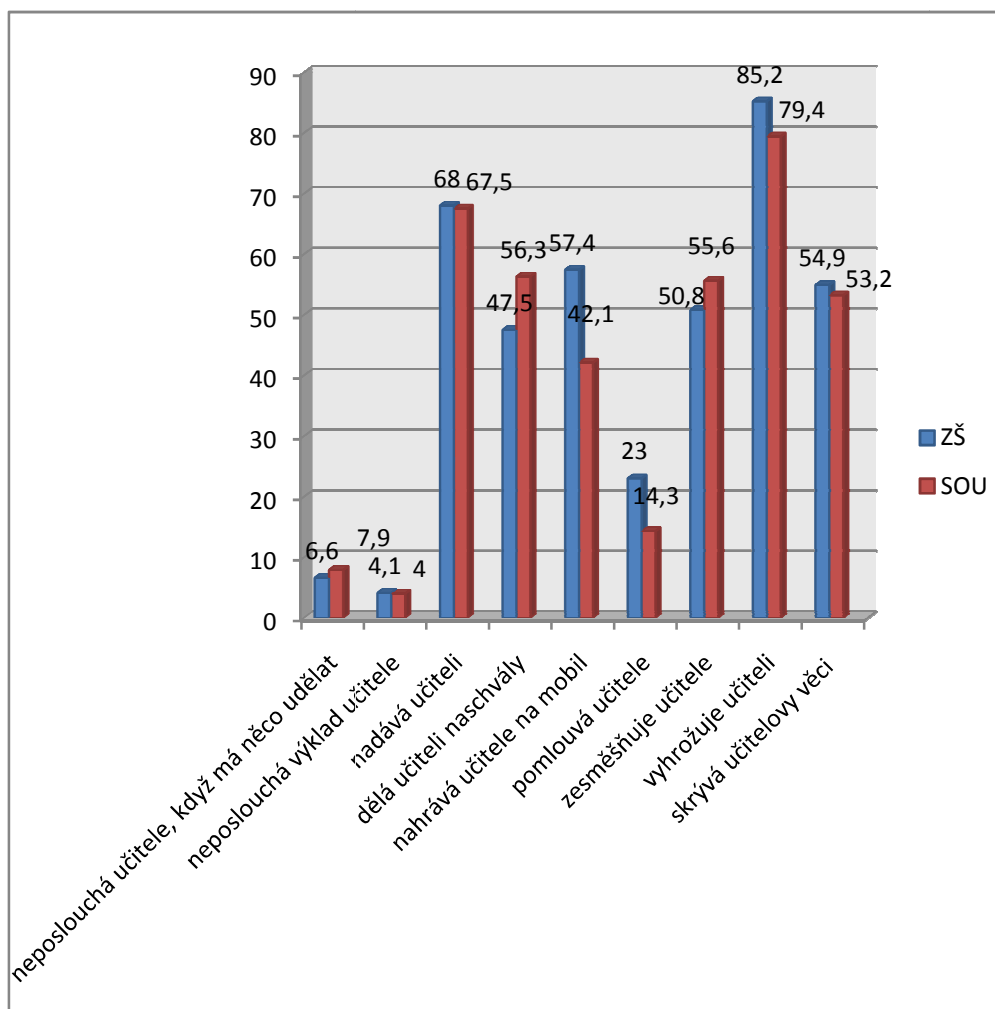
11. Co je normální z pohledu žáků

Zdroj: vlastní

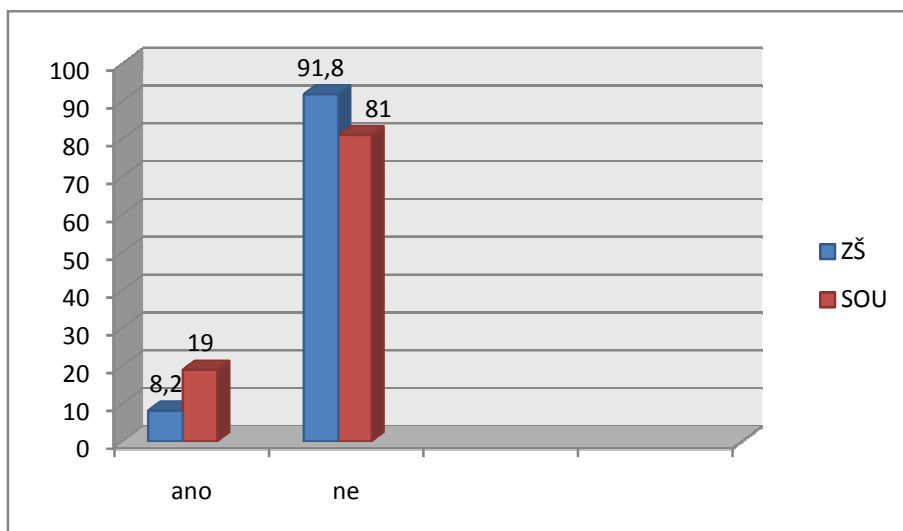

12. Projevy šikany

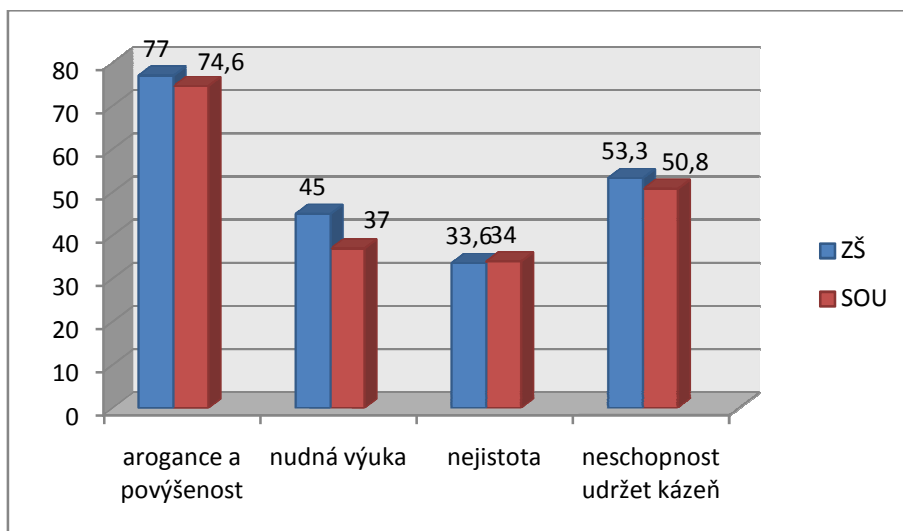
Zdroj: vlastní

13. Účast na šikaně učitele

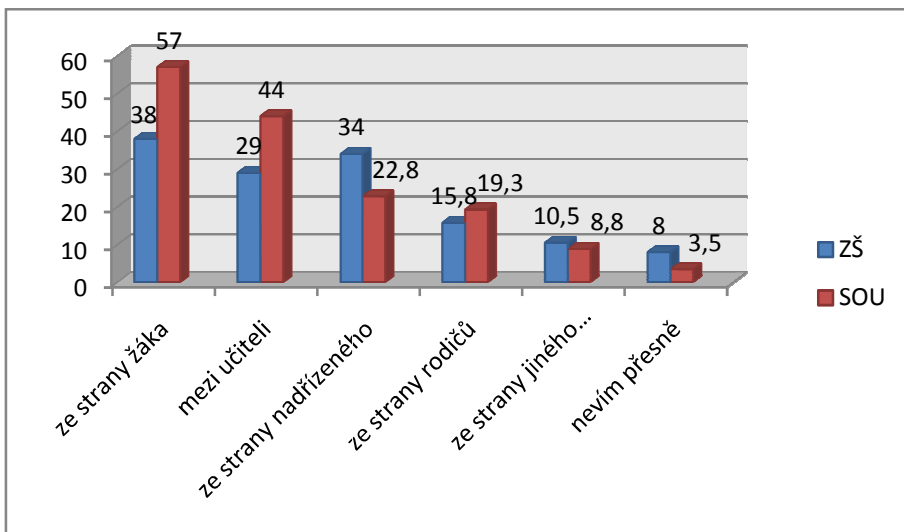
Zdroj: vlastní

Vlastností učitele

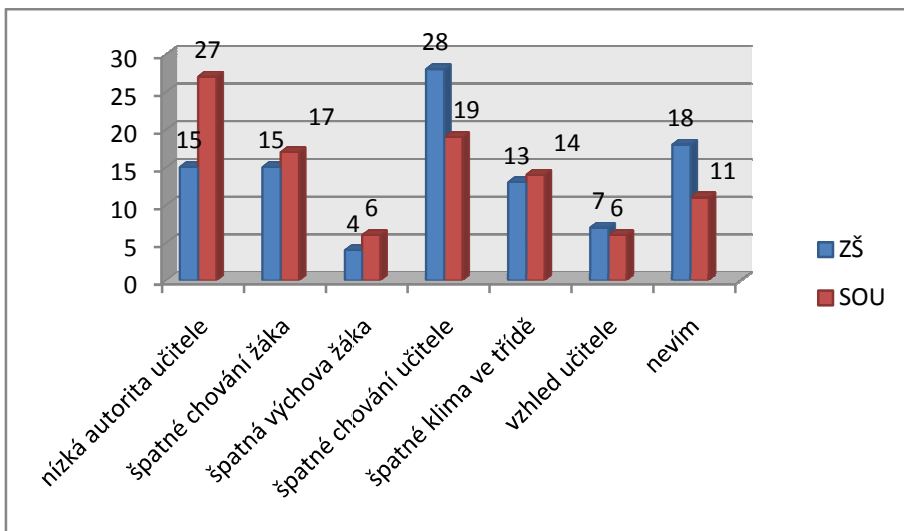
Zdroj: vlastní

14. Frekvence šikany

Zdroj: vlastní

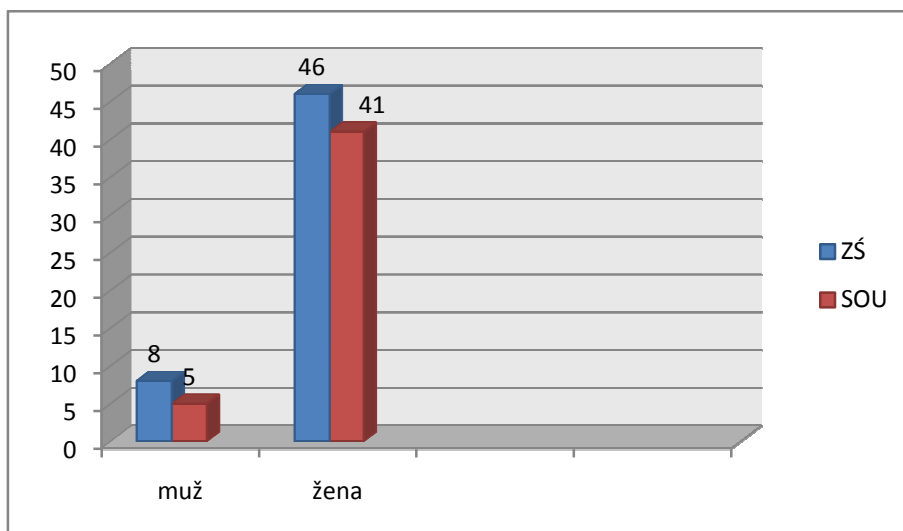
15. Důvod šikany

Zdroj: vlastní

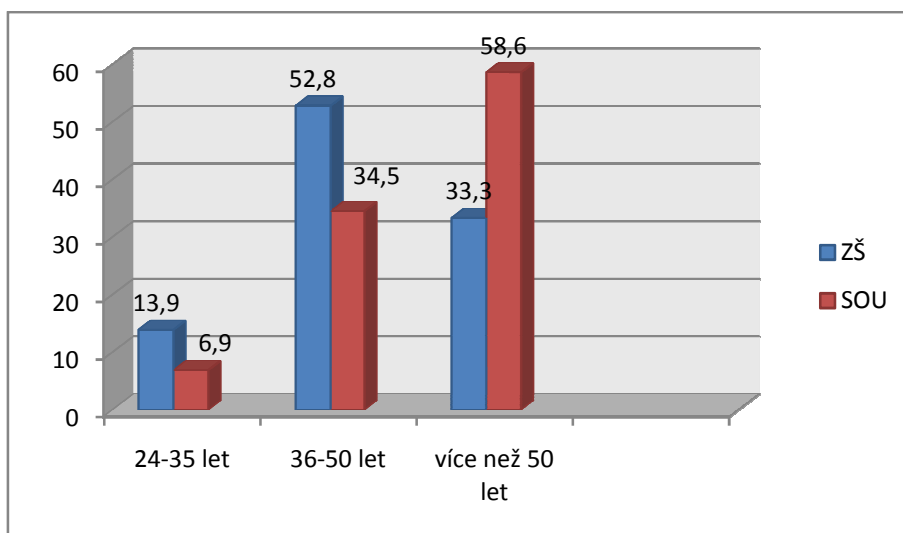
Příloha 2 - Dotazník určený učitelům ZŠ a SOU

1. Pohlaví

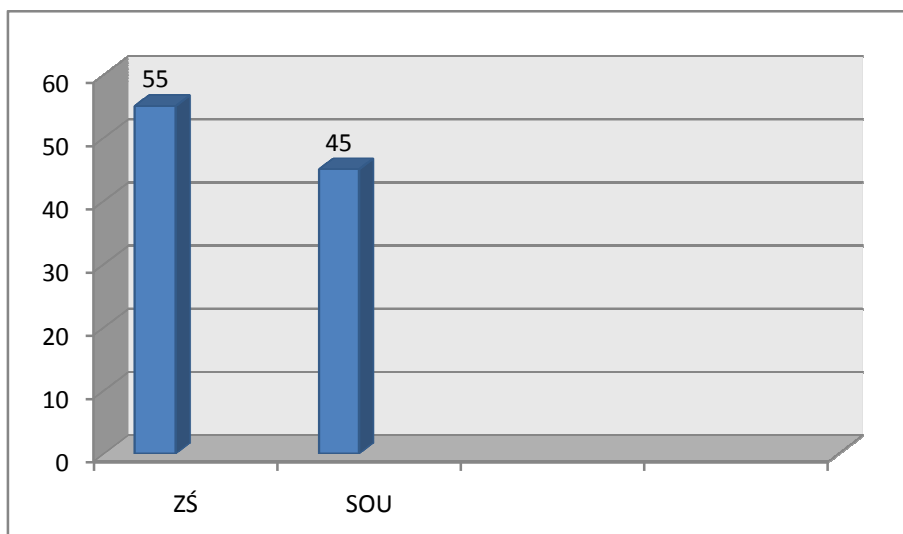
Zdroj: vlastní

2. Věk

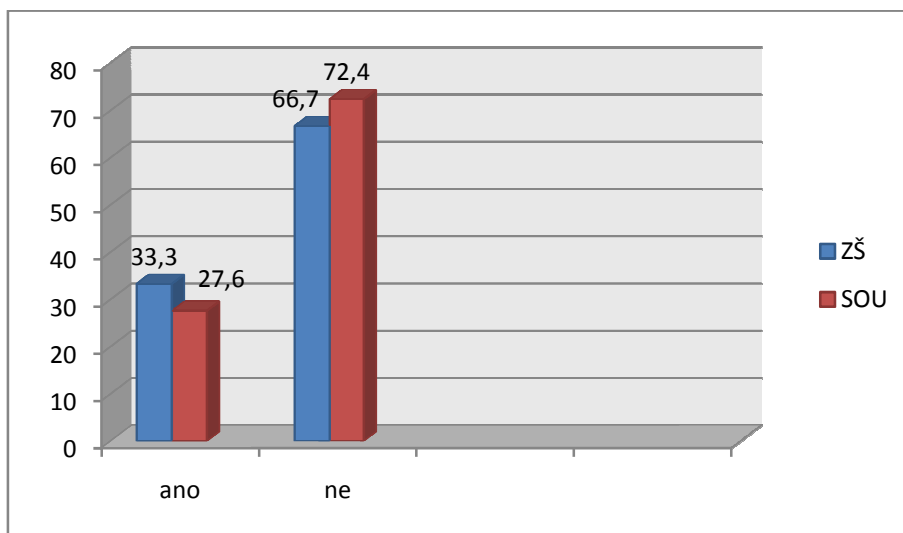
Zdroj: vlastní

3. Škola

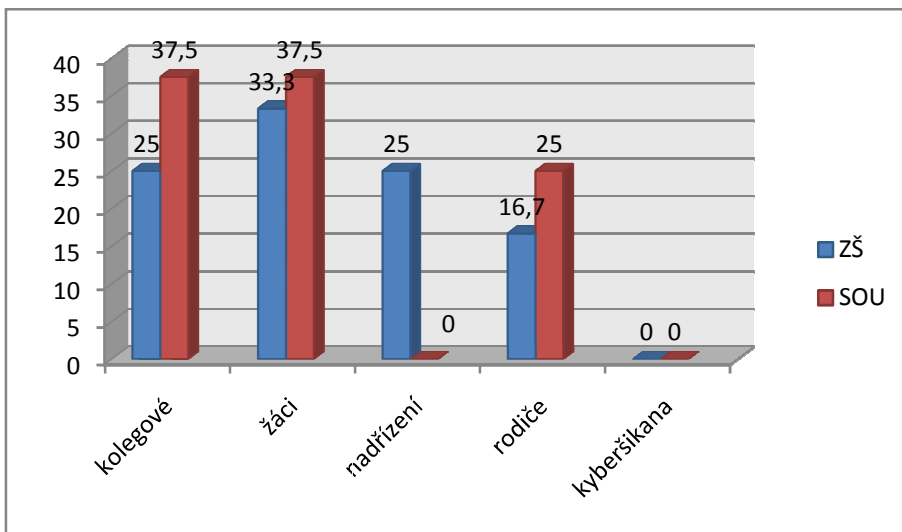
Zdroj: vlastní

4. Šikana

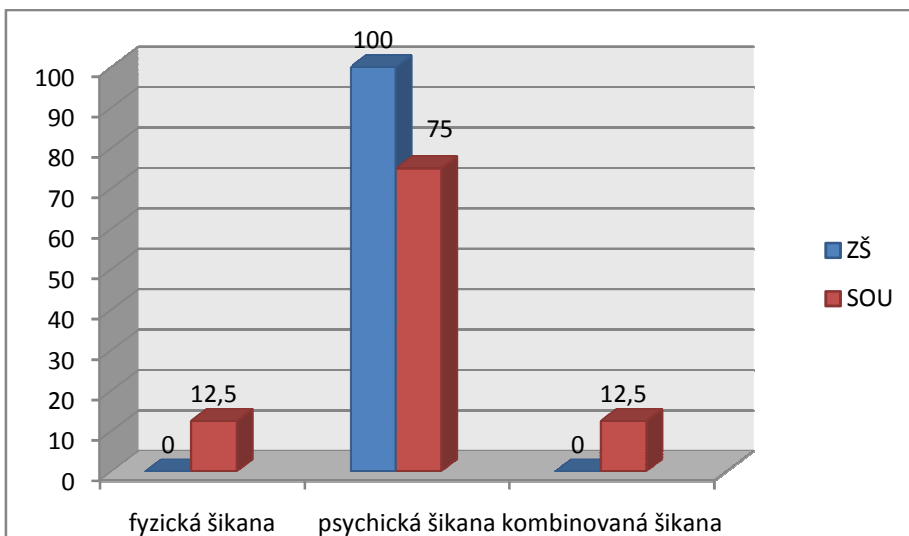
Zdroj: vlastní

5. Aktéři šikany

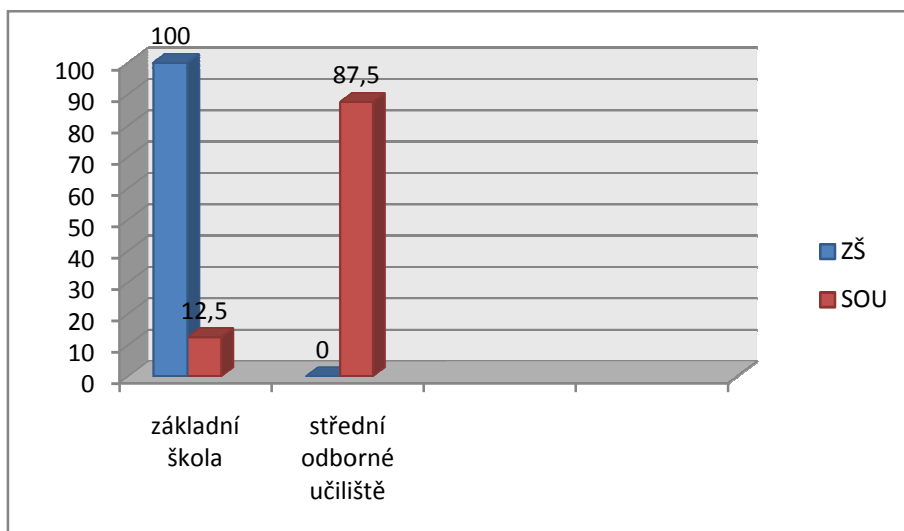
Zdroj: vlastní

6. Forma šikany

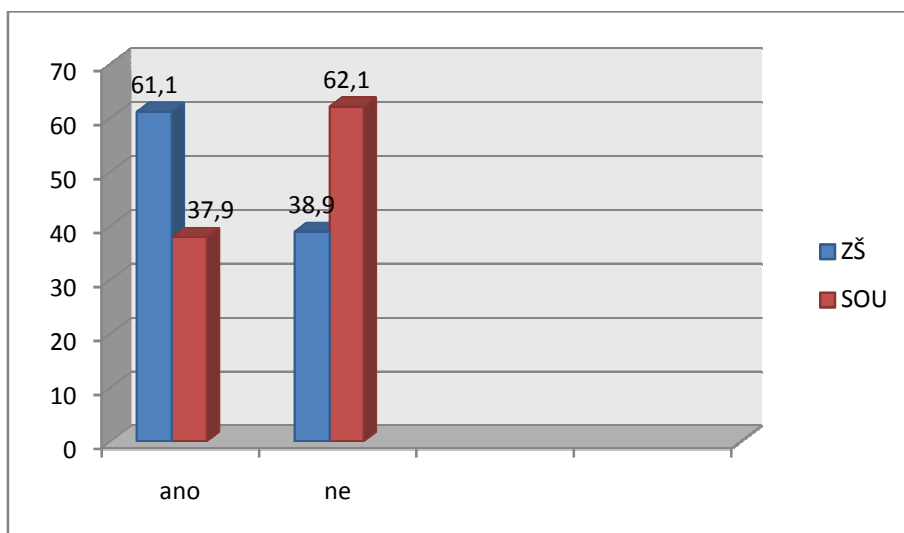
Zdroj: vlastní

7. Škola

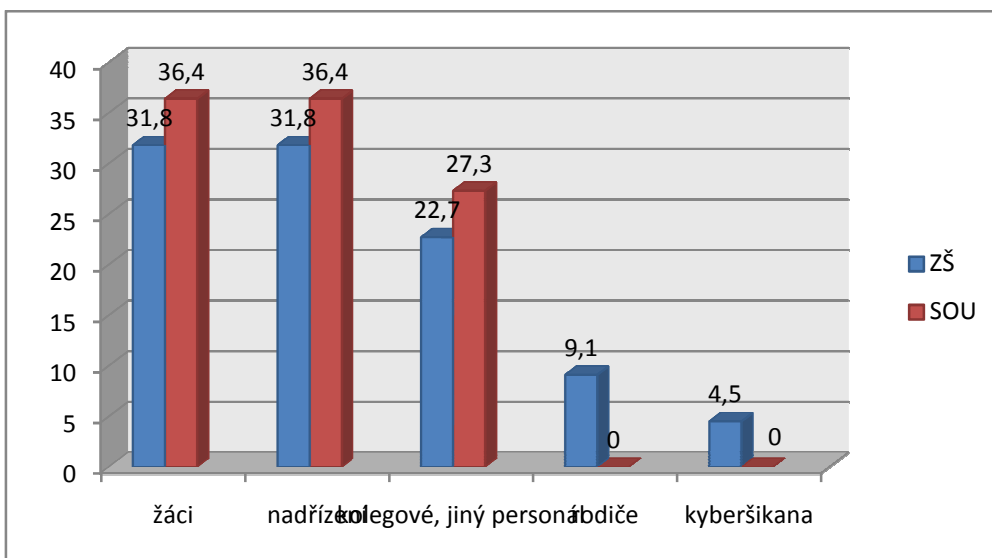
Zdroj: vlastní

8. Šikana zaměstnance

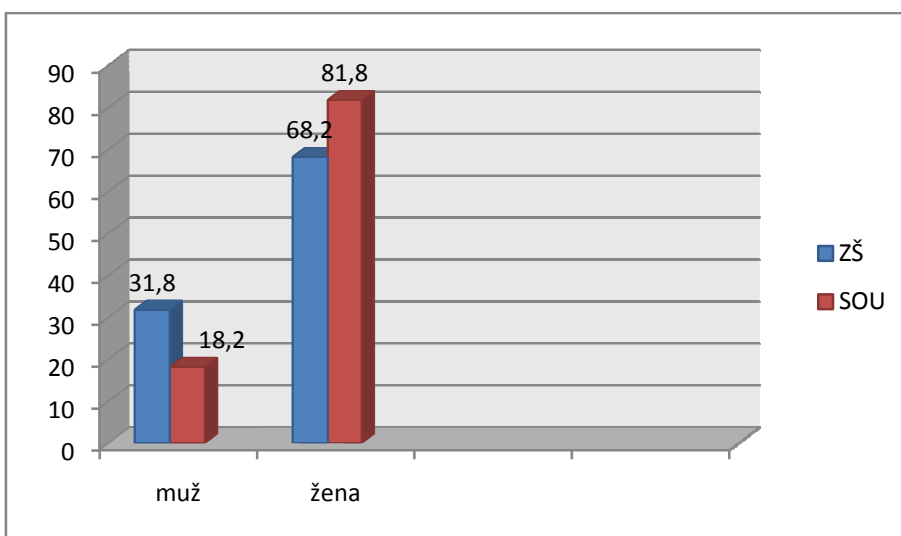
Zdroj: vlastní

9. Agresor

Zdroj: vlastní

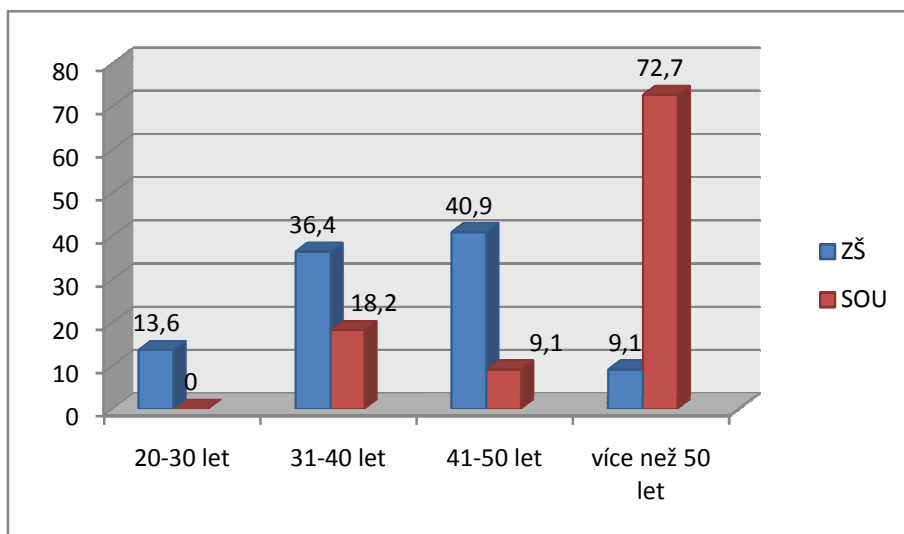
10. Pohlaví šikanovaného učitele

Zdroj: vlastní

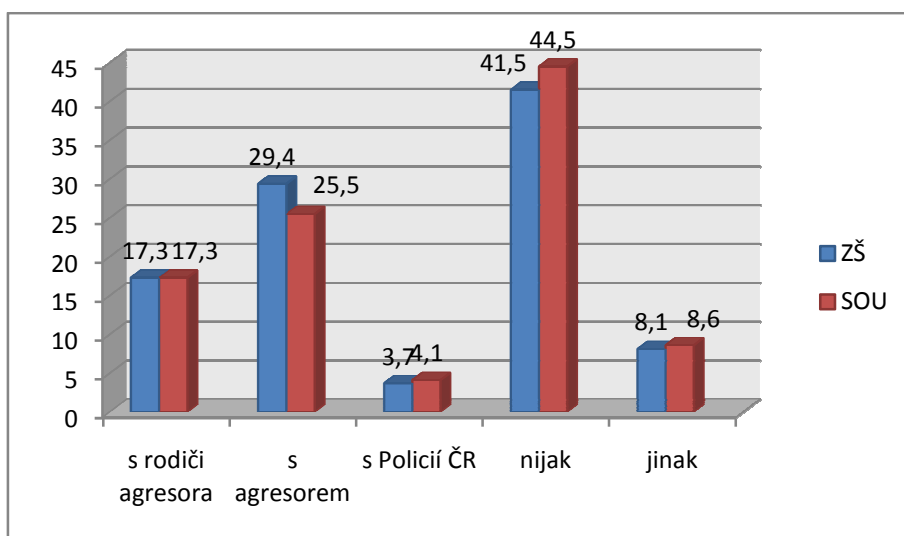

11. Věk šikanovaného učitele

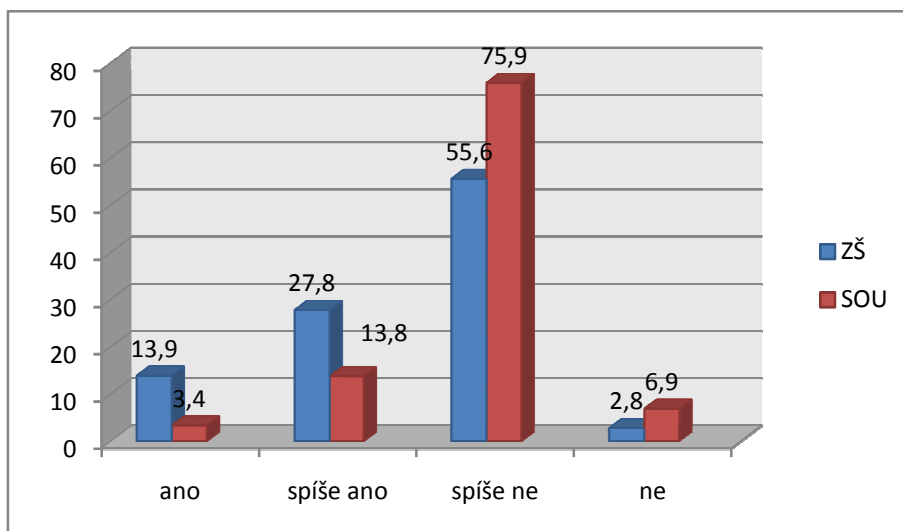
Zdroj: vlastní

12. Řešení šikany

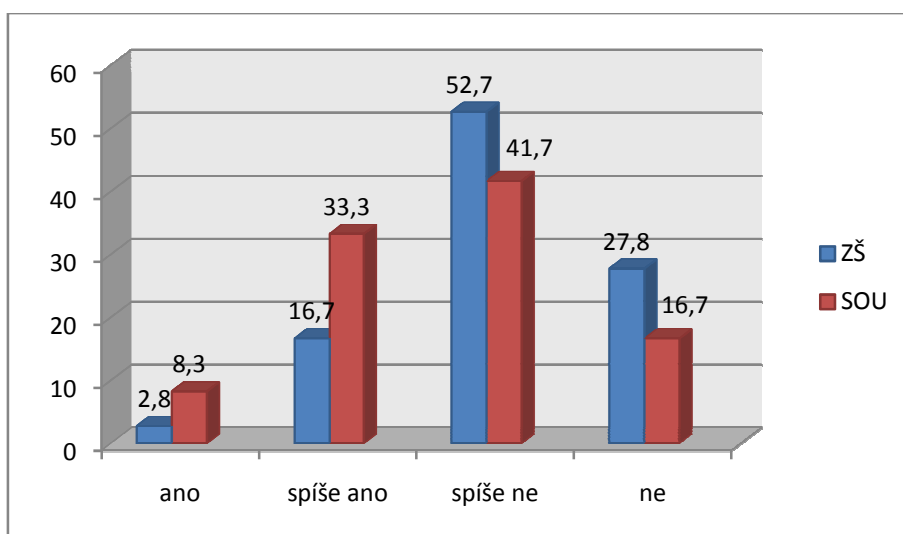
Zdroj: vlastní

13. Přerušování při výuce

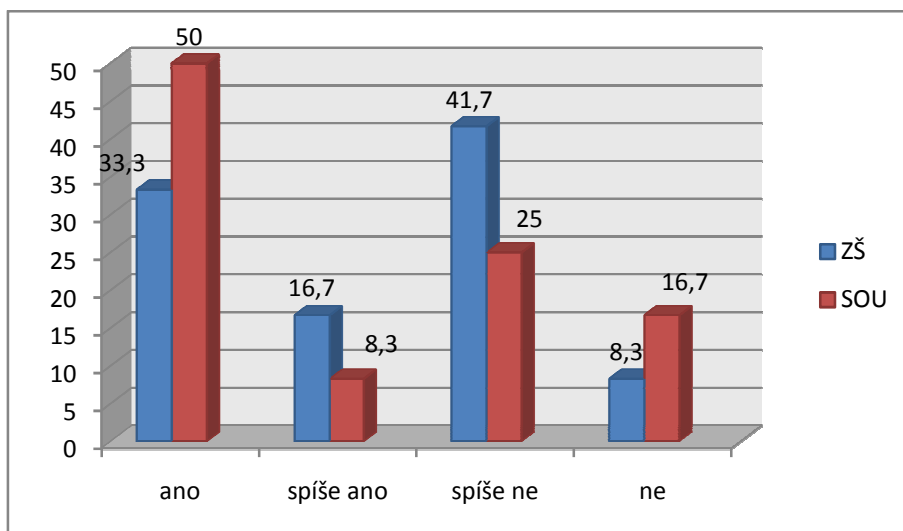
Zdroj: vlastní

14. Konflikty se žáky

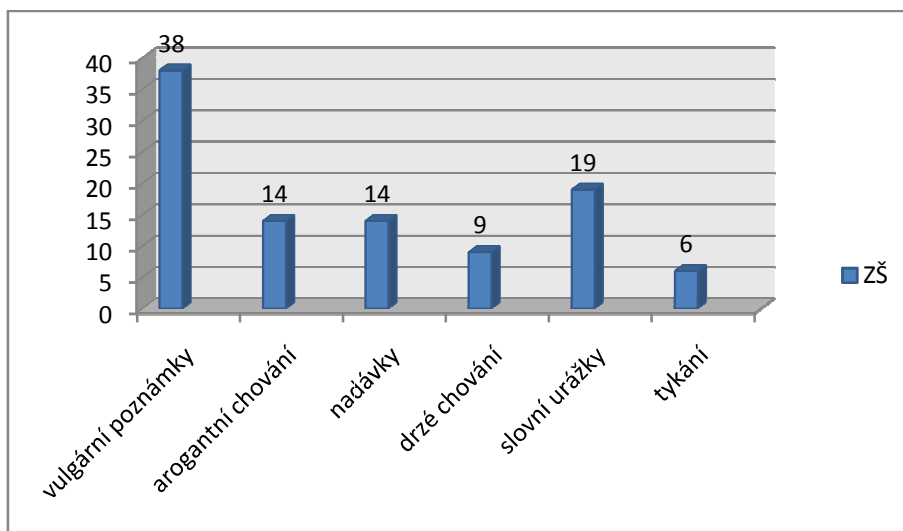
Zdroj: vlastní

15. Urážka žákem

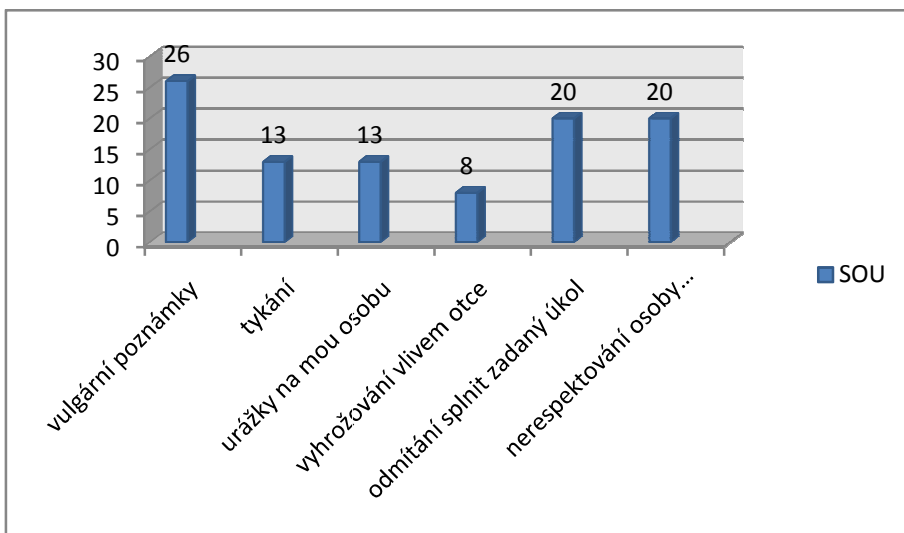

Zdroj: vlastní

16. Pokud ano, napište, jak Vás urazil

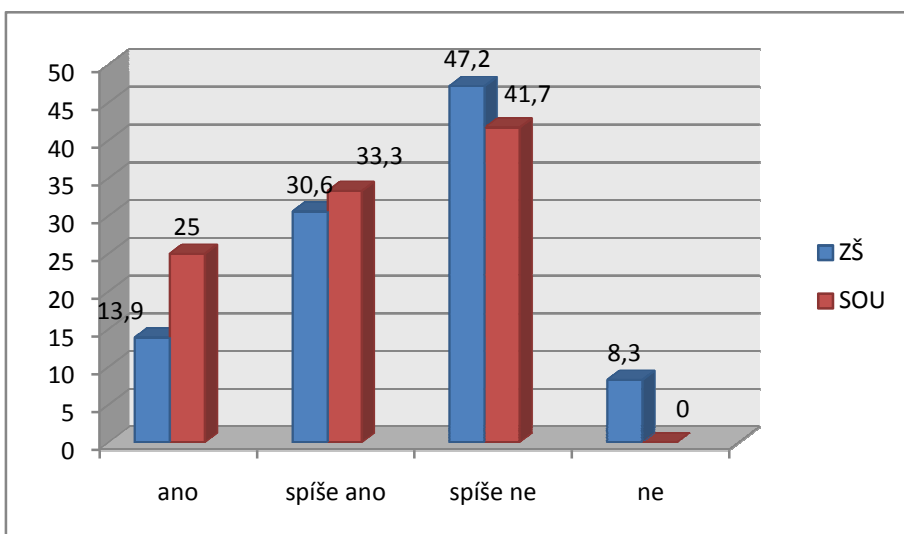

Zdroj: vlastní

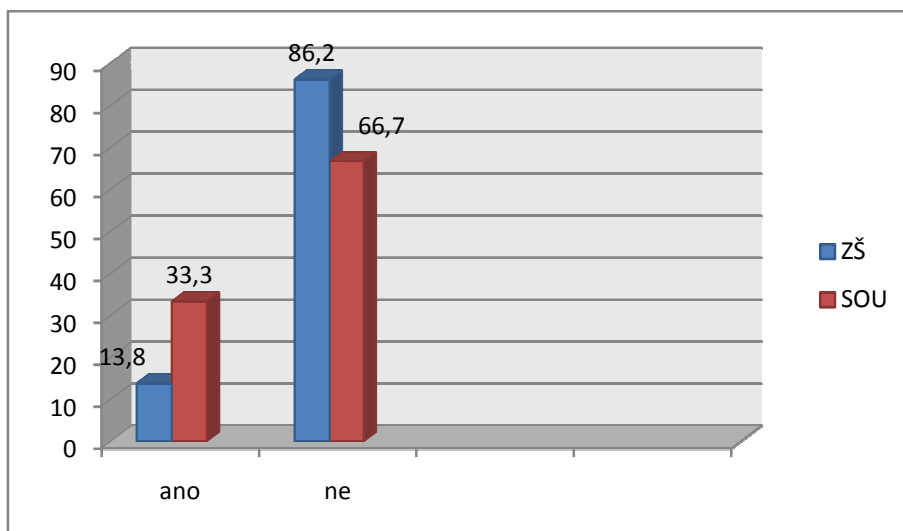
Zdroj: vlastní

17. Plnění domácích povinností

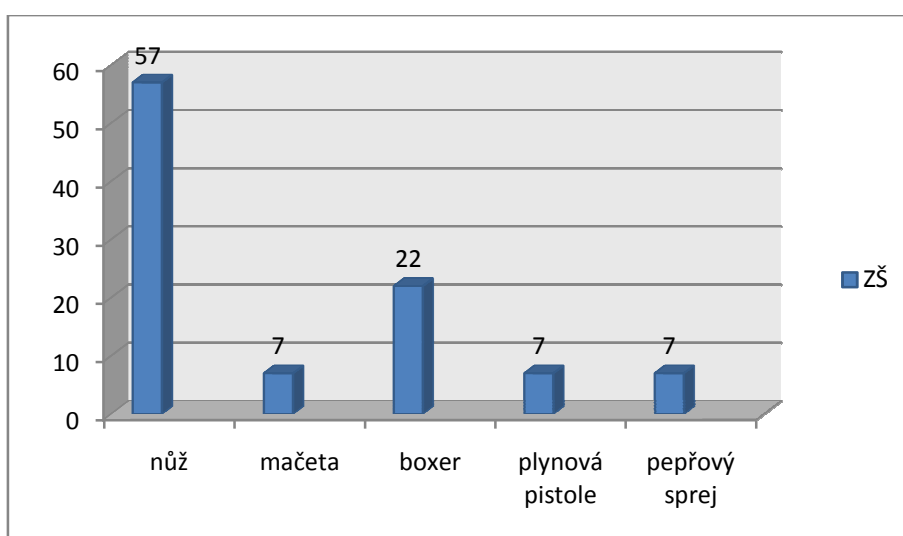
Zdroj: vlastní

18. Zbraně ve třídě

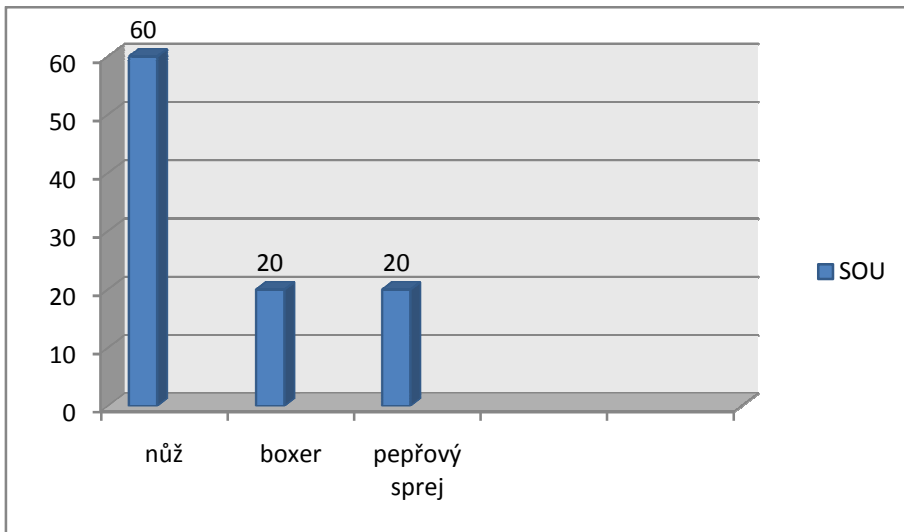

Zdroj: vlastní

19. Pokud ano, o jakou zbraň se jednalo?

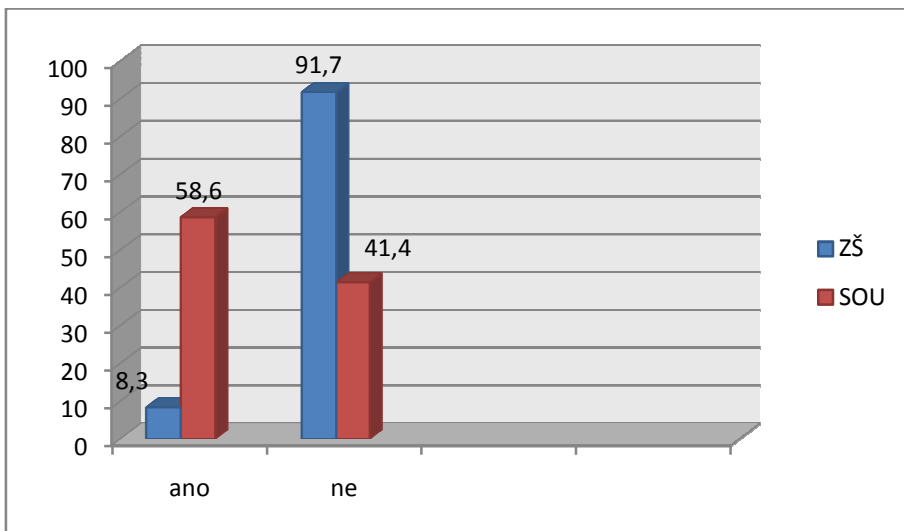

Zdroj: vlastní

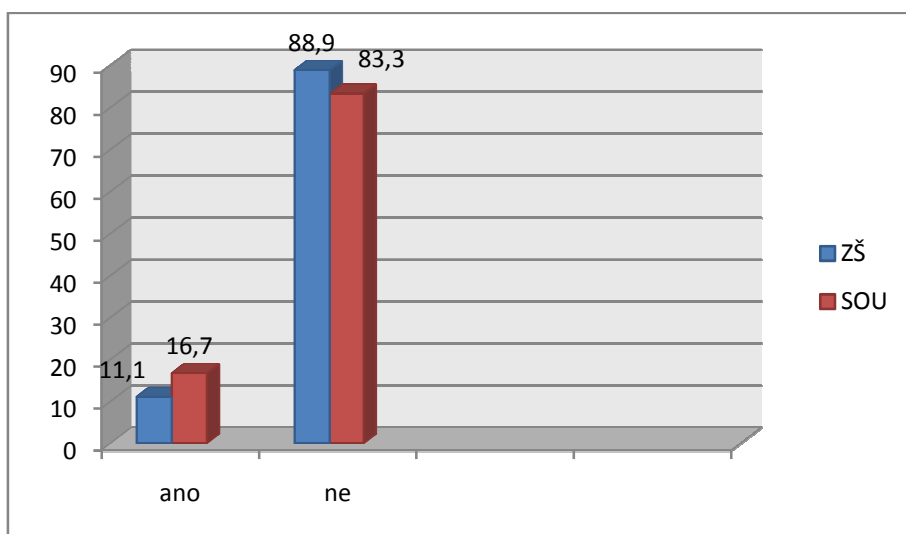
Zdroj: vlastní

20. Mobilní telefon při výuce

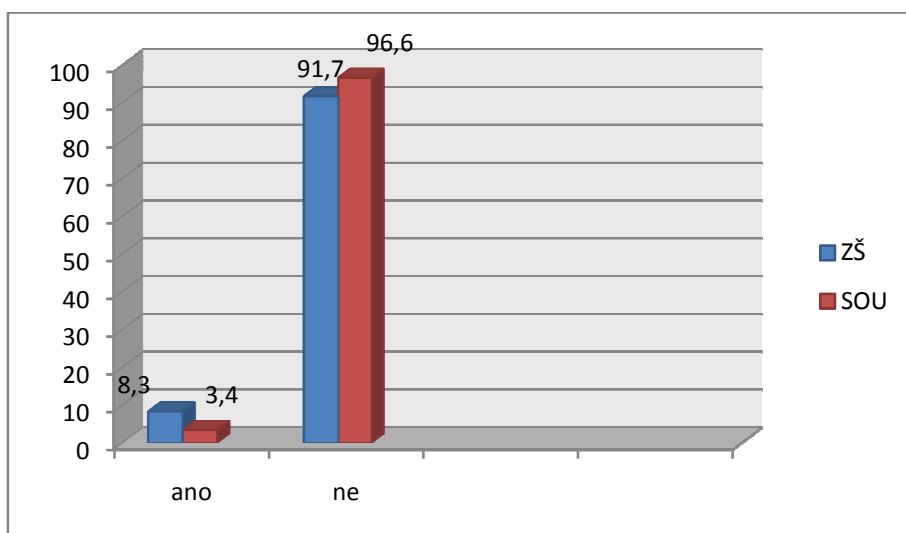
Zdroj: vlastní

21. Natáčení během vyučování

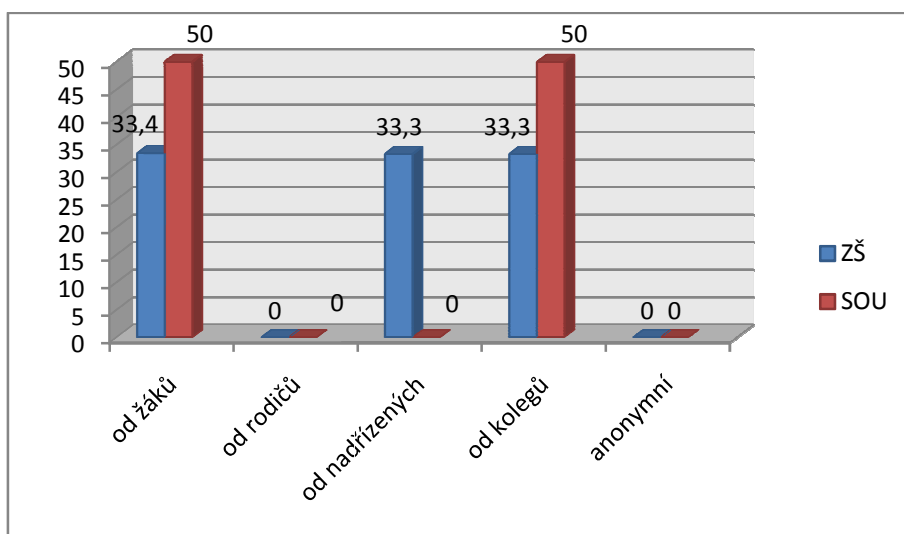
Zdroj: vlastní

22. Urážlivé maily

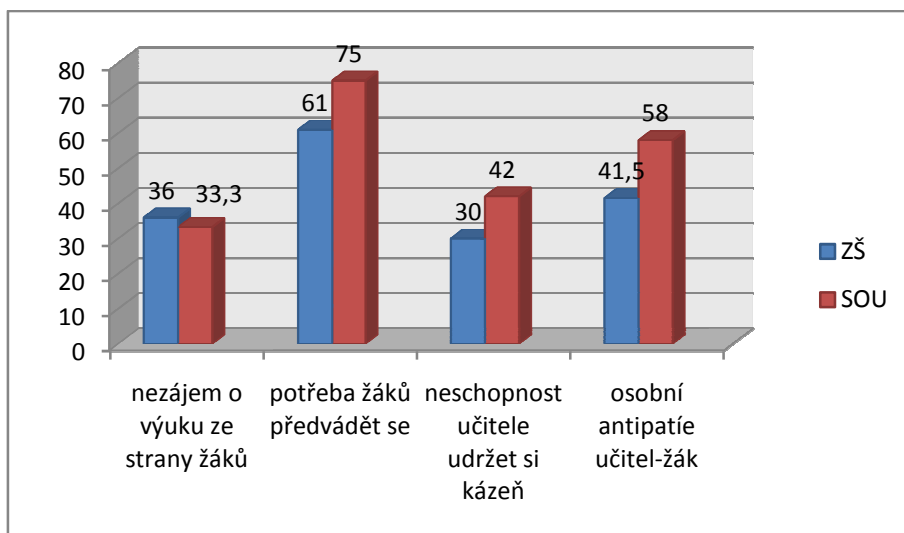
Zdroj: vlastní

23. Odesílatel e-mailů

Zdroj: vlastní

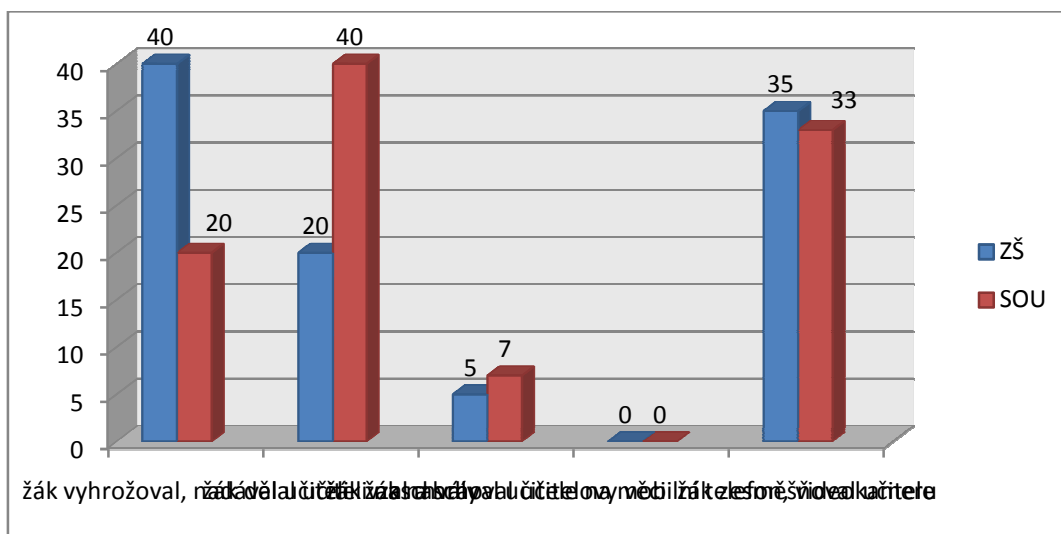
24. Důvody šikany

Zdroj: vlastní

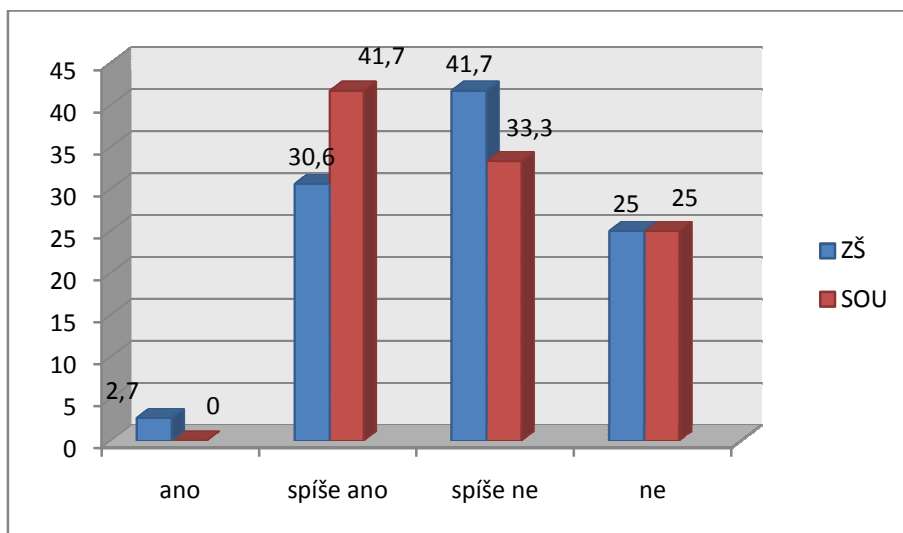

25. Stalo se Vám, že jste sám /sama/ byl svědkem šikany, když ....

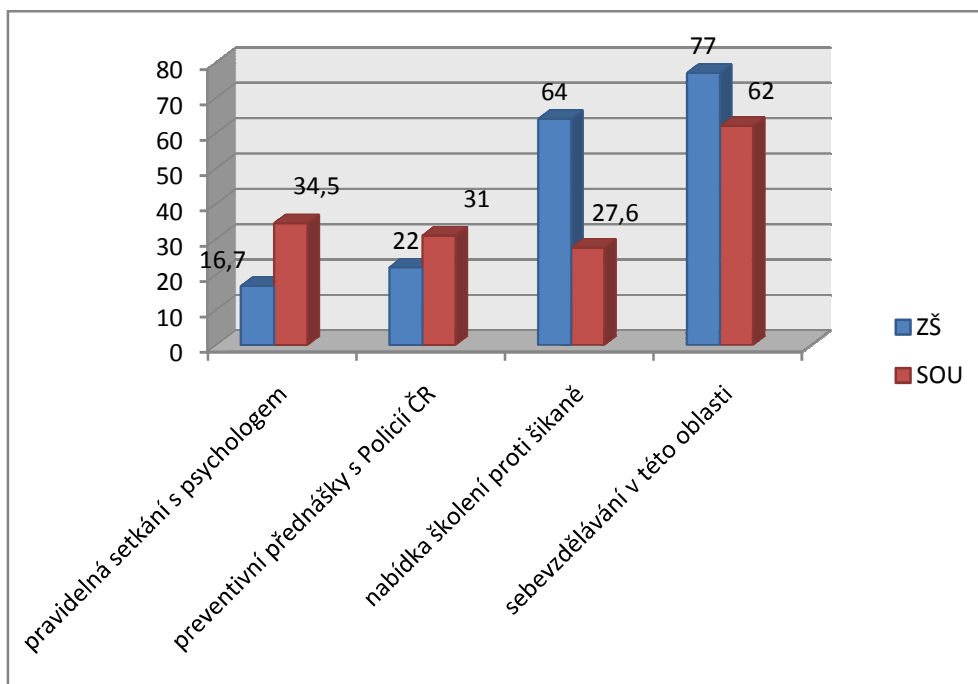
Zdroj: vlastní

26. Přípravenost na šikanu

Zdroj: vlastní

27. Prevence proti šikaně

Zdroj: vlastní

Příloha 2 Dotazník pro žáky a studenty

Ahoj žáci a studenti!

Jmenuji se Ivana Muziková, studuji druhým rokem na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, obor sociální pedagogika se zaměřením na bezpečnostní složky. Vypracovávám bakalářskou práci na téma: „Agrese dětí na učitele“. Budou Vám pokládány otázky, které souvisí se šikanou, kyberšikanou, agresí a násilím. Obracím se tedy na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který bude součástí této práce. Vaše názory a odpovědi jsou pro mě velmi důležité, odpovídejte tedy co nejpravdivěji. Děkuji Vám za Vaši spolupráci.

---

1. Jste muž nebo žena?

- muž
- žena

2. Jaký je Váš věk?

- 13 - 14 let
- 15 – 16 let
- 17 - 18 let
- Nad 18 let

3. Jakou studujete školu?

- základní školu
- střední odborné učiliště s výučním listem

4. Setkal/a/ jste se někdy se šikanou učitele?

- ano
- ne

5. Pokud ANO – o jakou formu šikany se jednalo?

- fyzická šikana
- psychická šikana
- kombinace fyzické a psychické šikany

6. Kde byl učitel šikanován?

- na základní škole
- na středním učilišti s výučním listem

7. Jakého pohlaví byl učitel?

- muž
- žena

8. Jaké bylo stáří šikanovaného učitele?

- věková hranice od 20 let do 35 let
- věková hranice od 36 let do 50 let
- věková hranice nad 51 let a více

9. Jak jste reagoval/a/ na šikanu učitele?

- nahlásil/a/ jste to jinému učiteli
- řekl/a/ jste to rodičům
- řekl/a/ jste to kamarádům
- nahlásil/a/ jste to na policii
- nijak jste to neřešil/a/

10. Jak na Vás šikana učitele působí?

- vadí mi moc, jelikož je to čím dál častější jev
- spíše mi vadí, myslím, že jí není tak mnoho
- spíše mi nevadí, myslím, že je to nafouklá bublina
- vůbec mi nevadí, šikana učitelů neexistuje

11. Připadá mi normální.../zaškrtnout můžete víc odpovědí/

- nedělat všechno z toho, co řekne učitel
- nedělat nic z toho, co řekne učitel
- nadávat učiteli
- dělat učiteli naschvály
- nahrávat si učitele na mobil
- pomlouvat učitele
- dělat si z učitele srandu, zesměšňovat ho

12. Myslíte si, že šikana učitele je, když někdo.... /zaškrtnout můžete víc možností/

- neposlouchá učitele, když má něco dělat
- neposlouchá jeho výklad
- nadává učiteli
- dělá učiteli naschvály
- nahrává učitele na mobil
- pomlouvá učitele před jinými učiteli
- dělá si z učitele srandu, zesměšňuje ho
- vyhrožuje učiteli
- schová mu jeho věci

13. Účastnil/a/ jste se někdy přímo šikany učitele?

- ano
- ne

14. Vlastnosti učitele by neměly být:

- arogance a povýšenost
- nudná výuka
- nejistota
- neschopnost udržet kázeň
- jiné: *vypiš*

15. V kolika případech jste se setkal/a/ se šikanou učitele během doby co se učíte nebo studujete. /Napište počet a o jakou šikanu se jednalo/

- ze strany žáka nebo žáků
- mezi učiteli
- ze strany nadřízeného na učitele
- ze strany rodičů na učitele
- na jiného zaměstnance
- nevíte přesně, kdo ...šlo např. o kyberšikanu

16. Proč myslíte, že k šikaně učitelů dochází? /Zkuste vypsát důvody/.

Děkuji za pozornost a vstřícnost při vyplňování dotazníků.

Příloha 2 Dotazník pro učitele

Vážené paní učitelky, vážení páni učitelé!

Jmenuji se Ivana Muziková, studuji druhým rokem na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, obor sociální pedagogika se zaměřením na bezpečnostní složky. Vypracovávám bakalářskou práci na téma: „Agrese dětí na učitele“. Budou Vám pokládány otázky, které souvisí se šikanou, kyberšikanou, agresí a násilím. Obracím se tedy na Vás s prosbou o vyplnění dotazníku, který bude součástí této práce. Vaše názory a odpovědi jsou pro mě velmi důležité, odpověďte tedy co nejpravdivěji. Děkuji vám za Vaši spolupráci.

1. Jste muž nebo žena?

- muž
- žena

2. Jaký je Váš věk?

- od 24 do 35 let
- od 36 do 50 let
- více jak 50 let

3. Na jaké škole vyučujete?

- základní škola
- střední odborné učiliště s výučním listem

4. Setkal/a/ jste se někdy se šikanou na Vaši osobu?

- ano
- ne

5. Pokud ANO, jednalo se o šikanu ze strany?

- kolegů
- žáků
- nadřízeného
- rodičů
- nevím, kdo to byl, jednalo se o kyberšikanu /např. videa na internetu, apod./

6. O jakou formu šikany se jednalo?

- fyzická šikana
- psychická šikana
- kombinace fyzické a psychické šikany

7. V jaké škole k šikaně docházelo?

- základní škola
- střední odborné učiliště s výučním listem

8. Setkal/a/ jste se někdy na svém pracovišti se šikanou zaměstnance Vaší org.?

- ano
- ne

9. Kdo učitele šikanoval?

- žák nebo žáci
- nadřízený učitele
- jiní učitelé nebo personál školy
- rodiče žáků
- nevím, kdo to byl, jednalo se o kyberšikanu (např. videa na internetu)

10. Jakého pohlaví byl šikanovaný učitel?

- Muž
- Žena

11. Jaké bylo stáří šikanovaného učitele?

- věková hranice 20 – 30 let
- věková hranice 31 – 40 let
- věková hranice 41 – 50 let
- věková hranice nad 51 let

12. Jak byla šikana učitele / nebo Vaše/ řešena?

- byla řešena s rodiči agresora/agresorů/
- byla řešena s agresorem /agresory/
- byla řešena Policií ČR
- nebyla nijak řešena
- jiný způsob řešení (napište jaký)

.....
.....
.....

13. Jste často přerušován/a/ žáky při svém výkladu, při své výuce?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne

14. Máte často konflikty se žáky?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne

15. Urazil/a/ Vás někdy Váš žák /žákyně?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne

16. Pokud ano, napište, jak Vás

urazil.....
.....
.....

17. Odmítají Vaši žáci plnit své domácí povinnosti?

- Ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne

18. Setkal/a/ jste se někdy se zbraněmi ve třídě?

- ano
- ne

19. Pokud ano, o jakou zbraň se jednalo? /vypište/

.....
.....

20. Používají žáci při výuce mobilní telefon?

- ano
- ne

21. Byl/a/ jste někdy natáčena během vyučování některým ze žáků?

- ano
- ne

22. Obdržel/a/ jste někdy agresivní, urážlivé a obtěžující e-maily?

- ano
- ne

23. Pokud ano, od koho tyto e-maily byly?

- od žáků
- od rodičů žáků
- od nadřízených
- od kolegů
- od anonyma

24. Jaké jsou podle Vás důvody šikany?

- nezájem o výuku ze strany žáků
- potřeba některých žáků se předvádět
- neschopnost učitele udržet si kázeň
- osobní antipatie učitel-žák

25. Stalo se Vám, že jste sám /sama/ byl svědkem šikany, když ....

- Žák vyhrožoval, nadával učiteli/ce/
- žák dělal učiteli naschvály
- žák vzal a schoval učiteli jeho věci
- žák nahrával učitele na mobilní telefon, videokameru
- žák zesměšňoval učitele, dělal si z něj legraci

26. Jste dostatečně připravováni na situace šikany ze strany žáků?

- ano
- spíše ano
- spíše ne
- ne

27. Jaká je prevence proti šikaně ve Vaší organizaci?

- pravidelná setkání se šikovným psychologem
- preventivní přednášky s policisty PČR
- nabídka školení proti šikaně, kyberšikaně
- sebevzdělávání v této oblasti

Vážené paní učitelky, pání učitelé, děkuji Vám za vstřícné jednání z Vaší strany a vyplněné dotazníky.